

EGY LEÁNY

300. 22

LENGYEL LAURA

EGY LEÁNY

21

A DUNÁNTULI
KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET
NÉPKÖNYVTÁRA

155. szám.

1907.

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA BUDAPEST

Andrássy-ut 10.

Minden jog fenntartva.

309720

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR	
B	Növekedéskönyvtár
195 8 év	2102/a SZ.

HUNGARIA KÖNYVNYOMDA BUDAPEST.

Egy leány.

I.

— Győry Lenke? — kérdezte kissé meglepetve Miklós úr — hát ő is Pesten van?

— Igen, fölhozták farsangolni. Ma biztosan eljön erre az estére. A mult hetekben különben valami olyasmit beszéltek, hogy Veress Endrével jegyet váltott, de aztán...

— Nos aztán?

— Ejha, úgy látszik, közelebbről érdekel a dolog?

— Körülbelül tizenkét éve láttam utoljára Győry Lenkét.

— Nos, akkor elhiszem, hogy csak a kíváncsiság nem hagy békén. Ámbár eddig erről az oldaladról nem ismertelek. De hát a leány tizenkét évvel ezelőtt nem lehetett több nyolc-kilenc évesnél.

— Igen, kis gyermek volt, én meg kamasz fiu, akkoriban egy házban laktunk a jövődöbeli Veress Endréné ő nagyságával.

— Szó sincs róla.

— Miről, hogy egy házban laktunk?

— Ej, dehogy, hanem az előlegezett cimről. Lenke kikosarazta Veress urat, pedig nem gazdag leány, hozzá még nem is nagyon szép és Veress tartották a társaság legjobb pártijának.

— Szóval bölcs Salamon füllentett, mikor azt állította, hogy nincs új dolog a nap alatt. Vagy talán ezt a jeles mondást nem is ő felsége bocsátotta volna világgá?

— Az mindegy.

— Persze, hogy mindegy. Az a fő, hogy a régi és ismert mondás meg van cáfolva. Itt van egy vagyontalan, modern ifjú hölgy, ki visszautasítja egy olyan férfi kezét, ki mellett élve meglehetősen fölvirágoztathatná a pesti szabó- és kalapüzleteket. Főltéve persze, hogy honleányi érzés van benne; mert ha nincs, a bécsi és párisi cégeknek juttatna állandó és busás jövedelmet

— Csakugyan. Látod, ezen komolyan gondolkozhatik az ember. Vajjon miért utasította vissza?

— Valószínűleg nem szerette.

— Ugyan kérlek, ne nevettesd ki magadat. Ugy beszélsz, mint egy tizenöt éves csitri, kis leány, kinek feje még telve a Marlitt asszony meséivel. Mintha ez egy modern, okos leány előtt, ki már három farsangot áttáncolt, valamit határozna.

— Igazad van. Ostobaságot mondtam.

— A mai leányok már nem érzelmeik szerint döntenek jövőnk sorsuk felett és ebben végre is igazuk van. Okos leányok hamar elhiszik a

mamának és az asszonybarátnőknek, hogy öt esztendei házaselet után teljesen mindegy, imádtá-e a leány az oltár előtt vele álló férfit; vagy közömbös, hideg szívvvel lett a felesége? Öt esztendő alatt az érzések nivellálódnak s a szerelemből férjhezment asszony épen olyan jóakaratu barátsággal nézi a férjét, mint akinek nyugodt és józan volt a szíve. Öt esztendő, mi az? Elröpül egy-kettő. Ellenben itt marad az élet, egy hosszú élet, gondokkal, nélkülözésekkel, vagy fénnel és pompával tele; aszerint, amint a multban esze volt a menyecskének.

— Igazán nagyszerű. Tudod, én lent élek vidéken és nem ismerem ezt a legujabb, modern filozófiát, de ha így van, akkor bátorodom egyet kérdezni tőled: kedves barátom, ha a leányok mostanában csakugyan ilyen intelligensek és okosak, hogyan van nektek férfiaknak még mindig kedvetek a házasodásra?

— Hát ki mondja, hogy kedvünk van hozzá? Ámbár bennünk, férfiakban még mindig tulontúl sok az idealizmus, a romantika után való vágyódás, a nagylelkűség örült hóbortja stb... Tudod, én azt hiszem, hogy a nők titokban, lelkük legmélyén, istenien mulatnak a mi számárságainkon. Ők tudják legjobban, milyen keveset ér az, amiért mi néha életünket, jövőnket dobjuk oda. Ők tudják, hogy csak a mi kába, dőre illuziónk ad nekik értéket s a mi vágyunk ruházza föl őket szépséggel. Csak azt nem értem, hogy ezt mind jól tudva

és értve, hogy nem kacagnak egyszer a szemünk közé... De nini, itt jön a kis szalónon át Győry Lenke. Nem akarod vele megujítani az ismeretséget?

— Lehet, hogy meg fogom ujítani, de most a háziurral szeretnék egy pár szót váltani.

II.

Miklós úr otthagya barátját és elindult a nagy emberrengetegben, hogy a háziurat megkeresse. Nem tudom, a buzgó keresésen mult-e, vagy a Miklós úr ügyetlenségén, de nem lelte meg és pár perc múlva ott állt a kis szalónban egy karcsu, nyulánk fiatal hölgy előtt.

A leány, ki most épen mosolyogva nyujtotta neki kezét, igazán nem volt szép. Először is nagy volt a szája, igaz, hogy káprázatosan tudott mosolyogni. Az orra is hosszabb volt a rendesnél. A homloka domboru és magas, mint egy férfié, a szeme tágra nyílt, nagy, bámuló, naiv gyermekszem. Lenke kisasszonynak ugynevezett különös arca volt.

— Hát csakugyan nem ismert rám? — kérdezte a fiatal ember, — míg meg nem mondtam a nevemet. Látja, én rögtön megismertem magát.

— Igazán?

— Bizony igazán. Semmiféle más asszonyszemélynek nem lehet ilyen szeme.

— És ilyen nagy szája, meg ilyen hosszú orra, — nevetett Lenke.

— Tudja, hogy maga nagyon hiu lehet?

— Valószínű, hogy az vagyok.

— Én bizonyosan tudom, hogy az. Csak a nagyon hiu nők szoktak a gyöngeségeikkel kacérkodni.

— Hiszen maga meg rettenetesen goromba. Hát helybenhagyja, hogy csakugyan nagy a szám és hosszú az orrom? No, ez szép dolog. Magának a becsületszavát kellett volna lekötönni arra, hogy rágalmazom saját magamat.

— Ugye, mikor még együtt játszottunk, kedvesebb voltam?

— Bocsánat, nem fejezi ki magát egész korrektül. Én ugyan szerettem volna magával játszani, de maga mindig kegyetlenül elzavart, ha odamentem. Csitri libának nevezett és egyszer kegyetlenül meg is vert, mert nem akartam magától elmaradni.

— Micsoda állat lehettem én akkor.

— Dehogy, csak önző férfi volt akkor is. Én nem tudtam olyan gyorsan szaladni, mint maguk, fiuk. E mellett, ha elszakadt a ruhám játék közben, ledobtam magam a földre és sirni kezdtem. Maga megunt a sok komédiát és egyszerűen kitiltott a fiuk közül s mikor a szép szóra nem hallgattam, jól megvert, ennyi az egész.

— És még mindig nem tudja elfelejteni ezt az ostobaságot?

— Hát miért felejténém el?

— Mert nekem szivességet tenne vele.

— Tessék, még ő beszél hiuságról? Hát csakugyan szégyenli, hogy mint tizennégy éves kamasz, nem volt félelem és gáncs nélküli lovag? Ugyan menjen és ne tegye magát nevetségessé.

— Hát nem haragszik rám?

A leány hangosan kacagott, a férfi önkéntelenül is összehuzta homlokát.

— Maga mulat rajtam?

— Ej, hát ezt a kis jókedvet is irigyli tőlem? Ugy is elutazom, legalább derült kedvvel megyek el innét.

— Hová utazik?

— Bándra.

— Bándra?

— Ne nézzen rám olyan csodálkozva, inkább elmondok mindent. Bánd egy kis, hatszáz lakossal bíró falu Sárosmegyében. Szép, szelid hajlásu hegyek veszik körül. Az állami iskola épülete szép, új ház, benne van a tanítónői lakás is. Ha egyszer arra hozza az útja, nézzen be hozzám.

— Maga... maga tanítónőnek megy abba a kis faluba?

— Miért néz rám ilyen csodálkozva? Olyan rettenetesnek tartja ezt a dolgot?

Miklós ur szörnyen zavarba jött.

— Megbocsásson kérem, de én azt hiszem... Ne értsen félre és ne vegye tolakodásnak, amit mondani akarok...

— Csak mondja ki bátran.

— Hogy... hogy önnincs ilyesmire rászorulva.

— De nagyon is rá vagyok szorulva, — mondta a leány a legtermészetesebb és legközvetlenebb hangon. A szülőim erejükön felül költekeztek értem három év óta. Egyik bál, est, zsúr a másik után, ha itt maradok, továbbra is folytatniok kell ezt az életet, mert így tesz minden apa és anya, kinek ugynevezett eladó leánya van. Én pedig nagyon jól tudom, hogy ez az élet pár év alatt tönkreteszi szülőimet. És ki tudja a pár év alatt, vagy egyáltalában akad-e majd valaki, aki feleségül vegyen, mert hiába, nagyon széles a szájam és nagyon hosszú az orrom.

Folyton derült, mosolygós volt az arca, mintha csak tréfálna. Ellenben a férfi szeme nagyon komor lett.

— Maga nem őszinte, Lenke. Ezért nem kellene elmennie, hiszen Veréss...

Egy pillanatra forró pirosság öntötte el a leány arcát, de aztán újra visszatért nyugalma és barátságosan nevetett.

— Hallja, nekem úgy tetszik, hogy maga kissé visszaél azzal a joggal, melyet az a bizonyos verés emléke ad önnek. De mindegy. Nekem nincsenek titkaim. Veress csakugyan egy jó megoldás lett volna, de éppen megtisztelő ajánlata tette tűrhetlenné itt az életemet. Szegény anyám nyíltan megmondta, hogyha makacskodom, tönkreteszem őket. Én azt ajánlottam, hogy vonuljunk vissza a társaságtól, de erről szülőim hallani sem akarnak. Tudja, én nem vagyok túlságosan erőszakos, azon-

felül meg imádom szülőimet. Irtózom a jelenetek-től, a könyektől, amellett nagyon jól tudom, hogy a maguk szempontjából nekik van igazuk. Ők csak engem akarnak jó módban, boldognak látni. És higgye el, hogyha két életem volna, egyiket ezer örömmel élném úgy le, ahogy szülőim jónak látják és kívánják. De mivel csak egy van, ezt az egyet nem áldozhatom fel senkinek, még apámnak és anyámnak sem. Sokat szenvedtem, sirtam és semmi sem fáj nekem jobban, mint hogy szomorúságot szerzek nekik, de nem tehettem másként. Most már megkaptam a kinevezést; holnap utazom Bándra és megyek a magam útján.

— És mi a maga útja, Lenke?

— Oh, ne képzeljen engem valami különös, excentrikus, emancipált leánynak. Nem akarok én semmi különöset, csak munkám árán megtartani szabadságomat, egyéni jogomat, hogyha majd eljön az a valaki, aki engem szeret s akit szeretek, átad-jam neki mindazt, amiért most harcolok.

Semmi póz, semmi fontoskodás nem látszott rajta, míg ezeket elmondta s szeme most is olyan gyermekesen, olyan naivan nézett a férfi szeme közé. Csak mikor annak égető, átható pillantását érezte arcán, bocsátotta le hosszú szempilláit egy percre. Aztán megint mosolygott, de már kissé zavartan. Egy pillanatra nyomasztó, különös csönd volt, aztán a férfi kezdte:

— Igazán megengedi, hogy Bándon meglátogassam?

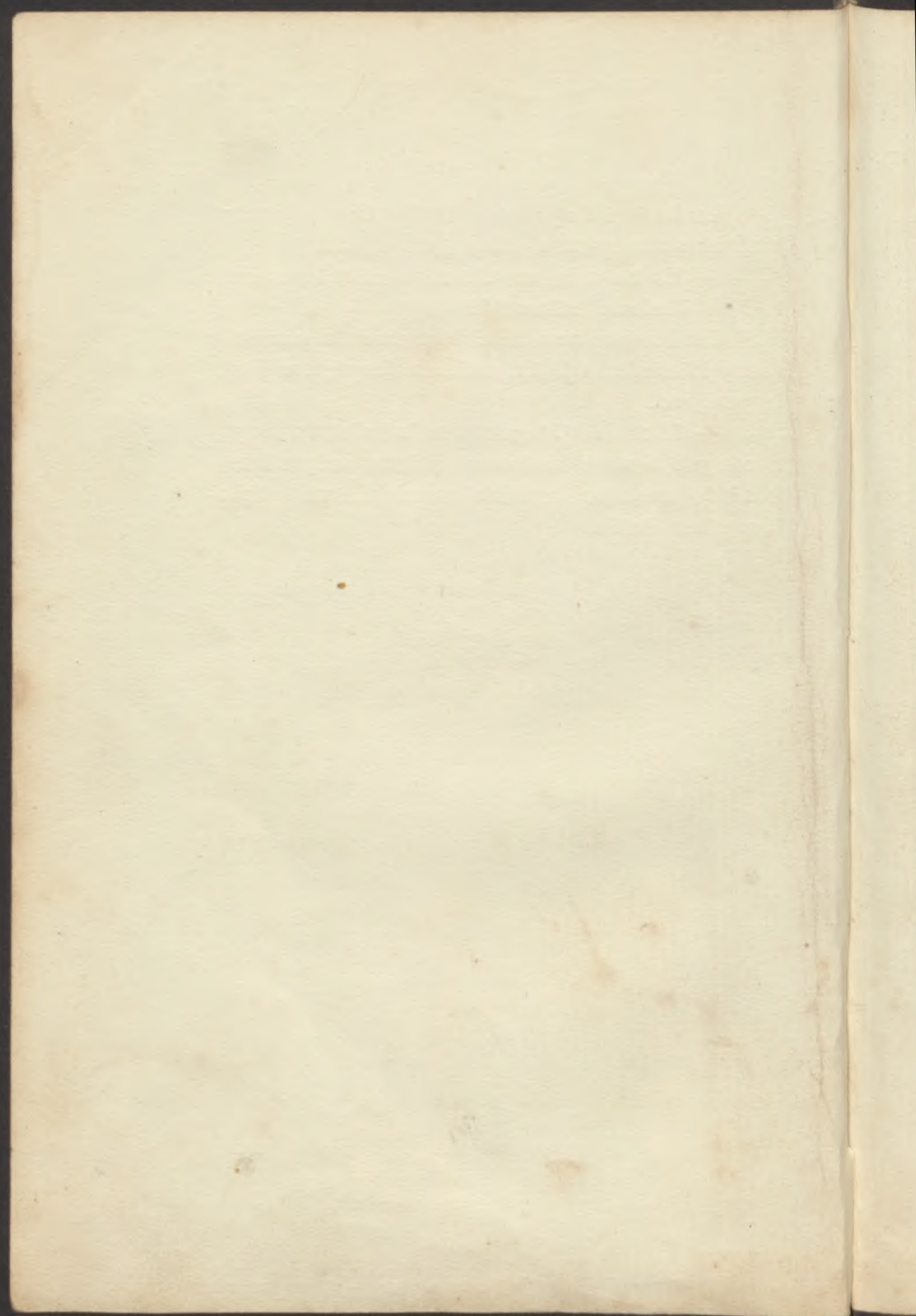
Lenke kezét nyujtotta. Miklós úr egy percig kezében szorongatta a vékony kis ujjakat.

— És ha még az elutazása előtt keresném föl? — kérdezte halkán Miklós.

Lenke már nem felelhetett, mert a háziaszszony közeledett feléjük, tréfásan fenyegetve őket legyezőjével.

— Micsoda? Maguk nem is hallották, hogy Sárossyné a nagy szalonban milyen szépen énekelt? Jőjjenek be legalább gratulálni, mert örök harag lesz belőle...

Téli este.

Berkes Tildának a sorsát egy koncert döntötte el. A koncert után ugyanis nagyon megdicsérték a szavalását.

Addig legfőbb ambíciója a tanítónői diploma volt s legnagyobb reménysége: Gida bácsi a keresztapja; igen tekintélyes és vagyonos ember, a vidéki kis város legnagyobb fűszerkereskedője.

Gida bácsi agglegény volt és nagy jóakarattal buzgólkodott a Tilda jövőjének biztosításán. Elhatározta, hogy a saját költségén küldi föl a kis leányt a tanítónőképző intézetbe s ha megszerezte a diplomáját, majd bejuttatja a városi iskolába tanítónőnek.

A szép terveket két dolog zavarta meg hirtelen. Az egyik dolog volt az a bizonyos vizsgálati szavalás, a másik az, hogy Gida bácsi könyvvezetőt hozatott magának Budapestről. Igenis, okleveles könyvvezetőt, aki kereskedelmi akadémiát végzett, fehér mellényt és igen izléses, apró, fehér-babos nyakkendőt hordott, művészi csokorba kötve.

Gida bácsi nem volt barátja a világi hiuságoknak és eleinte nem valami jó szemmel nézte a fehér mellényt és a babos nyakkendőket. Később azonban, mikor látta, hogy a könyvelő minden vasárnap délután Tildáéknál ül, hát jóakaró, elnéző szemmel nézte ez emberi gyöngeségeket. Mert a fehér mellény és a művészi csokor magában véve hiuság, léhaság és gyöngeség, de ugyaneme dolgok az ember keresztleányának tetszéséért hordva, kellemes, szimpatikus, derék emberré varázsolják a divatos cikkek viselőjét.

Tilda mindig szívesen fogadta Vas urat. Először, mert a vasárnap délutánjaival igazán nem tudott mit csinálni, másodszor, mert kedves barátnői mind betegek lettek az irigységtől, a Vas ur látogatása óta. Egy Pestről hozatott bokréta, mely hetekig kint állt a Tilda ablakában, végkép elmeteszette a leány-barátság fonalát és Tilda egyedül, magányosan, büszkén, mint ahogy a sors kiválasztottjaihoz illik, sétált az utcán.

Már tudniillik csak akkor sétált egyedül, mikor Vas urat Gida bácsi üzlete lefoglalta, mert különben a jó fiu egy pillanatig sem tágitott tőle. A vak is láthatta rajta, hogy mennyire szerelmes.

Gida bácsi pedig nem volt vak. Valamint nem volt vak a Tilda özvegy édesanyja sem. Sőt igen jól látott a vén szakácsnő is, aki mindig a legnyájasabb mosollyal kínálta Vas urat, míg a rántott csirkés tálat körülhordozta: tessék kérem, itt van a combja.

Hogy az általános világos látásban csak a Tilda szeme lett volna sötét, ezt nem hihetjük. Tilda nem volt ostoba leány és körülbelül tisztában volt azzal, hogy kinek a kedvéért hozatta Vas úr Budapestről azt a barna félcipőt, melyre minden kisvárosi gentleman sóvárgó pillantást vetett, mikor Vas úr végigsétált benne a kisváros korzóján. Ámde Tilda már igen sok regényt olvasott s így szíve nem volt túlságosan lobbanékony. Az első szent tüzet ő már a regényhősöknek ajándékozta, kik valamivel mégis derekabb legények voltak, mint Vas úr. Azonfelül meg rettenetes gondolatnak találta, hogy egy leány az első kérőjéhez menjen feleségül, hogy egyetlen egy férfinak se mondhasssa el, amit annyiszor elgondolt magában.

— Tisztelem, becsülöm önt, de szeretni nem tudom. Ha elfogadja barátságomat és becsülésemet, itt a kezem, én leszek a legjobb és leghivebb barátján.

E lelki vivódások közepette történt meg az a koncert, melyen Tilda kisasszony olyan viharos tetszést aratott. Ott állt a pódiumon és a tapsvihar közepette hajtogatta magát jobbra-balra. Mámorító boldogság fogta el szívét. Lesütötte szemét, mintha nem bírná el ezt a nagy örömet, nagy boldogságot, mikor szempilláit fölemelte, még mindig a tapsoló, éljenző közönséget látta maga előtt.

Ettől a perctől fogva édes, kinos, nyugtalan vágyak kinozták szívét. A színpadra vágyott. Ez a vágy eleinte néma és titkos volt, de nemsokára

megszólalt. Az édesanyja az első szónál nagyon megrémült, később nekibátorodott, mikor pár hét múlva Gida bácsival beszélt, már bátran, elszántan védte gyermekét a haragos keresztapa ellen, aki kijelentette, hogy Tilda mehet, ahová akar, de akkor ő is úgy fog cselekedni, amint akar.

Gida bácsi pedig semmi jót sem akart. Hogy elszánt és akaraterős ember, azt kimutatta azzal, hogy amelyik napon Tilda Budapestre utazott, teljesen levette róla kezét és többet egy szikrát sem törődött vele. Egy másik rokona iránt kezdett érdeklődni, kit Vas úr, az elegáns könyvelő, csakhamar el is jegyzett. Már a harmincadik évében járt, ilyenkor már minden jóra való férfinembernek illik megházasodni. Azonfelül meg mindenki olyan nagyon akarta a dolgot, a leány is, a mamája is, Gida bácsi is. Vas úr jó fiu volt, végre is beleegyezett, bár a szive még mindig fájt egy kicsit Tilda után.

Tilda pedig haladt előre a dicsőség útján. Mikor elvégezte a sziniiskolát, szerződést kapott egyik nagyobb vidéki városba. Tilda különben soha sem sajnálta elhagyott életét. Vas urat végképen elfelejtette s a Gida bácsi elveszett jóakarata sem bántotta. Mikor édesanyját eltemette, teljesen idegen lett lelkéhez a mult.

És mégis egyszer, egy téli estén, rászakadt valami oktalan, nehéz, késő bánat, mely annyival fájóbb, mert jóvátehetetlen, örökre elmulasztott dolgot sirat. Akkoriban történt a dolog, mikor vendégszereplésre hívták a Nemzeti Színházhoz. Nagyon

boldognak és büszkének kellett volna lennie, de ezt az örömet sok apró ostobaság zavarta meg. A kollégái, az igazgatója, egyszerűen gyalázatosan viselkedtek vele szemben, mikor a meghívást megkapta. Aztán meg keservesen sirva fakadt, mert a toalettjei nem sikerültek úgy, amint akarta, félt, hogy emiatt fog megbukni. Tilda azok közé a színésznők közé tartozott, kik fizetésükből élnek és ruházkodnak. Vannak hitetlen emberek, kik most kételkedve rázzák fejüket, mert nem hisznek a csodákban. Holott csodák történnek még a világon, habár ritkán is. Ilyen csoda volt ez a fiatal, talentumos színésznő, ki tisztességes leány maradt.

Tilda ott állt a pályaházban és várta a vonatot, mely Pestre viszi. Odakünt hullt a havas eső és tologatták a málhás kocsikat. Tilda teljesen egyedül volt, senkinek sem mondta meg, mikor utazik, a szíve úgy tele volt haraggal és keserőséggel, hogy teljesen egyedül akart lenni. Amint azonban ott állt a vasutat várva, rászakadt a magányosság kínos érzése. Ebben a pillanatban jutott eszébe, hogy mindenki tartozik valahová, mindenki él valákiért, míg ő!... Bárcsak már jönne a vonat, felülne s a vonat robogásában elvesznének borus gondolatai.

Ebben a pillanatban kocsizörgés hallatszott a pályaudvar előtt. Kisvártatva egy család lépett be a váróterembe. Elöl az apa, egy kis leány, utána a mama s két kis fiu. Tilda figyelmesen nézte a gyermekeket. Valami különös, édes bájt fedezett

föl ügyetlen tipegésükben, kipirult arcukban, csillogó szemükben. Mig tekintete egyik gyermekről a másikra futott, az apa lekapta előtte kalapját.

Tilda bólíntott s egy szórakozott pillantást vetett a férfi felé. A másik pillanatban gyöngén elpirult, Vas úr állt előtte, a Gida bácsi üzletvezetője.

Elmosolyodott pirulásán s még jobban mosolygott, mikor Vas úr hirtelen felé tartott.

— Tilda nagysám, ugy-e nem ismer meg?

— De igen. Rögtön megismertem.

Kezet nyujtott hajdani imádójának, ki rögtön bemutatta a feleségét is.

— Szép gyermekei vannak, — mondta Tilda, — és egy futó pillantást vetett a kövérkés, kis, pisze asszonykára.

A szőke asszonykában föltámadt az anyai büszkeség. Odahívta a gyermekeit és kezet csókoltatott a néaninek.

Tilda mindegyiknek megsimogatta a haját. S mig keztyűs keze a fejükön nyugodott, különös, bánatos szomoruság fogta el szívét. Ostoba dolgokra gondolt, ostoba módon, mert hiszen mi köze ezekhez a kis tacsókókhoz?... És mégis érezte, hogy torkát valami sirás féle fojtogatja, mig rájuk tekint. Mi járt eszébe?... Mi fájt szívének? Ki tudna ilyen sejtelmes, ösztönszerű, öntudatlan érzésekről beszámolni. Annyi bizonyos, hogy szenvedett. Eszébe jutott, hogy ez a három gyermek azé az idegen asszonyé s neki, bár még a fejüket

simogatja, semmi köze sincs hozzájuk. S talán nem is lesz soha senkije, ki hozzá tartozik, ki lelkéhez van kötve, a vér mindennél hatalmasabb ereje által. Mindenki tartozik valahová, mindenkinek van valakije, csak ő áll egyedül, a havas téli alkonyatban. Ej!... hál' Istennek, végre itt a vonat...

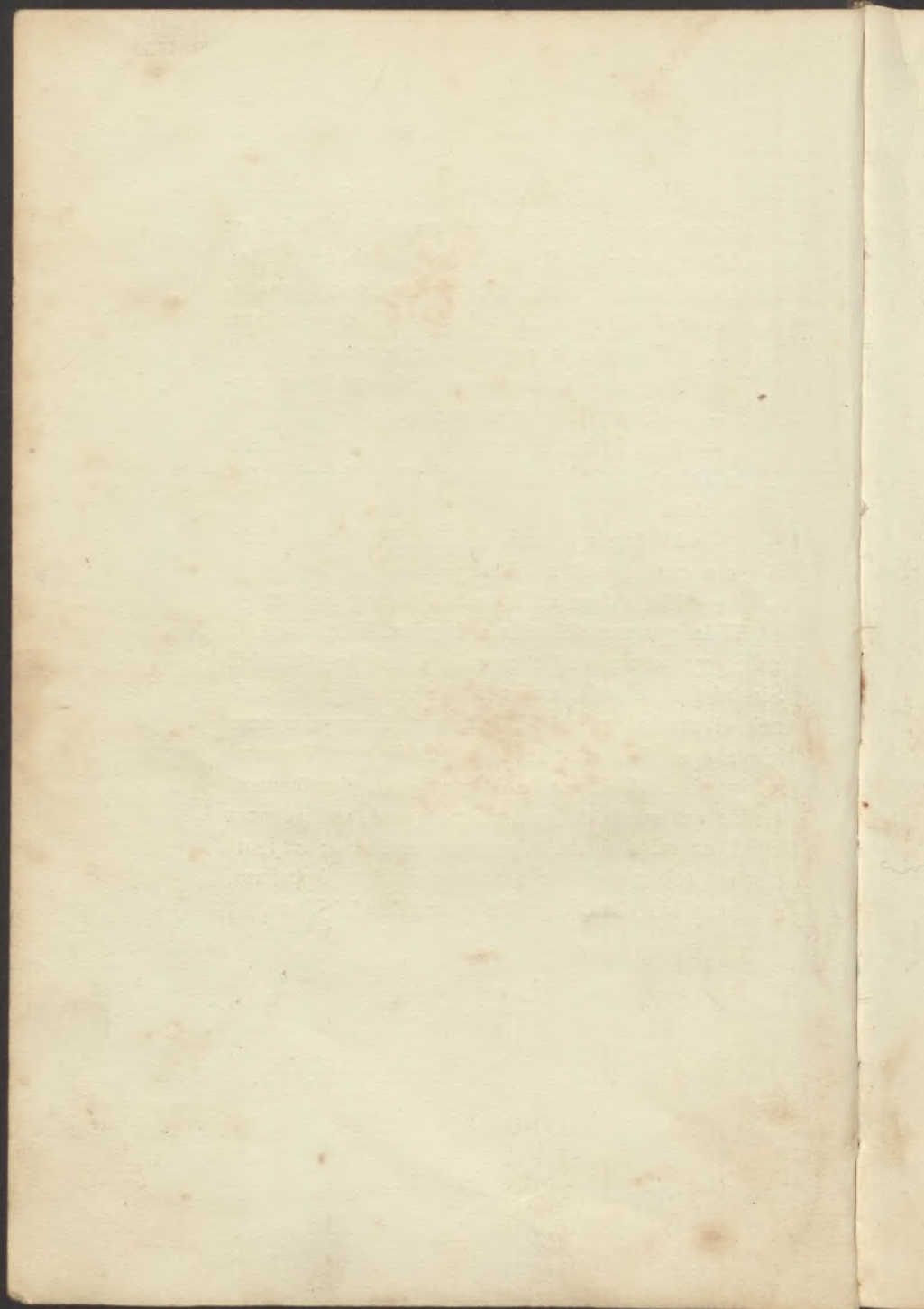
— Nagysád bizonyosan első osztályon utazik? — kérdezte Vas úr udvariasan.

— Igen, ki kell pihennem magamat, — felelte Tilda és oly különösnek tűnt föl a hangja ön-maga előtt.

— Mi bizony csak a másodikon megyünk. Nagy a család, sok a költség...

— Hát akkor az Isten áldja meg önöket — és Tilda gyorsan fölszállt a kupéba. Félt, hogy ha még egy percig velük marad, sirva fog fakadni. Siratni fog valamit, ami nem kellett neki, de aminek elvesztése mégis fáj lelkének. Bizonyára nem irigyelte a pisze asszonyt Vas úrtól, sem Vas urat a kis piszétől, de valami homályos, ösztönszerű érzése azt sugta, hogy amit most tesz, amiért most küzd, az mind álom, képzelgés, csalódás; az igazi élet ott robog mellette a másodosztályu kocsiban, a három kis tömzsi, pufók gyermek alakjában.

A régi kép.

— Nem barátom, — mondta Sárkány Loránd mosolyogva, — én nem megyek veled.

— Ha téged hallgat az ember, el sem hiszi...

— Hogy valaha keresztüllőttek egy asszonyért, kiért most lusta vagyok frakkot huzni.

— Őszintén beszélve, én nem bizom a te lustaságodban és meg vagyok róla győződve, hogy annak a golyónak az emléke mégis csak elcsalna téged az esti mulatságra, ha...

— Semmi *ha* barátom. Ő nagyságát azóta az emlékezetes nap óta nem láttam és azt hallottam, hogy e kis emóció után igen boldogan él a férjével. És hidd el, ennek szivemből örülök is. Ha lelkiismeretét nem terheli egyéb bűn, mint amit velem együtt követett el, akkor boldogsága jogos és tartós lehet. A mi idillünk a kezdet kezdetén volt, mikor a férj féltékenysége és a tudómba küldött golyó hirtelen közbelépett. A szép asszony ura később maga is belátta, hogy ártatlanul feküdtem élet-halál között egy félévig és ünnepiesen ki is békültünk

egymással. Mindent rendbe hoztunk, mindent elintéztünk, ezek után pedig nem óhajtom ő nagyságát viszontlátni sem itt, sem a másvilágon.

— Nem tudod neki megbocsátani a szenvedést?

— Gyermekek vagy, édes öregem. A szenvedések mindig csak jobban odaláncolnak bennünket egy asszonyhoz. Nagyon járatlan vagy a szerelem pszichológiájában, ha még ezt sem tudod.

— Akkor hát félsz?

— Félni? Ugyan mitől?

— Hogy megint lánggra lobban az elhamvadt parázs.

— Azt hiszed? Ha ezt tudnám, vagy csak remélhetném, várhatnám, biztosan elmennék. De azt ne hidd, hogy rejtelmeskedni kívánok, inkább elmondom, miért nem akarom viszontlátni Editet? De nemcsak őt; nem akarok senkivel sem találkozni, kihez valaha valami érzés, szenvedelem vagy érdeklődés fűzött. Tudod, már nem vagyok éppen fiatal s a múlt héten viszontláttam Méta hercegnőt...

— Méta hercegnőt?

Sárkány Loránd elkacagta magát.

— Persze, hiszen neked fogalmad sincs róla, hogy én valaha szerelmes voltam ő fenségébe. Mikor ez a dolog történt, én tizenharmadik évembe jártam, de az érzések emléke még ma is fojtogatja a szívemet, pedig már harminc év telt el azóta, hogy mint kis gimnazista mindennap láttam ő fenségét a kirakatban.

Méta hercegnő tudniillik olajnyomat volt és a külvárosi művészetkedvelő embereket csábította volna a vásárlásra, de fájdalom, egyelőre csak engem tudott elbűvölni. Egy-álló évig mindennap ott láttam a hercegisasszonyt a kirakatban. Ott állt kibontott, szőke hajával s égrekulcsolt imádságos kézzel és én mindig reszkettem, ha pillantásom rá esett. A pillantásaim eleinte diszkrétek és rövidek voltak. A fiatal lélek mind szemérmes és én egy darabig önmagam előtt is titkolni akartam szenvedelmemet. Ám ez a szenvedelem napról-napra erősebb lett s végre legyőzött bennem minden tartózkodást. Most már nyíltan és merészen álldógáltam a külvárosi papirkereskedés kirakata előtt és bámultam a széles aranyos keretbe tett olajnyomatot. Egyszer a boltos meg is szólított és én akkor halálos szégyenkezéssel tovább sompolyogtam, de másnap megint folytattam az ácsorgást és bámészkodást a szőkehaju, imádkozó nő előtt, kit én valami bolond, akkor olvasott német regény hősnője után, Méta hercegnőnek neveztem.

Ez a különös állapot egy évig tartott, de mivel dolgomat és kötelességemet rendszeren elvégeztem, szülőim semmit sem vettek észre. Szórakozottságomra, sápadtságomra ráfogták, hogy ez együtt jár a fejlődő korral. És én inkább meghaltam volna, semhogy Méta hercegnőről valaki előtt beszéljek, akár csak egy szót is.

Néha vakmerő, bolondos álmok kísértettek, ha sok pénzem volna, megvenném a Méta arcképét

és ide függeszteném az ágyam fölé, de nyomban rám borult a sötétség éjszakája, kis szívemet megremegtette egy borzalmas sejtés: a hercegkisasszony nem lesz az enyém soha-soha.

És nem sejtett senki semmit, még akkor sem, mikor a szőkehajú, imádkozó leány eltűnt a kirakatóból és én olyan fájdalomokkal szívemben, melyeknek emléke ma is elszorítja a lelkemet, jártam-keltem a házban és az iskolában. Mikor világossá lett előttem a dolog, hogy a hercegkisasszonyt nemcsak egy-két napra vitték el, de eltűnt örökre, visszavonhatatlanul, akkor először nyilalt át lelkemen a földi élet s a földi boldogság hiábavalósága és semmisége. Vergődtem, kinlódtam és nagyon összetörtem a küzködésben és vívódásban. Sok-sok seb maradt a lelkemen és szívemen és ne kacagj, kérlek, néha még ma is, — harminc év múlva is, — érzem ezeknek a sebeknek a sajnóját.

A szülőim rémülten hurcoltak egyik orvos-professzortól a másikig. A vége az lett, hogy egy évre ki kellett maradnom a gimnáziumból. Ezalatt az év alatt folyton sétálnom, tornáznom kellett s én a szabad levegőtől, a sok mozgástól meggyógyultam. Mikor a másik évben először mentem föl az iskolába, elfordítottam fejemet a papirkereskedés kirakatától, hol tavaly Méta hercegnő állt. Egypár napig így elfordított fejjel jártam-keltem, de aztán összeszedtem a bátorságomat és odanééztem. Most egy fekete cigányleány állt az én szőke, imádkozó ideálom helyén. Átmentem a másik oldalra, még

akkor sok hűség és jóra valóság volt bennem és nem bírtam más nőt látni a helyén, hol az én hercegnőm állt. Ettől a naptól kezdve nagyot kerültem, csak hogy ne kelljen azon az utcán átmennem, hol a papirkereskedés volt. Gyűlölni kezdtem a mosolygós, piros arcú cigányleányt, ki a szőke Méta hercegnő helyét elfoglalta.

Aztán, — természetesen kigyógyultam. A gyógyulás lassu volt, de biztos. Már csak álmaimban keresett föl néha-néha a kibontott haju, imádkozó leány, később kimaradt az álmokból is.

Aztán harminc éven át másforma asszonyokkal volt dolgom, mint Méta hercegnő. Harminc év, — maga az örökkévalóság! Hány halottat temettem el én ez alatt az örökkévalóság alatt, ugyan kinek jutott volna eszébe Méta hercegnő, ki a legelső koporsóban nyugszik, ártatlan gyermekkorommal együtt.

A múlt hetekben azonban a gonosz véletlen bevitt egy kis trafikos boltba. S míg szórakozottan körülnéztem a silány, kis füstös helyiségben, az egyik sarokban hirtelen megpillantottam Méta hercegnőt.

Ugy van, ott állt az én első szerelmem tárgya, a szőke, imádkozó leány. Közelebb mentem és szerettem volna fölkapni, de a szemem hirtelen megnedvesedett. Sok ocsmány színnyomatot láttam már életemben, de ennél csúfabbat és izléstelenebbet soha. És ez előtt a kép előtt imádkoztam én valaha, ez után rajongtam, ennek voltam a betege. Milyen

bolond vagy milyen boldog az ember, míg gyermek, ki tudja?...

Míg a képet néztem, eszembe jutott az én vakmerő, gyermekkori álmom. Ha Méta hercegnő képe valaha az enyém volna és ott függne az ágyam fölött, hogy reggel ráessék első pillantásom és este tőle bucsuzzam el utoljára!... Hátha most megvenném és odatenném szobámba, mint élő illusztrálását az emberi élet nyomorúságának? Az életének, mely folyton kinez bennünket a teljesítetlen vágyakkal, de százszor jobban meggyötör és megaláz, ha néha-néha egyik-másik vágyunkat teljesíti. Mintha csak demonstrálni akarná, milyen hitványság, hazugság és semmiség volt az, ami után oly epedve, oly hevesen vágytunk.

Mondanom sem kell, hogy egy futó ötlet volt az egész és ott hagytam Méta hercegnőt a trafikban. Azóta azonban nem óhajtok találkozni sem régi érzéseimmel, sem régi ábrándjaimmal. Míg Méta hercegnő elérhetetlen tünemény volt, sokat szenvedtem miatta, de százszor jobban fájt, mikor megtudtam, hogy amire annyi sok érzést, ábrándot, könyvet, sóhajt pazaroltam, az voltaképpen csak egy értéktelen, csúf olajnyomat volt. Az ember nem kerülheti el az ilyen igazságokat, ha éppen szembe jönnek vele, de keresni ne keresse őket s azért én — ma este itthon maradok.

Ifjuság.

Törökné szemében ott ragyogott az a különös vidám szomorúság, mely csak az elmés és kiváló lelkű asszonyokat szokta meglepni. Azokat az asszonyokat, kik sokkal okosabbak, mint sem valami sokat várnának az élettől, de elég jóízűsüek arra, hogy azt a keveset, amit az élet ad, meg tudják becsülni.

Törökné mosolygott és hirtelen Marossy felé fordította a fejét.

— Okos embernek nem áll jól, ha csacsiságokat beszél.

— Ha nem akar meghallgatni...

— Én azt hittem, már mindent elmondott.

— Még nem mondtam el mindent, meg kell tudnia, hogy...

— Édes barátom, maga már nem gimnázista és én nem vagyok felsőbb leányiskolai tanuló.

— És azt hiszi?...

— Azt hiszem, hogy a *Szerelem*, így nagy betűvel, ahogy maga érzi és gondolja, csakis e

felette kiskoru lényeknek való. Amivel különben nem akarom bántani sem a szerelmet, sem a kiskoru barátaimat. Sőt talán azt sem bánnám, ha még egyszer tizenhat éves lehetnék és reszketve a félelemtől és reménységtől váraoznám...

— Maga? Mire?

Törökné elnevette magát:

— Tudom is én? Hát mire vár az ember tizenhat éves korában? A megváltásra, a királyfira, a tündérlovagra vagy néha csak egy sor írásra, mely makacsul késik. Ej, ne beszéljünk erről.

— Maga azt hiszi, hogy az ember csak gyermekkorában tud szeretni?

— Sőt ellenkezőleg, bizonyos vagyok benne, hogy amit ilyenkor érzünk, az nem is szerelem. Játszik velünk a képzeletünk, az álmunk, az ábrándunk. A szívünk üres és valamivel be kell tölteni. És mennyit kinlódunk, míg ez a valaki meg nem jelenik. A tárgyaltan szerelem sorvasztóbb, kinzóbb minden csalódásnál, minden féltékenységnél s minden más egyéb szerelmi nyavalyánál. Csakis fiatal lélek képes ezeket a kinokat elviselni. De azért fiatalnak lenni mégis jó.

— Csak akarnia kell, azok leszünk.

— Dehogyan is leszünk azok. Ön egy fél éve próbálja velem elhitetni, hogy én vagyok a lelkének a párja, a mennyei üdv, a földi gyönyör stb. Én pedig járok nyugodtan a világban, végzem a dolgaimat, kötelességeimet, mulatok és unatkozom,

ahogy a véletlen hozza magával. Maga már százszor bebizonyította nekem, hogy valaki lehet nagyon tisztességes asszony, ha meg is csalja az urát, sőt vannak esetek, körülmények, mikor az ön etikája szerint egyenesen kötelessége az asszonynak az urát megcsalni. Tegyük föl, hogy magamévá tenném az ön etikáját? Mit szólna hozzá, ha hideg szívvvel, józan ésszel egy szerelmes komédiát játszánám el önnek? Belemennék egy dologba, amit csak a mámor és szenvedély örültsége igazolhat, — ha igazolhat. Mert nekem is megvan a magam etikám.

Marossy sápadt lett egy kicsit, fölállt helyéről és meghajította magát.

— Köszönöm nyíltságát és most Isten önnel!

— Nem, édes barátom, így nem szabad elhagynia engem. Ez csúf és igazságtalan dolog volna, előbb meg kell ígéرنie...

Marossy hirtelen fölemelte fejét:

— Nagyon kérem, ne alázzon meg semmiféle vigasztalási jelenettel. Azóta a pillanat óta, amelyben kijelentette, hogy nem szeret, az én érzésem és sor-som közömbös legyen ön előtt. A részvétére, szánalmára nem szorulok. Én is Góthével tartok, aki büszkén szemébe vágta az asszonynak: ha szeretlek is, mi közöd hozzá?!

— Ha azt mondja, nincs igaza. Azok az érzések, melyekkel mások viseltetnek irántunk, nem vesznek el nyomtalanul. Láthatatlan, de erős szálak

kötnek bennünket a lélekhez, mely utánunk sóvárog. Higgyen nekem, hogy soha sem közömbös az asszony előtt teljesen az a férfi, ki szereti őt. Nem tudom, hogy áll ez a dolog a férfiaknál, de az asszonyok dolgában egészen biztos vagyok.

— Akkor hát miért nem akar rám hallgatni?

— Hogy miért nem rohanok fejfel a falnak? Ehhez már édes barátom, nem vagyok eléggé fiatal. Továbbá bármit tartson is ön az én házasságomról, én türethetően érzem magamat benne. Ha az ember nem túlkövetelő és nem ostoba, még a rossz helyzetben is türethetően érezheti magát, az én helyzetem pedig nem rossz.

— És a szerelem?

— Erről már néhányszor elmondtam a monodókámat és nem szeretnék ismétlésekbe bocsátkozni. Magát félrevezették az írók és poéták, kik a szerelmet megtették az élet legfontosabb és legjelentősebb érzésének. Lehet hogy az is, de csak egy pár évig, mikor is állandóan, bizonyos enyhe örületben tartja az ember lelkét. Kedves barátom, nem az a fő, hogy életünk szerelemmel legyen telítve, hanem hogy ez az élet rendes, tiszta s amennyiben lehetséges, uri élet legyen.

— Ezek után nincs más hátra...

— Mint hogy szépen, barátságosan bucsut mondunk egymásnak, remélhetőleg csak kis időre. Nagyon hamar el fog jönni az idő, mikor ön is úgy fog gondolkozni a dologról, mint én. Ne higgye,

hogy vigasztalással akarom megalázni. Sok hibám van, de nem vagyok sem hipokrita, sem kétszínű. Szilárd meggyőződése, hogy ön igen jól fog boldogulni az én vigasztalásom nélkül is.

— Köszönöm a bizalmát.

— De ne ilyen keserűen köszönje. Nem akarom, hogy haragban távozzék tőlem. Inkább elmondom önnek azt, amiről eddig még soha sem szóltam senkinek. Ebből meg fogja érteni, hogy... De üljön le még egy percre.

— Komolyan kívánja?

— Igen. Gondolja, hogy hiu vagyok és nem akarom, hogy rossz impressziókkal távozzon tőlem. Vagy gondoljon bármit, csak hallgasson végig. Egyszer régen, de nagyon régen, én is szerelmes voltam és ha a sors akkor egy becestelen férfival hoz össze, könnyen tragédia válhatott volna a dologból. De az én ideálom tisztességes, korrekt férfi volt és neki köszönhetem, hogy szerencsétlenné nem váltam egész életemre. Az én tizenhat éves szivem ugyanis örült szerelemre lobbant egy harminc éves, komoly uriember iránt, aki néha-néha megfordult házunkban. Jó volna nevetni ezen a dolgon, de eszembe jut hajdani szenvedéseim emléke és...

— De asszonyom, Erzsike...

— Hagyjuk. Lássa, még sirva fakadok. Egyébként, mellékesen legyen mondva, annyi szenvedést csak a fiatal lélek bír el. Istenem, honnan vettem azt a sok könnyet, azt a sok nehéz sóhajt? Hogy

birtam ki a sok átvirrasztott éjszakát, lázas nappalt, vivódást, vergődést, gyötrelmet. Hogy küzdöttem magammal, bolondos szenvedélyemmel, erről ma már kár volna beszélni. Hiszen magára csak az tartozik, hogy egy napon erőt vett rajtam valami örült kábultság és levelet irtam ideálomnak. Örült, fanasztikus levelet, amelyben megvallottam neki, hogy szeretem, imádom s meghalok érte, vagy miatta stb. . . . Ezek a bolondos szerelmes episztolák mind egyformák, csak a sziv kinos, keserves lüktetése ad hozzá új lírai kiséretet. S ezek az ócska mondások mégis naggyá és újjá válnak, ha az igazi szerelem mondja őket, mert halhatatlan, szép dolog van bennök: a boldogság után való örökös, de hiábavaló küzdelem.

A férfi mintha elsápadt volna, különös tekintet vetett az asszonyra, aki mosolygott és tovább beszélt.

— Három napig forró lázban égve vártam a választ. Ez a három nap szörnyű gyötrelme fölért a purgatóriummal. Aztán megjött a levél és szivemre ráborult a sötétség, az én tizenhat éves szivem így mondotta: az örökös sötétség.

Az én ideálom nyugodt, jóságos, apai szavakkal magyarázta meg nekem, hogy én egy édes kis baba vagyok, ő pedig egy csúf öreg bácsi hozzám képest. De azért jó öreg bácsi, aki mindig gyöngéd szeretettel fog rám gondolni. Kért, hogy legyek okos és jó, ne szomorítsam meg őt és szüleit. Verjem ki fejemből az egész csacsiságot, legyek

jókedvű, vidám, mint illik egy szófogadó, kedves kis leányhoz. Felejtsem el az egész dolgot, mint egy rossz álmot. Hogy ez könnyebben történjék, egy darabig nem jön a házunkhoz, de majd fölkeres bennünket, reméli, vidáman szaladok elébe és nyujtom parolára a kezem. Ez a levél még ma is birtokomban van és én ma is úgy gondolok arra a férfira, mint egy lovagias, korrekt uri emberre, ki nem élt vissza egy gyermekleány őrült szenvedélyével. Akkoriban könyeimmel áztattam azt a levelet, de később, még évek múlva is, könybe lábbadt a szemem, ha kezembe került. Sokat szenvedtem a dolog miatt, de amint látja, nem haltam belé. Ez a levél jó emlékeztető a multra és jó utmutatás a jövőre. Akarja látni?

S mielőtt még Marossy válaszolhatott volna, kivett egy kis szekrényből egy sárguló levélpapirost. A férfi arca krétafehér lett, mikor a papírlapot meglátta. Lehajtotta fejét és halkán mondta:

— Én teljesen elfelejtettem ezt a régi históriát s önnek igaza volt, ha most boszut állt a múltért.

— Boszut? Ezt ne mondja ki még egyszer! Itt a kezem és esküszöm, hogy soha férfi tisztességesebb és uribb módon nem viselkedett leánnyal szemben, mint ön.

— Ne beszéljen róla, őrült voltam.

— Becsületes ember volt. És én tudom, hogy lelkében ma is az. Minden embernek vannak bolond gondolatai. Egyiknek tizenhat éves korában,

másiknak később. Ezen nincs mit csodálkozni, emiatt nem kell szégyenkezni. Ön korrekt, jó és becsületes volt hozzám gyermekkoromban, én is az vagyok most, mikor azt mondom: Isten vele, akkor keressen föl újra, mikor megint a régi baráti érzéssel nyújtja nekem a kezét.

Az igazság.

Az asszony ott állt az ablaknál és kinézett az utcára. Lehet, hogy várt valakit, ámbár szemének tekintete rideg és száraz volt. Csak szája körül ült egy különös vonás, valami kemény, elszánt, keserű energiának a jele. Az asszonyok ritkán tudnak szembenézni a kérlelhetetlen valósággal, de ha egyszer meg birnak állni vele szemben, akkor jobban, igazabban látják és becsületebben levonják a kegyetlen konzekvenciákat, mint a férfiak.

Az előszoba ajtaján csöngetés hallatszott, az asszony megfordult. Nem volt már fiatal, de szemének tekintetén, főtartásán, mozdulatain világosan látszott, hogy valaha a kiváló külsejű nőkhöz tartozott. Azokhoz az asszonyokhoz, kiken csak a nagy toalett stilszerű, kik anélkül, hogy tulajdonképpen szépek volnának, birnak valami különös, megmagyarázhatatlan felsőbbiséggel, büszke, önérzetes uri eleganciával. Nincs szomorubb érzés, mint egy ilyen teremtest kopott, szürke, foltos könyököi

pongyolában látni, olyanban, mint amilyenben ez az asszony fogadta vendégét.

— Foglalj helyet, Paula.

A vendég, ki a kínálásra egy magashátu ebédlőszékre ült, karcsu, barna leány, nagyon komoly arcu és feltűnően intelligens nézésű. Most mintha egy kis ideig zavar látszanék rajta, de csak egy pillanatig tart az egész, aztán mosolyogva fordult az asszony felé:

— Hivattál, hát eljöttem, hogy rendelkezésedre álljak. Remélem, nincs semmi baj a háznál?

— Nincs semmi, csak az uram el akar válni tőlem.

A leány fölállt helyéről, az asszony hideg keserű hangon kérdezte:

— Nagyon meglepett talán, amit az imént mondtam?

Most már nyugodtan felelt a leány:

— Nem.

— Akkor talán az sem lesz titok előtted, hogy miattad akar elválni tőlem a férjem?

— Igen, ezt is tudom, de a férjed megszegte becsületszavát, nekem ígéretet tett, hogy előtted nem hozza föl addig a dolgot, míg abba az anyagi helyzetbe nem jutunk, hogy a te életedet és gyermekeid sorsát biztosítani bírjuk. Olyan férfival, ki a szavával játszik, én nem beszélek többet.

Az asszony egy lépéssel közelebb ment a leányhoz.

— Ha csak ez a baj, kénytelen vagyok a kibékítő szerepét elvállalni. A férjem ma is gáncs nélküli lovag lehet előtted. Ez semmiképpen se zavarja meg jövőd terveiteket. Én magamtól jöttem rá a titokra, mert kibontottam utolsó leveledet, mit az uramnak írtál. Kérlek, ne háborodjál föl, én nagyon jól tudom, hogy te gavallér természetű leány vagy és magam is jól ki tudom mondani a szót, mely most ajkadon lebeg. Mindegy. Én mégis azt tettem, mi hitem szerint jogom és kötelességem volt. Mert minden lovagiassági és becsületbeli póz semmivé válik előttem abban a percben, mikor gyermekeim jogát védem.

A leány elgondolkozva nézett maga elé egy pillanatig.

— Neked a magad szempontjából tökéletesen igazad van. Köszönöm, hogy nem rendeztél itt valami csunya, durva jelenetet, mert végre ehhez is jogod lett volna. Egyszer úgy is le kellett számolnunk, hát jól van, beszéljünk most. Te természetesen azt hiszed, hogy én három évvel ezelőtt, mikor mint szerény, kezdő festőnövendék nálatok laktam, gaz, alattomos fogásokkal magamhoz kapartottam az urad szívét. Előre is megjegyzem, hogy minden rossz föltevésre teljes és föltétlen jogod van velem szemben.

Az asszony megrázta fejét:

— Ha nem így gondolkozol, annál jobb, akkor még reményem van arra, hogy fájdalmad nem tesz teljesen elfogulttá. Én nagyon jól tudom,

hogy boldogtalanok vagytok így mind a ketten, te is, az urad is. Három évvel ezelőtt még fiatal leány voltam, de már akkor lelkem mélyén megrendített az a sok nyomoruság, ami panaszaitokból felém hangzott. Te nem tudtad, hogy férjed is elmondja nekem baját, bánatát és így világosabban látom helyzeteteket, mint ti magatok. Igen, én láttam, hogy köztetek soha át nem hidalható örvény van, hogy házaseletetek nem egyéb, mint az erkölcsi nyomoruságok újabb meg újabb kutforrása. Hazudozásban, gyűlölködésben telik el életetek és csakis a sok anyagi gond miatt nem juthattok hozzá, hogy egyszer végképen leszámoljatok egymással és megkérdjétek: voltaképpen mi köt bennünket egymáshoz? A gyermekek? Hiszen néha már azok előtt sem bírjuk eltitkolni keserűségünket. A férj csak enni és aludni jön haza és már idegessé válik, ha a lépcsőházba befordul. Az asszony? Eh, hiszen te magad mondtad nekem, hogy néha olyan gondolataid támadnak, hogy féltél magadtól. Ki volt ennek az oka? Akkor még nem kutattam, akkor csak szántalak mindkettőtöket egyformán, véghetetlenül. Aztán gondolkozni kezdtem a dolgon... és...

Megakadt a szava, az asszony folytatta helyette:

— És engem találtál hibásnak.

A leány egy percre félrefordította fejét, de aztán bátran, kiméletlenül szembe nézett az asszonnyal.

— Igen, téged. Nem mondom, hogy szándékosan, nem mondom, hogy tudatosan, de te vagy az oka az egész szerencsétlenségnek. A férjed művész-lelek, anélkül, hogy teremtőerő volna benne, végtelenül érzékeny, finom, minden csekély impresz-szióra fogékony természet. Oh, én ezt észrevettem rajta az első órában, neked kevés volt ezt észre-venni tizenöt esztendő. Mintha valami démon állt volna a hátad mögött, mindig olyat mondtál és tettél, amivel ezt a különös, érzékeny lelket bántottad, ingerelted. Voltaképen okos, művelt, emelkedett lelkű asszony vagy, velem tudtál is beszélni mindenről; a férjedet rendesen cseléd-affé-ekkel és konyhamizériákkal boszantottad. Emlékszem, hogy egyszer keményszivű, gonosz embernek nevezted, mert nem tudott kellőképen fölháborodni azon, hogy a cseléded husz forintot kilopott a fiókodból és megszökött a háztól.

— Igen, — vágott közbe az asszony, — nagyon jól emlékszem. Azt a husz forintot egy féléven keresztül raktam össze keservesen hatoson-kint, a nagyobbik leányomnak akartam télikabátot venni rajta.

A leány egy percig hallgatott, aztán zavartan folytatta:

— Nem szeretnék még nagyobb fájdalmat okozni neked. Isten látja a lelkemet, hogy mélyen sajnálom azt is, minek akaratlanul okozója vagyok, de végre is meg kell mondanom mindent, ki tudja, állunk-e még valaha így egymással szemben?

Férjedre nézve a házaselet már csak kin és gyötrellem volt. Én jó barátnője voltam, úgy legyen hozzám irgalmas az Uristen végső óráimban, mint hogy nem is akartam más lenni. De meg kellett egymást értenünk, mert lelkünk rokon, mert szívünk egymáshoz tartozik, mert semmiféle más nő nem lehet rá nézve az, aki én vagyok. Te viselted a nevét tizenöt évig, te voltál a hitvese, te adtál neki három gyermeket és mégis én, érted, én vagyok a párja, pedig még a kezemet sem engedtem megcsókolni tőle.

Az asszony csak nézte a leány kipirult arcát. Csodálatosképen nem volt haragos, sem elkeseredett. Nyugodtan, mondhatni részvétellel nézte a lázban égő fiatal teremtet.

— A jelenre nézve mindenesetre igazad van, de tizenöt évvel ezelőtt én voltam a lelkének a párja, a gondolatainak a hitvese stb. stb. — én nem tudom olyan szépen utánad mondani a frázisokat. Akkor én huszonhárom éves ifju leány voltam és romantikus hajlandóságból nyújtottam kezemet egy szegény kishivatalnoknak. Akkoriban jól megértettem azt az érzékeny lelket, azokat a művészi álmokat, miket mostan te értesz legjobban. Ő maga mondta nekem... de mit ismétljem előtted azt, amit most biztosan neked mond el. Az is hazugság volt, mint ahogy hazugság a mostani. Vagy, ha jobban tetszik, igaz mind a kettő. Fiatal leány voltam és nagyon szerettem azt az embert, ki férjem lett. Szerettem később is, mikor a gond, a

baj, a nyomoruság beköszöntött hozzánk és én kénytelen voltam magamtól minden kényelmet, minden fényüzést megtagadni, mire oly nagy szüksége van a nőnek, ha szépségét meg akarja őrizni. A család szaporodott, a gond nőtt, ekkor kerültél te a házunkhoz, mint fiatal festőnő. Elég jövedelmed volt arra, hogy magadat rendes, uri módon ellássad. Ráértél olvasni, gondolkozni, beszélgetni az urammal. Mialatt én azon töprengtem, hogy melyik vásárcsarnok olcsóbb, az alatt ti az újabb francia irodalmi mozgalomról beszélgettetek. Mialatt én a gyermekek ruháját foltoztam, ti a régi klasszikus írókat olvastátok. Közben rájöttetek a lelki rokonságra és ez természetes. És én... és a gyermekeim!... Te nagylelkű vagy és nem akartod az uramat addig elvenni tőlem, míg sorsunkról gondoskodva nincs. Hogy aztán elveszed, az természetes, mert hiszen te vagy a lelkének a párja. Holott voltaképen úgy áll a dolog, hogy ez az egész lelki rokonság csalás és hazugság, az igazság az, hogy te tizenöt évvel fiatalabb vagy nálam.

— Nem igaz, — kiáltott a leány és eltakarta vérvörös arcát.

— Igaz, — felelte hidegen, könyörtelenül az asszony. — Tizenöt évvel ezelőtt nekem mondta el azt a sok hazugságot, mivel most önmagát és téged bolondít. Az igazság az, hogy én megvénültem, te pedig fiatal vagy. Igaz, hogy ő mellette, az ő gyermekei gondozásában, az ő gondjai, bajai mellett vénültem meg, de ez mind nem mentség.

Egyáltalában az asszony öregsége olyan bűn, amelyre semmiféle mentség nincs. Ha kiűztök a házból, megtehetitek, de követelem, hogy így szemtől-szembe nézzetek az igazsággal és ne beszéljétek nekem lelki rokonságról, meg egyéb számárságról, hanem mondjátok meg az igazat, hogy öreg vagyok, te pedig fiatal vagy! Ha téged vett volna el tizenöt évvel ezelőtt, ugyanott tartanál, ahol ma én állok, pedig a lelki rokonságnak, a gondolatok összhangjának mi köze sincs az időhöz. Ha felesége lettél volna, te is görnyednél a gondok alatt és téged is erősen izgatna a cseléd-affér. A különbség köztünk, mint már elmondottam, csak az, hogy te később születnél tizenöt esztendővel, ez nagy szerencse rád nézve, de el kell ismerned, hogy csakis ennek köszönheted az ő szerelmét...

— Soha! — kiáltá szenvedelmesen, szinte kétségbeesetten a leány. — Egy pillanatig mintha rá akart volna rohanni az asszonyra, aztán lehajtott fejt és keserű, tompa hangon mondta:

— Én holnap elutazom... Messzire megyek, külföldre tanulni... Valószínűleg nem látjuk többet egymást az életben... Ezt mondd meg az uradnak is... Ha akarod, ideadhatod a kezed bucsuszorításra... Isten veled!...

Az idegen leány.

Sallay Miklós mosolyogva vont vállat.

— Ostoba pletykabeszéd az egész. A szép Mária soha sem volt sem szobaleány, sem kóris-táné. Jól ismertem leánykorában s házasságának történetét is teljesen hiteles forrásból tudom. Ami pedig a férjét illeti, ti a mostani Halmy Andrást ismeritek s így alig fogjátok elhinni nekem, hogy ez a komoly, derék uri ember tiz évvel ezelőtt még igen könnyelmű, léha figura volt.

— De én már hallottam róla, — vágott közbe Fehér Ádám, — úgy tudom, hogy a családja ki is tagadta s édesapja csak később, évek múlva bocsátott meg neki.

— Szent igaz, — folytatta Sallay, — csak-hogy a kitagadás épen attól a naptól datálódik, mikor Halmy András becsületes emberhez illőn és méltón cselekedett. A megbocsátás pedig, a változhatatlanba való belétörődést és a körülményekkel való megalkuvást jelentette. Mit is csinálhatott volna egyebet? Halmy András egyetlen gyermek

volt, azonkívül meg időközben oly szép exisztenciát teremtett magának saját erejéből, hogy az öreg úr, aki alapjában véve igen hiu ember volt, széttépte a kitagadó végrendeletet s keblére ölelte menyét, akinek eddig nevét sem volt szabad előtte kiejteni.

Annak a szép asszonynak nem is volt egyéb különös büne, csak az, hogy édesapja Franciaország egyik kis falujában foltozó varga volt. Mária öt éves korában került Magyarországra. Tarnay Andrásné ő méltósága hozatta el leánya mellé játszótársnak. Ismeritek ugyebár Tarnay Andrásnét? Ő méltósága játékonysági mániában szenved s vannak ideges emberek, akik öntudatlanul kapkodnak erszényükhöz, ha a méltóságos asszonyt megpillantják. Állandóan van nála készletben tiz-husz nyomorgó család, ugyanannyi férjhez vágyó, kelengye nélkül szükölködő hajadon és pályája elején álló, szegény, törekvő ifju. A jóbarátnék és azok a póruljárt ismerősök, akiket nagyon sokszor és nagyon szemérmetlenül megpumpolt, azt állítják, hogy ő méltósága játékonysági rohamait teljesen a mások rovására elégíti ki s neki az egész szenvedély egyetlen fillérjébe sem került soha, sőt ellenkezőleg, pozíciót és befolyást szerzett magának felebarátjai koronáival és forintjaival.

Én csak annyit mondhatok, hogy ennél az asszonynál szívtelenebb és kegyetlenebb teremtés kevés van a földön. Sőt, hogy megint gyakoroljam kissé magamat a' legcsunyább vétkek egyikében, az asszonykáromlás mesterségében, azt is meg-

mondom, hogy szerény meggyőződéseim szerint férfiember nem is volna képes ennyire gonosz lenni, mint amilyen ez az asszony volt. A férfiember rendesen érzi cselekedeteinek, szavának súlyát és tudja, ha komiszságot, alávalóságot követ el; az asszonyi gonoszság azonban, mint minden igazi bűn, öntudatlan.

Ilyen öntudatlan gonoszság vitte rá Tarnay Andrásné arra az elhatározásra, hogy Máriát a tizennyolcadik születésnapján visszaküldi szülőihez, Franciaországba.

A leány, mint már mondtam, öt éves korában került ide hozzánk, mint a Tarnay Blanka játszótársa. A két gyermek egyforma idős volt és testvérként szerette egymást. Tarnayné annyira imádta egyetlen leányát, hogy soha sem birt megválni tőle egy percre sem. Nem adta ki semmiféle iskolába, intézetbe, vagy zárdába. Otthon neveltette a legkitünőbb tanárok vezetése alatt. S mivel a tanulás magányosan meglehetősen unalmas volt a kis Blankának, Mária mindig vele volt az órák alatt. Együtt hallgatták a tanárok előadásait, együtt tanul-ták leckéjüket, együtt zongoráztak, énekeltek, szóval Mária épen olyan finom, nagyuri, előkelő hölgy lett, mint Tarnay Blanka. Tarnayné maga gyakran fölémlítette vendégei előtt, hogy milyen nagy örö-mére szolgál ez a testvéri szeretet és egyetértés. Azt is elmondta, hogy Mária szorgalmas gyermek s ha nincs is olyan jó fölfogása, mint Blankának, de azért semmiben sem marad el leánya mögött. Ő

méltósága nagyon kedves gondolatnak találta, hogy a két leányt teljesen egyforma, egyszínű ruhába, kalapba öltöztesse. Együtt kocsiztak, tenniszeztek, lovagoltak s ez Tarnayné számára kedves, poétikus dolog volt. Akadtak humánus, jámbor lelkek, akik figyelmeztették a méltóságos asszonyt, hogy ebből a dologból semmi jó sem lehet. A gyermek a legnagyobb jólétben, fényes uri körben lesz nagy leánnyá s aztán... aztán jön a nagy kérdőjel? Ő méltósága azonban ilyenkor kegyesen mosolygott és azt mondta, hogy hiszen csak játék, szórakozás az egész Blanka számára. A gyöngye, érzékeny gyermek kétségbeesnék, ha játszótársát elvennék mellőle. És az a leány igen intelligens, okos teremtés, biztosan jól tudja, hogy ez a mostani élet csak átmeneti, időleges állapot a számára és csak addig tart, míg Blankát társaságba nem vezetik. Azután meg Tarnayné nem is kell figyelmeztetni kötelességére, ha Blanka elhagyja a gyermekszobát és belép a szalónokba, rögtön férjhez adja a játszópajtást valami egyszerű, jóra való derék emberhez.

A jámbor, humánus lelkek erre megint csak a fejüket csóválták, de nem szóltak semmit. Végre is a leány sorsa egy hirneves jótékony hölgy kezébe van letéve.

Blanka tizennyolcadik születésnapján megkapta az első hosszuruhát, ez volt az első ruhája tizenhárom év óta, melynek Mária nem kapta meg a párját.

Ehelyett azonban Máriát a méltóságos asszony behívta magához a kis szalónba. Ott aztán egy szépen megfogalmazott, kenetteljes beszédben tudatta vele, hogy mivel Blanka most már belép a nagyvilágba, vége a játéknak s ő rá többé semmi szükség sincs a háznál. Egyben azonban kegyesen biztosította állandó jóakaratáról s örvendezve adta tudtára, hogy az uradalmi kertész megkérte a kezét és ő meg is igérte a derék férfinak, hogy hat hét múlva meg fogják tartani az esküvőt.

Tarnayné maga panaszkolta el nekem, amikor az emberi nem szörnyű hálátlanságát különféle példákkal illusztrálta, hogy ez a leány gyalázatosan és hitványan viselkedett vele szemben. Először is megfélekezve úri neveléséről, hangos zokogásban tört ki s mikor ezért ő méltósága keményen megdorgálta, hirtelen letörölte könyeit és azt mondta : hazamegyek a falumba — cselédnek. Egy olyan előkelő és minden ízében disztíngvált urihölgy, mint Tarnayné, erre nem is felelhetett egyebet, csak azt, hogy : tessék.

De aztán minél hamarább. Az úri család egy percig sem tűrhette meg közelében ezt a hálátlan kigyót. Hasztalan könyörgött a kis Blanka, hasztalan szólt egy pár szót maga Tarnay is a leány érdekében, a méltóságos asszonynak elvei voltak : a hálátlanságot büntetni kell. A leány holmiját két óra alatt összecsomagolták, hogy az esti vonattal indulhasson hazafelé — cselédnek.

Halmy Andrást rossz, vagy jóvégzete vitte

aznap a házhoz? Ki tudna ilyesmire felelni? Az igaz, hogy volt egy idő, amikor mindennapi kenyérük sem volt meg s éhezett fiatal feleségével együtt, de az igaz, hogy e kemény, keserű megpróbáltatások nélkül soha sem lett volna belőle az a talpig férfi, akinek ma ismeritek. Léha, haszontalan fickó volt biz ő, mint amilyenek a gazdag, elkényeztetett urficskák, kik elé az élet tele szakajtóból szórja az ugynevezett örömöket. Lelke a hosszú, keserves évek nélkülözése alatt formálódott át, keményedett meg, mint ahogy formát és keménységet kap a vas, a pöröly nehéz és sulyos ütései alatt.

Azon a napon Halmy András a szokottnál is léhább és jobbkedvű volt. Már hallott valamit a Tarnayéknál előfordult dolgokról, de bizony ő semmiképen sem vette tragikusan az esetet. Azt ugyan határozottan rosszalta, hogy Tarnayné a szép, fiatal leányt cselédnek küldi haza a falujába, de viszont a leánynak rótt a föl, hogy megfogadja a méltóságos asszony szavát. Cselédnek menni; azzal az ábrándos, nagy kék szempárral, azzal a dús, fényes, fekete hajkoronával, hogy is ne?! Ez már igazán nagy vétek volna. Azért van ő itt, Halmy András, hogy ilyen könnyelmű, bűnös lépéstől visszatartsa a szép leányt, egyben jól megboszanthatja a dologgal Tarnayékat, ami egy ilyen eredeti fickóra nézve, aki mindig keresi a jó hecceket, semmiképen sem utolsó mulatság ám!

Elég értelmesen és udvariasan igyekezett megmagyarázni Mária kisasszonynak, hogy kár volna

finom, ápolt, keskeny, kis kezét munkával eldurvítani, amikor itt van előtte egy régi tisztelője, aki uri módon hajlandó sorsáról gondoskodni. Bizonyára nem Halmy Andrásban volt a hiba, hanem Máriában, ha erre az előkelő és udvarias ajánlatra, csak az íróasztalon motoszkált és mielőtt még a fiatalember észrevehette volna, hogy mit csinál, egy kis apró revolverrel egyenesen a szívének célózva lőtte meg magát.

A keze reszketett-e, vagy a golyó okos volt, mert higgyétek el, az ilyen, ugynevezett nagy esetekben, az élettelen tárgyak mindig okosabbak, mint az emberek, elég az, hogy a golyó félrecsuszott és Mária három hét múlva sápadtan, összetörve, de elhagyta az ágyat. Akik ez időben látták, mindnyájan azt mondják, hogy szépsége teljesen elhervadt és valósággal siralom volt nézni a pusztítást, amit a betegség azon a gyönyörű gyermekén véghezvitt. — És mégis ezt a sápadt, alig vánszorgó alakot vette feleségül Halmy András. Ezért a halvány gyermekért tűrte, hogy édesapja átokkal kergesse el a háztól, hogy ősi vagyonából kitagadják, hogy ismerősei szánakozó, vagy gúnyos mosollyal nézzenek végig rajta. Mivel mindig szeretek a buta tömeg ellenére cselekedni, én ebben az időben kötöttem barátságot Halmy Andrással. Bátran merem állítani, hogy soha nálánál boldogabb embert nem ismertem. Lelki egyensúlyát egy percre sem zavarta meg az óriási vagyon elvesztése s hajdani társaságától való megválás. Ugy

dolgozott, mint egy napszámos és olyan gyöngéd-
den, imádásszerűleg szeretett, mint egy középkori
lovag. Lelke teljesen beleveszett a munkába és a
szeretetbe. Nagyon jól tudom, hogy nem okozott
nála nagyobb emóciót, amikor édesapja megint
örökösevé tette. Teljesen közömbös volt az embe-
rek becsülése és hódolata iránt, amely önkényt
jött, amikor látták, hogy milyen szédítő karriert
fut meg a saját erejéből. Ellenben lelke ujjongott,
amikor látta, hogy felesége arcára megint vissza-
térnek a rózsák s a szép leányból szép, egészsé-
ges asszony lesz. Ugy leste a felesége arcán a
mosolyt, mint a beteg ember a hajnal hasadását.
Nézzétek csak, most ott áll az ablak mellett...
Tíz esztendő óta férje az asszonynak, milyen imá-
dattal, milyen benső megelégedettséggel nézi a
feleségét, aki most épen Tarnayné ő méltóságával
beszélget... Nézzétek, hogy mosolyog a két asz-
szony egymásra. Tarnayné egy ivet tart a fiatal
asszony felé, biztosan megpumpolja a nyomorgó
család, a férjért epedő hajadon, vagy a törekvő,
szegény ifju javára.

A költő.

Önök bizonyára mindnyájan ismerik Székely Tamás nevét, a kitűnő analitikus elmét, kinél jobban, a kritikusok egybehangzó állítása szerint, senki sem ismerte az asszonyi szív rejtelseit. Bizonyára olvasták is a Démon és Madonna című versköteteit is és talán segítettek is sirni a szegény poétának, midőn az első könyvében beszámolt arról a marcangoló, véres fájdalomról, melyeket a Démon, ama könyv mindenik versében szereplő hölgy neki okozott. Lehetetlen megindulás nélkül olvasni az Epilog című verset, melyben összetört szívvel, földült lélekkel, de soha meg nem szűnő szerelemmel megbocsát ama kacér leánynak, kit az első két sorban imígyen aposztrofál:

Éltem átka ő volt
A szép szőke Syrén . . .

S ha már idáig mentünk, miért ne emlékeznénk meg a Madonna című kötetről is? Óh hölgyeim, önök bizonyára sokat gondolkoztak azon, ki lehetett e csodaszép versek inspirálója? Amaz

isteni nő, kiben a költő meglelte ideálját, a szépet, a jót, a tökéletest. Kinek leírása minden más szerelmet, érzéki föllobbanást, üres szentimentalizmust feledtetni tudott volna vele, ha a hölgy nem lett volna — Madonna. Soha sem lehettek egymással boldogok, mert mint a versek sejtetni engedik a leleményes olvasóval, a Madonnának férje volt, nyomorult, köznapi fráter, mint általában a vers- vagy regénykötetek asszonyainak férjei, de a szent asszony hű maradt esküjéhez és a poéta vérző szívvel bujdosott tovább.

Már most önök, kik segítettek a poétának átkozni a Démont és siratni a Madonnát, mindnyájan egy nagy tévedésnek estek áldozatul. Jól tudom, hogy senki sem szereti, ha illúzióit tépik össze, de az igazság kényszerít a kegyetlen munkára. Nem beszélve a hiúságról, mely azt sugja, hogy lelkiismeretes és alapos kutatásaimért az irodalomtörténet is hálás lesz majd később...

A Démon című kötet hősnője Fejér Lotti kisasszony, ki soha, de soha sem tudott meg a fiatal poéta szerelméről semmit. Ők ugyanis két különböző világban éltek. Lotti kisasszony apja valamelyik előkelő bankcégnek volt aligazgatója s így nem ismerte a Székely ur által szorgalmasan kultivált kifőzőket, hol harminc krajcárért négy tál ételt lehet kapni, szabad kenyérrel. Épp ily kevés fogalma volt a kisasszonynak a kávéforrások nagy és áldásos hivatásáról, hol kilenc krajcárért nemcsak reggelit kap az ember, de még négy-öt lapot

is végigböngészhet, megtalálva szorgalmas irodalmi működésére a választ, a gorombábbnál-gorombább szerkesztői üzenetek alakjában.

Hogy egyáltalában megláthatta szerelme tárgyát, azt is csak szobája sajátságos, érdekes fekvésének köszönhette. Szobájának ablaka ugyanis egy még épületlen üres telekre nyílt, melyen keresztül éppen a szomszéd utcára lehetett látni. Székely el is mondta mindenkinek, hogy nyolc forintért utcai szobája van és szkeptikusabb barátainak diadal-tól ragyogó arccal mutogatta e remek kilátást. Ez a bűnös hivalgás azonban rövid ideig tartott. Egy vasárnap délelőtt, mikor Székely kikönyökölt ablakán, élvezni az ózondús levegőt, mely az üres telek fölött lebegett, az átelleni ház erkélyén egy világos-kékruhás, szőke haju leányt pillantott meg. Csak nézte-nézte a karcsu, finom teremtet, megdobbant a szive és ennek a szivdobbanásnak eredménye volt az Ideál című vers, melyben még csak az alaktalan ábránd, reménytelen várakozás hangja csendült meg. Székely Tamás még csak huszonkét éves volt ekkor, télen sohasem fűtötte szobáját, a jó Isten pedig sokkal irgalmasabb, mint hiszik s az ilyen szegény ördögöknek egy pár fokkal melegebb szívet ad, mint a városi bundában sétáló uraknak. Mert, Istenem, itt a léleknek kell melegíteni a szegény árva testet is.

Az Ideál című verset a fiatal poéta beküldte egy szépirodalmi lapnak s a versre nem jött válaszként goromba szerkesztői üzenet, ellenkezőleg a

verset lenyomtatták, meg a nevet is, alá szép kövér betűkkel, hogy Székely Tamás. Ha önök aznap láttak egy fiatal embert, amint fejét fölvetve, csillogó szemmel rohan utcáról-utára, ne gyanusítsák ezt a fiatal embert szeszes italok élvezésével és ne sajnálják a szegény apát, kinek haszontalan fia itt züllik a fővárosban. Székely Tamás mámoros volt, de csak a dicsőségtől és szerelemtől.

Mert mintha az elismerés szerelmét növelte volna, e naptól kezdve egymásután jelentek meg tőle versek, melyek egy aranyhaju, kékszemű leány szépségét dicsőítették, szivtelenségét átkozták. Székely Tamás átszenvedte a szerelem minden gyönyörét, fájdalmát, egyedül. Ideáljával sohasem beszélt, de az ablakból leste minden mozdulatát. Mikor Lotti kisasszony kissé kövérkés mamájával és kopasz papájával kocsiba ült, hogy az operai előadásokra hajtasson, Székely szívére szoritotta kezét s úgy bámult kocsijuk után, mikor pedig egy izben báli köpenykében látta beszállani a fogatba, elfakult arccal dobta magát a divánra, melynek minden rugója el volt törve, ott feküdt a sötétben és éppen úgy szenvedett, mint Tihamér gróf szokott az ő elegáns garszon lakásában, a buja keleti szőnyegek és fekete, masszív butorok között, mikor a jegesmedvebőrrel beborított kereveten szivarozik és Elvira grófnő hűtlenségére gondol. Az ilyesmi, fájdalom, nincs helyhez, időhöz, sőt társadalmi álláshoz sincs kötve és szegény Tamás mikor fölemelkedett a kopott divánról, testben, lélekben össze volt törve.

Ki tudja, nem a kegyetlen, tiszta látásnak egy pillanata volt ez, melyben föltárult előtte az a mérhetetlen nagy távolság, mely őt ideáljától elválasztja? Láta képzeletben elegáns, fiatal emberek karján keringőzni. Fiatal emberekén, kiknek nem kell korán reggel megszökniök a mosóné elől, nagyon leverhette a sors igazságtalansága és eme hangulatának kifejezése volt az a kis vers, melyet már említettünk:

Éltem átka ő volt,
A szép szőke Syrén.

Ha valaha hallottak már véres igazságtalanságról beszélni, úgy bizonyosan ez a vers volt az. Lotti kisasszony maga ámul legjobban, ha megtudja, hogy az új nevű poéta, kinek versei neki is igen megtetszettek, őt vádolja ilyen keservesen a sajtó és a közönség általános tetszése közt. De hát nem tudott róla semmit és minden habozás nélkül nyújtotta kezét, már három farsangon át hűségesen kitartó udvarlójának, egy fiatal, rokonszenves, lipótvárosi ügyvédnek.

Csak a kiváló francia mester, Paul Bourget, volna képes kellőleg analizálni azt a sok szenvedést, melyen az ifju keresztül ment. Elég az hozzá, hogy ugyanazon a napon, melyen Lotti asszony egy egészséges fiu gyermekkel örvendeztette meg a rokonszenves, lipótvárosi ügyvédet, egy szecessziós kiállítású verskötetet lehetett minden könyvesbolt kirakatában látni. A cimlapon sovár tekintetű, vöröshaju nő, à la Sphinx, szivja a férfi ajkán ki a lelket, a szívet, az erőt, alatta

különös, szecessziós betűkkel a cím: Démon, a versek pedig a Székely Tamás összegyűjtött szenvedései voltak. A fiatal ügyvéd, ki hajdan a gimnáziumban az önképzőkör titkára volt, komoly férfikorában is megtartotta érdeklődését az irodalom iránt. Hazahozta az érdekes kötetkét lábbadozó nejének és ama sok és hathatós átkok közt, melyekkel az érzékenyebb szívű asszonyok Székely Tamás démonját átkozták, nem utolsó helyen áll a Lotti asszonyé sem, ki tréfás hangon, de komoly meggyőződéssel mondta férjének:

— Ilyenek vagytok ti, férfiak! Megérdemlitek a szenvedést, mert mindig csak rossz asszonyok után bolondultok...

A kritika pedig egyértelműleg konstataálta, hogy az ifju költő verseit főleg az asszonyszív beható, világos ismerete teszi oly kimondhatatlanul érdekessé, ama nagy francia analitikus óta (kinél zseniálisabban hazudni senki sem tudott) olyan mély, átható pillantást még nem vetettek abba a rejtelmes világba, melyet köznyelven asszonyi szívnak hívnak. A démoni, a vérivó, lelket ölő nő alakja oly fönséges élethűséggel van megrajzolva, hogy az ember szinte érzi sátáni lényét stb.

Nincs helyem a lelkes kritika szószerinti reprodukálására, de ez volt a Démon című verskötet hiteles története. Az ifju poéta elkábulva a sikertől, meg a neki még szokatlan jó módtól, melybe a kritika ujjongó fölfedezése juttatta, valahogy feledni kezdte szívsebeit. A Démon-hoz írott fájdalmas

versek egyre ritkábban-ritkábban jelentek meg, mikor pedig Lotti asszony a harmadik fiúval lepte meg férjét, a költő anélkül, hogy tudomása lett volna ő felsége leendő hadseregének ily örömdetes gyarapodásáról, egy hajnalba nyuló vacsora után byroni mosollyal jegyezte meg barátainak:

— Végem van, fiuk, már szenvedni sem tudok...

Hogy jutott el még azon nyáron egy kisebb tátrai fürdőbe, az mellékes. Bizonyos szerény büszkeséggel vallom be, hogy az oknyomozó irodalomtörténetnek nagyon megkönnyítem ezen novel-lámmal dolgát, de éppenséggel nincs szándékom-ban minden munkát helyette elvégezni. Elég az hozzá, hogy a fiatal poéta mélabús mosollyal nézte a vastag, hegyesvégű botokkal bátran fölfelé törtető amazonokat, a világ vigságai iránt való mélységes szánsalom ült arcán, mikor a tennis-partikat vizsgálva, rájött, hogy az egész mulatság nagyon alkalmas arra, hogy a hölgyek bájos ügyetlenségeket kövessenek el, vagy merész mozdulatokkal formáik csinos-ságából elárulják azt is, amit séta- vagy táncköz-ben lehetetlen volna elárulniok.

Hallgatag, passzív szemlélődésének nemsokára társa akadt: egy fenséges, magas termetű, barna asszony. Az arca inkább érdekes, különös volt, mint szép, de a termete az istenien szép, hozzá még ruhája is a körmönfont szabóművészet remeke. A poéta sokáig nézte az asszonyt, ki távol egy-magában állt, éppen mint ő. A tekintetük találko-

zott és e tekintetben már benne volt a Madonna című kötet magja.

A poéta természetesen nem tudta, hogy a Madonna visszavonultságában van egy kis kényszerűség. A szép Emma asszony élete otthon a vármegyében az összes asszonyi nyelveket foglalkoztatta. Bátorságánál csak a férje ostobasága volt nagyobb. A szép asszony tudta, hogy egy-két asszony itt volt megyéjéből, azok semmi esetre sem késtek, hogy kalandjait a kellő színezéssel és illő nagyítással a fürdőző közönség tudomására hozzák. Igen ügyesen elejét vette az ellene tervezett kampánynak. Mielőtt még az erényes hölgyek éreztethették volna vele fölháborodásukat, ő vonult vissza, hidegen, büszkén, fönségesen járkált egyedül, mindig csak egyedül. A fürdőben időző ficsurokat határozottan nem érdemesítette annyira, hogy kacérkodni kezdjen velük, a hölgyekre meg nem is nézett. Bizonyára az emberi természet egyik legkülönösebb sajátága, hogy keresi azt, ki félrevonul előle és előkelőnek tartja, ki nem akar vele szóba állni. A nők, kik oly zseniális terveket készítettek megvetésük éreztetésére, egyszerre csak futni kezdtek a szép asszony után, ki hideg közömbösséggel haladt el mellettük.

Még csak az kellett, hogy a poétát is meghódítsa, a fürdő legérdekesebb vendégét, most már alázatosan bámultak reá. Reá, ki állhatatosan nem akarta őket észrevenni. Volt annyi esze, hogy tovább is megmaradt hideg tartózkodásában, nagyon

jól tudva, hogy ennek köszönheti nimbusát. Azonfölül meg itt volt a poéta! Érdekes kaland. Emma asszony utolsó regényében egy vidéki földbirtokos vitte a szerepet, egy vad, brutális ember; a szép asszony sok könyvet hullatott, míg meg birt szabadulni tőle. Most itt van egy finom modoru, halvány arcu poéta, ki oly szeliden tud nézni, túrni, várni, kérni. Nincs szebb dolog a változatosságnál.

De hát fiatal férfi, fiatal nő állottak egymással szemben. Egy enyhe nyári estén be kellett mind annak következni, ami bekövetkezett, a fiatalember láztól remegő szavakkal vallotta be szerelmét a szép asszonynak.

Emma asszony könyek közt vallotta be, hogy ő is szeret, de vádolta a fiatal embert, hogy e vallomással élete legszebb álmától s legjobb barátjától fosztja meg és így végezte:

— Mert mit várhatunk mi e szerelemtől? Én becsületes asszony akarok maradni, mert ha megfeledkezném valaha erről, úgy-e nyomorult teremtés lenne belőlem? Ön nem tudja mi az, mikor az ember elveszti saját magát, ön nem tudja fölfogni az áldozat nagyságát, melyet egy tisztességes nőtől szerelme bebizonyítására követel és ha én hallgatnék önre, ha elég gyöngye volnék hozzá...

Zokogás fojtotta el hangját Emma asszony olyan gyakorlott volt az ilyen komédiák rögtönzésében, hogy várta az ifju érvelését, a szerelem örök törvényére való hivatkozást, a lázas szenvedelem forró hangjait, míg végre elérkezik a pillanat, hogy

tisztességgel le lehet rakni a fegyvert az ostromló előtt. De nem voltak elég mélyen az erdőben, hangokat hallottak, Emma asszony megszorította a fiatal ember lázas kezét és elszaladt villája felé.

A fiatalember egyedül maradt a sötét fenyvesben. Lázban égett a szíve, a lelke, az egész teste. Érezte kezén az asszony könnyét, látta vivódását, gyötrelmét és véghetetlen magasságban mintegy megdicsőülve lebegett előtte. Keresni kezdte az avarban pici lábának nyomát és hogy le nem rogyott a fekete földre, hogy csókjaival halmozza el, annak csak az volt az oka, hogy a hangok tulajdonosnői közelebb jöttek és anélkül, hogy látták volna őt, Emmáról kezdtek beszélni.

— Persze, hogy kedvese Székely, csak ügyesen csinálják és nem bírja meglepni őket senki, de botrány, hogy egy ilyen tisztességes fürdőben...

Az asszonyok elmentek, a poéta egyedül maradt. Mintha szíven ütötték volna, szakasztott olyan fájdalmat érzett. Azt az angyalt máris rágal-mazzák, miatta, vele... Ő elrabolta lelkének nyugal-mát, ezek a nyomorultak elrabolják jó hírnevét...

Sokáig ült ott kint a nyári éjszakában és ekkor fogant meg lelkében az a nagy, nemes el-határozás, melyet másnap hajnalban végre is hajtott.

Mikor Emma asszony a reggelinél fehér ruhába, halvány, szenvedő színre puderezve megjelent, leült egy asztalhoz és várta a poétát, a fiatalember helyett azonban a szolga lépett asztalához s egy levelet nyújtott át neki.

A szép asszony föltépte a levelet és olvasni kezdte :

— Elmegyek, mert szöknöm kell innen, míg nem késő. Ha itt maradok, gazságot követek el, mert sokkal jobban szeretem magát, semhogy parancsát megfogadva, tisztességes ember tudnék maradni. Bocsánatát kérem, nem azért, hogy meggyek, de hogy eddig maradtam. Szöknöm kellett volna abban a percben, melyben önhöz való szerelmemet konstatáltam. Vádol a lelkiismeret, hogy máris ártottam jó hírvének, de az ön nemes, tiszta lelke már magában megcáfolja a rágalmakat, mihelyt én eltűnök köréből. Rég meg kellett volna ezt tennem, de szívem erősebb volt lelkiismeretemnél. Nem akarok érzelegni, nem irom, mennyire szenvedek e pillanatban, csak arra kérem, bocsásson meg nekem mindenért. Sokat vétettem ön ellen, de hiszem, remélem, hogy ön végre is megnyugvást talál majd tiszta lelkiismeretében, nemes szívében. De nekem, ki bűnös érzelmekre fecsértem el lelke erejét, szívem melegét, most nincs is hová menekülnöm. Érzem, milyen nyomoruság tőlem, hogy e pillanatban magamra, magammal gondolok, de elgyöngített a sok vívódás és szenvedés. Ha tudnék még imádkozni, arra kérném az Istent, hogy egyedül csak én szenvedjek a dologért, mely tisztán az én bűnöm.

Emma asszony végigolvasta a levelet, aztán elsápadt, majd megint piros lett dühében. Meg sem tudta magyarázni magának az egész dolgot, csak délfelé sütött ki valami indokolást :

Biztosan rosszat hallott beszélni rólam és elhitte... ez a sok frázis csak üres kifogás...

Székely Tamás meg visszautazott a fővárosba és finom, bánatos, nemes rezignációval eltelt versek kezdtek megjelenni tőle. A versek a Madonnáról szóltak. A Madonnáról, ki egyszer egy földi ember előtt megjelenik az ő tisztaságában, fönségében, megközelíthetetlenségében. Midőn a földi ember bűnös vággyal nyújtja ki karjait feléje, a jelenés eltűnik és a szentségtörő ember bűnös szenvedelméért örökké vezekel. Nem tud többé földi nőre nézni, a Madonna képe lebeg mindig előtte, a Madonnáé, kit egy egész, fehér mennyország választ el tőle, kihez hiába imádkozik, többé nem száll le hozzá soha, soha.

A versek, mint azt önök már jobban tudják, csakugyan Madonna címmel jelentek meg. A kritika megint egyhangulag konstataulta, hogy a fiatal óriások közt Székely Tamás az egyetlen, ki nemcsak nyögdécselni, epedni, sovárogni tud, hanem biztos kézzel, világos látással boncolja szét az asszonyi lelket, melynek különb ismerője ezidő szerint nincs is nálánál. A lelket ölő, kacér, sátáni asszony zseniális megrajzolása után egy másik alakot teremt, a Madonnáét, kit nagy tisztasága, fönséges szüziesége választ el örökre a szerelmes férfitől.

A lemondás.

Dózsáné ott ült a kis villa terraszán és elgondolkozva nézte az előtte elterülő nagy, fenyveserdőt. A nagyon boldog, megelégedett asszonyok bájos, puha mosolygása ült ajkán. A kis fürdőhelyen csend volt, a társaság még délelőtt elment egy nagyobb kirándulásra és Dózsáné a szolgálkkal egyedül maradt a villában.

Egy hang ütötte meg a fülét. Valaki a nevét említette, aztán a szolga feleletét hallotta és pár perc múlva egy ősz haju, feketeruhás öregasszony állt előtte.

— Dózsáné ő nagyságához van szerencsém?

A fiatal asszony fölállt:

— Igen, én vagyok Dózsáné. Méltóztassék helyet foglalni.

— Köszönöm, de szeretném, ha inkább a szobájába vezetne, itt nagyon sokan járnak. Különben, — tette hozzá a fiatal nő meglepett tekintetét látva, — én Czakó Sándorné vagyok.

A fiatal nő arca lángba borult. Meghajtotta magát és kinyitotta szobájának ajtaját.

— Méltóztassék.

A szoba sarkában kis pamlag állt. Dózsáné ide ültette vendégét s maga szemben foglalt helyet. Egy pillanatig figyelmesen nézte az öreg nő arcát. Meg kellett vallania, hogy ritkán látott ilyen szép, nemesszabású női arcot. A fehér haj finom, ovális arcot körített lágyan, hullámosan, a sötét ragyogó szempárban annyi élet, annyi energia, annyi jószág.

Nem csoda, hiszen a László nagyanyja, — mondta magában Dózsáné, de azért oly nyugtalan szívdobogás fogta el, mikor Czakóné beszélni kezdett.

— Nagyon meglepte önt látogatásom?

— Nem, de László azt mondta...

— Hogy nagyon szomoruan érint az önök eljegyzése.

Szelid, nyugodt hangon mondta ezt, szép, lelkes, fekete szemét egy pillanatra sem véve le a fiatal özvegyről.

— És most, hogy láttam magát, édesem, még szomorubb vagyok. Őszintén szólva, egészen másként képzeltem a dolgot. Nem ismertem magát, csak annyit tudtam, hogy pár évvel idősebb az unokámnál.

— Nyolc esztendővel — vetette közbe ridegen Dózsáné, most már száraz és kemény volt a hangja, mint aki küzdelemre készül.

Az öreg asszony ajkán különös, szomoru mosoly futott végig.

— Milyen kegyetlenség, hogy kényszerítve vagyunk egymásnak fájdalmat okozni. Ne értsen félre, gyermekem, ne huzza össze a homlokát. Az ön vőlegénye teljesen szabad, ura elhatározásának. A múlt hónapban lett nagykorú s így dolgaiba senkinek e világon beleszólása nincs. Arról, hogy gazdag ember, nem is beszélek...

— Kérem, asszonyom — s a fiatal nő fölállt helyéről.

Czakóné gyöngéden karjára tette kezét:

— Üljön le, kedves gyermekem, csak talán nem hiszi, hogy meg akarom bántani? Ehhez nemcsak rosszaság kellene, hanem ostobaság is. Csak egy tekintet az ön arcára és tisztában voltam azzal, hogy ön szikrát sem törődik unokám vagyonával, hogy szeretné őt akkor is, ha szegény és elhagyott volna. Sőt akkor ha nem is jobban, de boldogabban szeretné. Ha meg akarjuk egymást érteni: csak egymás szemébe kell néznünk. Én már olvastam az önében. Most nézzen ön az én szemembe, lát-e benne gonoszságot, vagy rosszindulatot?

— Nem!

— Higyje el, ami fájdalmat most önnek okozni fogok, az engem is gyötörni fog. Ismétlem, unokámat senki sem tarthatja vissza attól, amit tenni akar. Apjától nagy vagyont örökölt. S amint talán tudja, én sem vagyok szegény asszony. Bármit is tesz unokám, míg becsületes ember marad, nem

fogom megrövidíteni. Övé lesz mindenem, akár feleségül veszi magát, akár nem.

— Mit akarnak tőlem? Mi közöm nekem ezekhez a dolgokhoz?

— Mindezt csak azért mondtam el, hogy lássa, mennyire nem kívánok unokámra kényszert gyakorolni.

— Mit akar tőlem, asszonyom? Most már tudom, mi kifogása van ellenem. Nos, hát igen, idősebb vagyok vőlegényemnél nyolc esztendővel. A tavasszal harminckét éves leszek. Azt hiszi talán, hogy eltitkoltam ezt unokája előtt. Nem? elmondtam neki százszor, úgy, hogy sirva könyörgött, hogy ne kinozzam folyton a korkülönbség emlegetésével.

— Mert ő szereti önt és szeretni is fogja egész életén át. Mintha csak hallanám esküjét; mintha csak látnám könyeit.

— Figyelmeztetem valamire. Ha rosszat akar Lászlóról mondani, elhagyom a szobát és nem hallgatom meg.

— Ezt vártam öntől, kedvesem. Nagyon kevésre becsüljük azt a nőt, ki előtt rosszat merünk beszélni a kedveséről. De egyet elfelejt gyermekem, hogy az a férfi, kiről szó van köztünk, egyetlen unokám, legdrágább kincsem a világon. Ugy ismerem lelkét, mintha nyitott könyv állna előttem s tudom, hogy nemesebb szivü, becsületesebb lelkü férfi nem él a földön. Tudja, hogy miért jöttem el önhöz? Elhatároztam, hogy megnézem magát. Ha közönséges tucatasszonyt találok, homlokon

csókolom és tovább megyek. Az ő dolga, hogy milyen lesz további élete? Mikor azonban önt megláttam, elhatároztam, hogy nem hagyom vaktába vesztébe rohanni. Elmondom mindazt, amit elmondani kötelességem s aztán határozzon maga, jövődő sorsáról. Ne gondolja kedves gyermekem, hogy unokám érdekében beszélek. Ő bizonyára nagyon boldog lesz, ha kegyedet a magáénak tudhatja. Ami pedig később jön... senki sincs bebiztosítva a kiábrándulás ellen, még ha magánál húsz évvel ifjabb nőt is vesz feleségül. A szerelem nem elhatározás, nem szándék, nem karakter, még csak nem is izlés dolga. Akaratunktól függetlenül jön és távozik, e tekintetben teljesen a természet rabszolgái vagyunk. Senki sem felelős az érzelmeiért, mert azok, mint már mondtam, függetlenek a szándéktól, az akaratától, az elhatározástól. Ellenben mindnyájan, kik becsületes embereknek tartjuk magunkat, felelősek vagyunk tetteinkért és éppen ezért kell néha, — ha becsületes emberek akarunk maradni, — érzelmeink ellenére cselekednünk.

— Mit akar ezzel mondani?

— Azt, hogy ha unokám valaha kiábrándulna szerelméből, bizonyára becsületesen viselné a konzekvenciákat. Ha megszűnt a szerelme, hazudna önnek, ez az ő kötelessége és semmirekellő himpellér volna, ha másként cselekednék. Ha ön közönséges tucatasszony volna, sorsára hagynám, de így nagyon félek, önt féltém.

— Engem? — kérdezte a fiatal nő és kréta-fehér lett az arca.

— Igen, önt. Ne sértse, amit mondani fogok. Az édesanyja nem beszélhetne önhöz tisztább szívvvel és jobb akarattal. Ön szép, fiatal, elmés. Harminckét év, az asszonyi élet legszebb kora s ha itt meg lehetne állni...

— Én ezt mind elmondtam Lászlónak — mondta Dózsáné, különös, rekedt hangon. — S tudja, mi volt a válasza? Az, hogy a korkülönbség a mi esetünkben a természetnek egy kegyetlen játéka, melynek nem szabad megakadályozni boldogságunkat.

— És ön hitt neki, édes gyermekem. Nézzen a szemembe, elhitte ezt a balgaságot?

Az asszony büszkén emelte föl fejét, de amint szeme az öreg asszony szánakozó, szomorú pillantásával találkozott, hirtelen, kinos, keserves zokogásra fakadt.

— Nem, kedvesem, maga csak a mámor pillanataiban hitte, vagyis jobban mondva akarta hinni ezt a poétikus, szép hazugságot. De jöttek a tisztánlátás kinos percei és maga tudta, hogy mindez csak ámitás és csalás és a természet voltaképpen egy szörnyű nagy akadályt helyezett önök közé, mikor születési éveiket fölcserélte.

Dózsáné letörölte könnyeit és elszántan nézett az öreg asszony szeme közé.

— Nem tudom, miért kinoz engem? — mondta haragosan. — Végre is ön maga mondta

nekem, hogy a kiábrándulás mindenképpen elkövetkezhetik és...

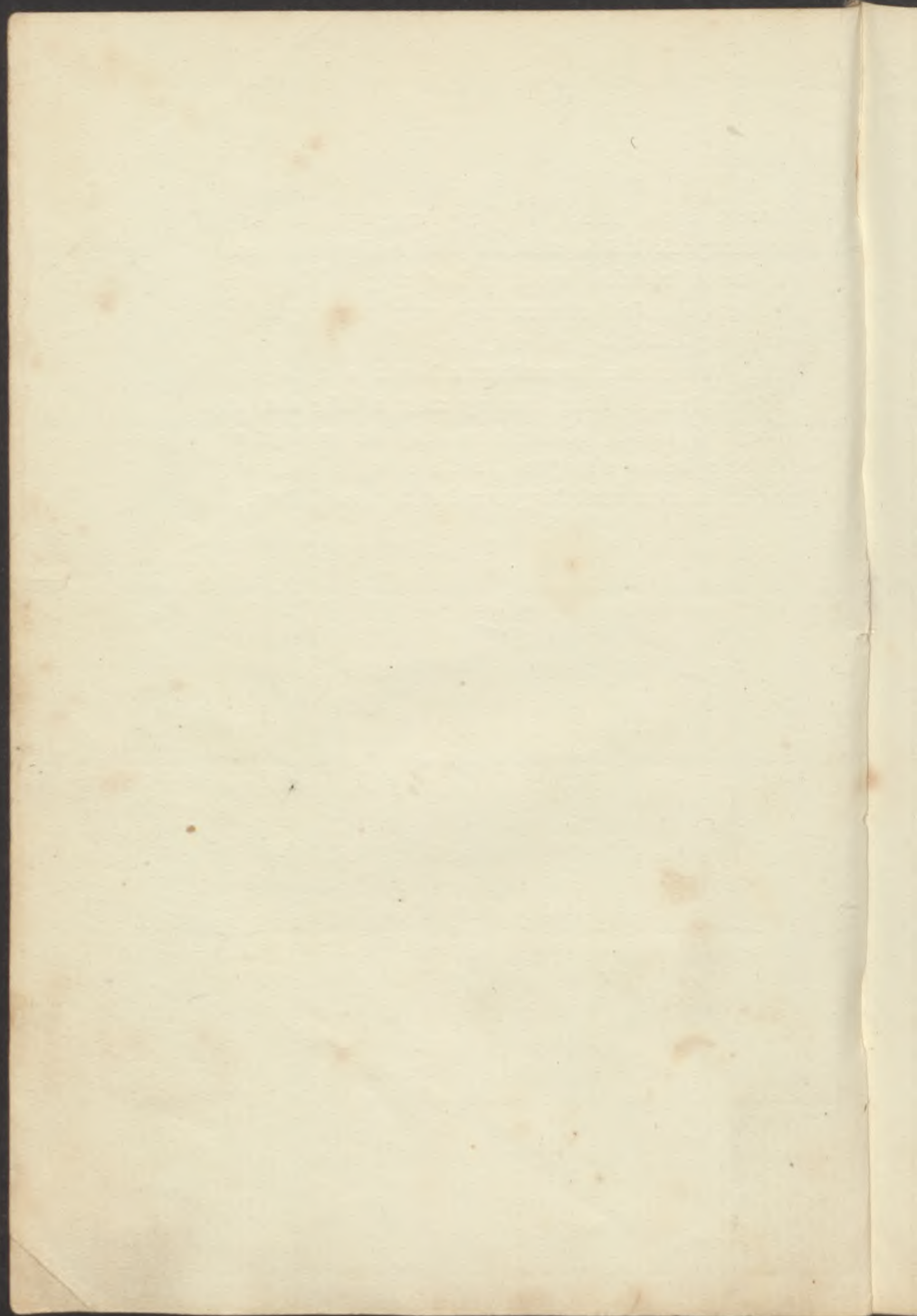
— Elkövetkezhetik és ez a férfi szerencsétlensége. Viseli a konzekvenciákat és ha becsületes ember, a nő nem tud meg róla semmit. Ámde a maga esetében, szegény gyermekem, másként áll a dolog. Maga már kétkedéssel, vivódással szívében megy férjhez s okos asszony létére nagyon jól tudja, hogy bármilyen szép és fiatal is most; az idő kerekét semmiféle emberi hatalom meg nem állíthatja. Ön csak az első hetekben fog megfeleltetni arról a nyolc évről. Azután oly hamar eljön az idő, mikor aggódva vizsgálhatja arcát, mikor könnyes szemmel áll a tükör előtt és remeg, hogy mikor pillantja meg az első barázdát homlokán s az első ősz haját fején. S tudja, mi pusztítja legbiztosabban és leggyorsabban a női szépséget? A bánat és a gond. Ön még szép lesz, mikor már elveszti bizalmát önmagában. A mellette élő ember ifjúsága pedig napról-napra jobban fogja gyötörni. Még nem is lesz oka a féltékenykedésre, kételkedésre, az önmagában való bizalmatlankodásra, de ön már féltékeny, kételkedő és bizalmatlan lesz, gyötörve önmagát, hervasztva szépségét és ifjúságát. S egy pár év alatt, mikor még a természet rendje szerint szépnnek, ifjunak és vidámnak kellene lennie, öreg, hervadt, kedvetlen asszony lesz belőle. Ami pedig a férjét illeti, édes Istenem, egy darabig harcolni fog az ön bizalmatlansága és kétkedése ellen, ki akarja majd ragadni önt a sötét gondolatokból,

de elvégre is megunja a dolgot, vállat von s magát sorsára hagyja, mert hát mit is tehetne egyebet? És ön minden mozdulatából, minden hangjából szemrehányást fog kiolvasni. Hiszem, hogy nem lesz igaza, de ez mindhiába, ha ön így képzei. Egypár év alatt összetörik, elhervad ebben a szerencsétlen házasságban, anélkül, hogy voltaképpen oka lenne rá. Érzékeny lelke keresztül megy a pokol minden kinszenvedésén és még vádolni sem tud senkit, saját magán kívül. . . Oh, édes jó gyermekem, a férfi, még a legbecsületesebb is, talál vigasztalást a házaselet boldogtalansága ellen; de mit csináljunk mi, szegény asszonyok, kiket becsületeseknek, büszkének és igazaknak teremtet a jó Isten? A házasságba mindig nagy kockázattal megy bele az ember, de az előrelátható, biztos boldogtalanság tudatával belemenni! . . . Hajtsa a vállamra fejét, szegény gyermekem. . . A természet nagyon kegyetlen volt önökkel szemben, mikor fölcserélte születési éveiket, de a természet kegyetlenségét emberi erő nem képes reparálni. Csak sirjon, édesem, mintha az édesanyja vállán sirna. . . Jobb, ha most önti könnyeit, mint később. Ezek csak a fájdalom, a bánat könnyei, de van ennél sokkal gyötrelmesebb, sokkal kinzóbb keserűség. . . De ezt ne ismerje meg soha, drágám, nem a maga büszke lelkének való. Ne tudja, mi az, mikor a megalázott női méltóság, a gyötrő, kinzó szegyenkezés sajtol ki a megbántott, elgyötört szívből könnyeket. . . Ne ismerje meg a legutálatosabb, legszörnyűbb, a biztos vereséggel végződő

harcot, azt a harcot, mit egy szegény, féltékeny asszonynak kell folytatnia a vénség ellen! Adja oda a kezét búcsúra, most, mikor még a fájdalom választja el önöket s ne várja meg, míg a gyűlölet, vagy az utálat lép szíveik közé.

A szobára lassankint ráborult a nyári este félhomálya. A fiatal asszony még mindig sirt, az öreg nő lassan odahuzta a szép szőke fejet az ölébe s lassan simogatni kezdte a lágy, hullámos haját, mintha csak kisgyermeket tartana ölében.

Két ember.

Az asszony ott állt az ablaknál és nézte, mint esik az eső gyászos egyformasággal, kétségbeejtő kitartással. A feje belekábult, a szeme belefáradt a nézésbe, de azért vissza nem fordult volna az ablaktól. A fejét sem fordította meg, mikor hátraszólt annak a szánalmasan összegörnyedt, panaszosan nyögő, fakóarcu embernek.

— Én segítek magán? De hogy?...

— El vagyok veszve... Holnap talán már letartóztatnak... Kata, a könyörülő Uristen nevében...

Az asszony még mindig az ablaküveghez szorította homlokát.

— Mit tehetek önért? Mondja meg és megteszem, akármi legyen is az.

— Kata, te angyal vagy, én sohasem tudom meghálálni...

Az asszony szinte könyörögve szólt hátra:

— Hagyjuk a frázisokat, nagyon kérem, ne kinozzon még ezzel is. Felesége vagyok és

mindent meg kell tennem magáért, ami hatalmam-ban áll.

— Ha igazán akarod, megmenthetsz.

Ódalépett az ablakhoz és meg akarta fogni az asszony kezét; az ijedten, undorodva huzódott hátrább.

— Nagyon gyűlölsz engem, Kata?

Most először volt valami kemény ridegség az asszony hangjában.

— Mindegy az... Ez nem tartozik a segítséghez... Mondja meg, mit tehetek önért?...

— Tízezer forint hiányzik.

— Ezt már tudom.

— Nem is olyan sok pénz, Kata... Olyan gyorsan elment, mire észrevettem, hogy mit tettem, vége volt... Nem akarom magamat mentetni, könnyelmű gazember vagyok, téged is megbántottalak... Arra a nyomorult teremtésre költöttem a pénzt, egy olyan asszonyra, aki nem érdemes arra, hogy a port lábad nyomán megcsókolja. Neked gyűlölnöd kellene engem, Kata.

Egy pillanatig meleg vér öntötte el a fiatal asszony keskeny, halvány arcát, de csak egy pillanatig, aztán megint nyugodt, fagyos volt a hangja:

— Ne beszéljen az én érzelmeimről, az nem tartozik a dologhoz. Mondja meg, mit tehetek érte?

— Ha segíteni akarsz rajtam, Kata... csak egy szavadba kerül.

— Mindent meg fogok tenni, mi emberi hatalmon belül áll.

— Eredj el Árkayhoz, mondd meg neki, hogy a végkétségbeesés szélén állunk, és...

Rémült kétségbeesett sikoltás szakította félbe :

— Soha... Soha...

— Kata!

Az asszony megrázta fejét. Finom arcvonásai megkeményedtek az elszánt, törhetetlen akarattól. Olyan világosan érezte, tudta, hogy igaza van, még vitázni, beszélni sem akart a dologról. Csak önmaga előtt látta még egyszer megelevenedni a multat. Mikor az a hatalmas pénzember, az az országos nagy úr, fiatal, ábrándos, szerelmes volt és habozás nélkül dobta volna oda fiatal életét az ő mosolyáért.

Hogyan tudta meg ez az ember az ő ártatlan leánykori idilljét, melyet úgy szétfujt az élet, mint ahogy szétfujja a szél a hervadt rózsaszirmokat, — azzal e pillanatban nem törődött, de lágy, passzív, szinte beteges altruizmusra hajló lelke egyszerre vaskeménnyé, rideggé vált, amint multjának egyetlen, igaz szerelmét kellett megvédelmeznie ez ellen az ember ellen, ki őt esztendő alatt az élet minden durvaságát, szégyenét és megalázását megismertette vele.

A szerencsétlen gazember elvesztette lába alól a talajt. Kétségbeesésében kapkodott fűhöz-fához, még pedig, mint ilyenkor szokás, igen ügyetlenül.

— Kata, te megigérted.

Most már szembefordult vele az asszony s merészen, keményen farkasszemet nézett vele. A tekintetében sem gyűlölet, sem harag nem volt, csak mélységes utálat és megvetés.

— Megigérttem, — mondta komor, rideg hangon, — és meg is tartottam volna szavamat, bármit kér — ezenkívül. Ha nem vesztette el teljesen ítélőképességét, tudnia kell, hogy én semmivel, de semmivel sem tartozom önnek. Mióta megismertem önt a maga valóságában, csak annyit ettem a kenyéréből, amennyi az életfönntartáshoz szükséges. Ami ruházatomat illeti, maga éppen a mult hónapban mondotta, hogy szégyelt velem az utcára kimenni. Félre ne értsen, én nem akarok panaszkodni. Én számítottam arra, hogy valaha eljön még a leszámolás órája és akkor megmondom önnek, minden falat kenyérért, minden darab ruháért megdolgoztam hűségesen és becsületesen, mintha csak egy megbízható, jó cselédet fogadott volna. Mikor maga abból a sikasztott pénzből mulatott, én nem főztem három napig idehaza, mert maga szórakozottságból elfelejtett pénzt adni. De azért, ha azt mondaná, hogy vessem le innen magamat a negyedik emeletről, mert csak így lesz önön segítve, habozás nélkül megtenném s ez nem is kerülne nagy áldozatomba. Örömeben, mulatozásában sohasem osztoztam, de a gyalázata az enyém is. És én mindenre kész voltam, hogy ezt a közös gyalázatot elhárítsam.

— Árkay az egyetlen ember, aki tud és képes rajtunk segíteni, Kata.

— Én pedig éppen ehhez az egy emberhez nem megyek, — folytatta elszánt hangon az asszony. — Ha kívánja, elmegyek könyörögni az igazgatójához, megpróbálom körülvenni szegény, szivbajos anyámat, kinek talán halálát okozza ez a nagy rázkódás, és mindent-mindent odadobok áldozatul, kivéven annak az egy embernek régi emlékezetét.

A férfi értelmetlenül bámult rá, az asszony folytatta:

— Mert nem én rólam van itt szó. Ha ön mellett tudtam élni öt esztendeig, tehetek bármit, szégyenemet, gyalázatomat nem tetőzheti többé semmi, semmi. Én őt kimélem, azt az embert, ki engem valaha teljes szivéből szeretett, ki elé most oda kellene állnom nyomorultan, összetörve, könyörögni: nézd, édesem, mi lett belőlem, szegény, meggyötört, elhervadt asszony! Én vagyok az, akit valaka istennőnek, angyalnak nevezte, kiért habozás nélkül rohantál volna be az égő pokolba, én vagyok itt! S mert az uram sikkasztott, mert a szeretőjére költött tizezer forintot, ments meg bennünket. Aztán látnám arcán a sajnálkozást és szánalmából olvasnám ki, hogy mennyire más vagyok, mint régen. Vagy látnám szemében azt az utálatos lángot, mely minden csinosabb nő láttára kigyul a férfiak szemében és ebből a háládatosságra váró pillantásból kellene megértenem, hogy

mennyire más lett ő, mint amilyen a múltban volt. Hogy most már hasonló hozzárok, a többi férfihoz. Nem, én sem az én szépségem halálát, sem az ő erkölcsi süllyedését nem akarom szeméből kiolvasni.

Elhallgatott és megint az ablakhoz fordult. A férfi most már dühösen ragadta meg kezét.

— És ezért az ostobaságért hagysz engemet elpusztulni?

— Ezért az ostobaságért romba hagynám dőlni az egész világot.

— Nem akarsz rajtam segíteni?

— Mindent megteszek önért, ha azt az embert nem említi nekem többé. Rá nem szabad számítani. Ő az enyém, a multamé.

Megint csak az ablakhoz szoritotta homlokát, és nézte, mint esik az eső gyászos egyformasággal, kétségbeejtő kitartással. A feje belekábult, a szeme megfájult a nézésben. Talán már nem is tudta, hogy ott a szoba másik sarkában egy kétségbeesett, összetört ember gondolkodik, töpreng, keresve a mentő szalmaszálat, melybe belefogódzhassék.

Nyolc év után.

A függöny megint szétnyílt és a drámai hősnő azzal a bágyadt gráciával hajtotta meg szőke fejét a publikum előtt, melyet Budapest minden asszonya irigyelt tőle.

Derzsy Ákos fölállt helyéről, de e pillanatban a mellette ülő férfi karjára tette kezét.

— Hová mégy, Ákos?

— A folyosóra, főfájásom van.

— Várj csak egy pillanatig, mutatok neked valamit.

— Nos?

— Látod az ötödik páholyban azt a sápadt, érdekes arcú, fekete haju asszonyt, egy barna körszakállas ur mellett?

— Látom.

— Mit szólsz hozzá?

— Semmit. Ismétlem, főfájásom van és nincs kedvem új ismeretséget kötni.

— Ez a hölgy régi ismerősöd.

Derzsy türelmetlenül vont vállat, mint aki nem szívesen hallgat sületlen élceket, a másik egy pillanatig ránézett, aztán nagyon komolyan mondta :

— Ez az a hölgy, akiért nyolc évvel ezelőtt szíven lőtted Dobó Kálmánt.

Derzsy egy pillanatig a páholy felé fordult, végignézett a sápadt arcu, fekete hajú asszonyon és férjén, aztán nyugodt, egykedvű, közömbös arccal kiment a folyosóra.

Csak csöngetés után jött be s ekkor sem látszott rajta semmi változás, a drámai hősnő nagy kitörésére udvariasan tapsolt s egyetlenegyszer sem fordította félre a fejét, hogy még egyszer lássa azt az asszonyt, akiért nyolc évvel ezelőtt a más-világra küldött egy embert.

Pedig a mellette ülő ember nagyon szerette volna ismerni azt a homályos ügyet, mely alatt különös, izgató regényt sejtett. Mindamellet nem volt benne elég bátorság, hogy még egyszer föl-hozza a dolgot, ha Derzsy vacsora közben maga nem kezd beszélni róla, ami annál meglepőbb volt, mert Derzsy igen zárkózott, rideg ember hírében állott.

— Láttam arcodon, — kezdte Derzsy — hogy komédiának tartod, mikor én nem akarom azt a sápadt arcu, ifju hölgyet ismerni. Nos, hát én becsületszavamat adom neked, hogy ma láttam ezt az asszonyt először. Nem is érdekelt soha egy pillanatig sem, mint ahogy most sem érdekel,

mindamellett jól esik tudnom, hogy férjhezment és remélem, férje becsületes, derék ember.

— Az, — felelt a másik férfi, — amellett még vagyonos, jó modoru, uri ember is. Laczkó Ágnes olyan boldog, mintha nem is történt volna életében soha — —

— Hát mi történt? — mondta Derzsy válat vonva, — hogy tizenennyolc éves korában egy gazemberrel hozta össze a végzet, ezért bizonyára nem felelős a szegény gyermek. Minket, komoly, szakállas embereket is gyakran becsapnak, hát még azokat a jámbor, védtelen kis lányokat, kik mentől igazabb, őszintébb és közvetlenebb érzésűek, annál inkább ki vannak szolgáltatva az első csirkefogónak, kit utjokba hoz a végzet. Igazán nem érdemes beszélni róla. Remélem, azóta annak a gazembernek még az emléke is elmosódott lelkében.

— Nem kellene róla így beszélni, miután meghalt.

— Miután megöltem, azt akartad mondani, — mondta hidegen Derzsy. — Nos, barátom, én is mondok neked valamit. Nem vagyok túlságosan lágy és érzékeny szívű, de sem lelketlenséget, sem igazságtalanságot nem vethet szememre senki. A lelkiismeretem tiszta és nyugodt. Hozzátehetem még, hogy éppenséggel nem vagyok elnéző saját hibám iránt, hogy senkihez sem voltam olyan szigorú, ha büntetni kellett, mint saját magamhoz. És ezek után nyugodt lelkiismerettel, megfontolt,

józan fővel állítom, hogy nem bántam meg, amit tettem s ha ma kerülnek vele szembe, ma sem tehetnék másként, mint ahogy nyolc évvel ezelőtt cselekedtem.

— Még mindig gyűlölöd?

— Soha sem gyűlöltem. Egyáltalában nem éreztem iránta semmit. Szintelen, üres fickónak tartottam, aki nevénél fogva a társaságba tartozott. Miattam nyugodtan élhetett volna az emberi kor végső határáig. Lehetett volna belőle becsület-bíró és párbajsegéd, ha akkor este elébem nem hozza a végzet.

Megállt egy percig, aztán folytatta:

— Régebben hallottam, hogy udvarol egy gazdag, árva leánynak. Nem igen érdekelték az ügyei, hát jóformán meg sem jegyeztem a dolgot. Azt hallottam, hogy már félig-meddig vőlegény és a leány halálosan szerelmes belé. Soha életemben nem bámultam a szerelem csodáit. Ha látom, hogy egy finomlelkű, poétikus, gyöngédszívű leány egy durva lelkű kocsisba bolondult belé, vagy megfordítva, egy derék, talpig karakteres férfi valami hitvány vászoncselédre bizza lelkét, becsületét, mindenét, hát csak szánalommal megyek tovább; mint a vad népek az örülteket, tisztetem őket és gyöngéd részvételt kitérek az utjokból, mert szegények nem tehetnek semmiről, ami velük történik. Különben erről a Dobóról nem beszéltek több rosszat, mint a többi fiatal emberről, s én magam is azon a szerencsétlen estén ismerkedtem meg

vele közelebből, mikor a rossz sors éppen a mi társaságunkba hozta.

Már vagy két-három hete, hogy hallottam valamit beszélni Laczkó Ágnesről. Azt beszélték, hogy gyámja elsikkasztotta minden pénzét és Dobó megszakította a vele való érintkezést. Végre ez is mindennapi dolog. Az ilyesmit nem is veszik rossz néven a praktikus gondolkozásu ifjutól. Aztán meg kíváló jogászeemberektől hallottam, hogy ügyes gazzeemberek nagyon könnyen keresztül tudnak siklani a büntető törvénykönyv paragrafusain, miért volna a dzsentimen-törvénykönyv ügyesebben fogalmazva? Mi közöm hozzá? Ismétlem, teljesen közömbös voltam az egész ügy iránt.

Azon a napon négyen ültünk a kaszinó egyik különszobájában s bizonyára a nemezis hozta be közénk a szerencsétlen fickót.

Mosolygott, fehér szegfü viritott a mellén. Kezet fogtunk vele mindnyájan, én is. Jóformán már nem is emlékeztem az egész pletykára, el akart venni egy gazdag leányt, a leány szegény lett, hát elhagyta. Ki tart eszében ilyen mindenapos, banális históriát?

Ő maga hozta szóba a dolgot. Azon kezdte, hogy nehéz napja volt, mert egy tisztességes uri leánynyal kellett durván bánnia, aztán mosolygott és ránk nézett, hogy mit szólunk hozzá?

Jól emlékszem, hogy Asztalos Pali türelmetlenül vont a föl vállát, igen finom idegzete volt, undorodott minden komisszágtól. Én azonban igen

erős idegzetű ember vagyok s teljes közömbösséggel szívtam tovább szivaromat, a másik két cimbora is hallgatott.

Ez a szerencsétlen gazember azonban tovább fecsegett, mintha csak valami gonosz démon inspirálná.

— Képzeljétek, eljött hozzám a lakásomra. Eljött, miután már megírtam neki, hogy nem vehe-tem feleségül. A lábam elé omlott, sirt, zokogott és én őszintén sajnáltam szegényt... Közben azonban arra gondoltam, hogy micsoda sok ostoba frázist hoztak forgalomba a női büszkeségről, méltóságról. Az egész csak ostoba cafrang, üres póz, bizonyos helyzetekben minden asszony kétségbe-ejtőn egyforma, higyjétek el nekem.

Ránéztem mereven, keményen, ő pedig folytatta :

— Igen, arra gondoltam, hogy tisztán a mi illúziónk ad a nőnek értéket és a mi illúziónk, mely egyiket a másik fölé helyezi, holott mindannyian egyformák, teljesen egyformák. Ime, itt van egy becsületes, jónevelésű, uri leány, aki zokogva tördeli kezét egy férfi előtt és csak a karom kellett volna kinyujtanom — —

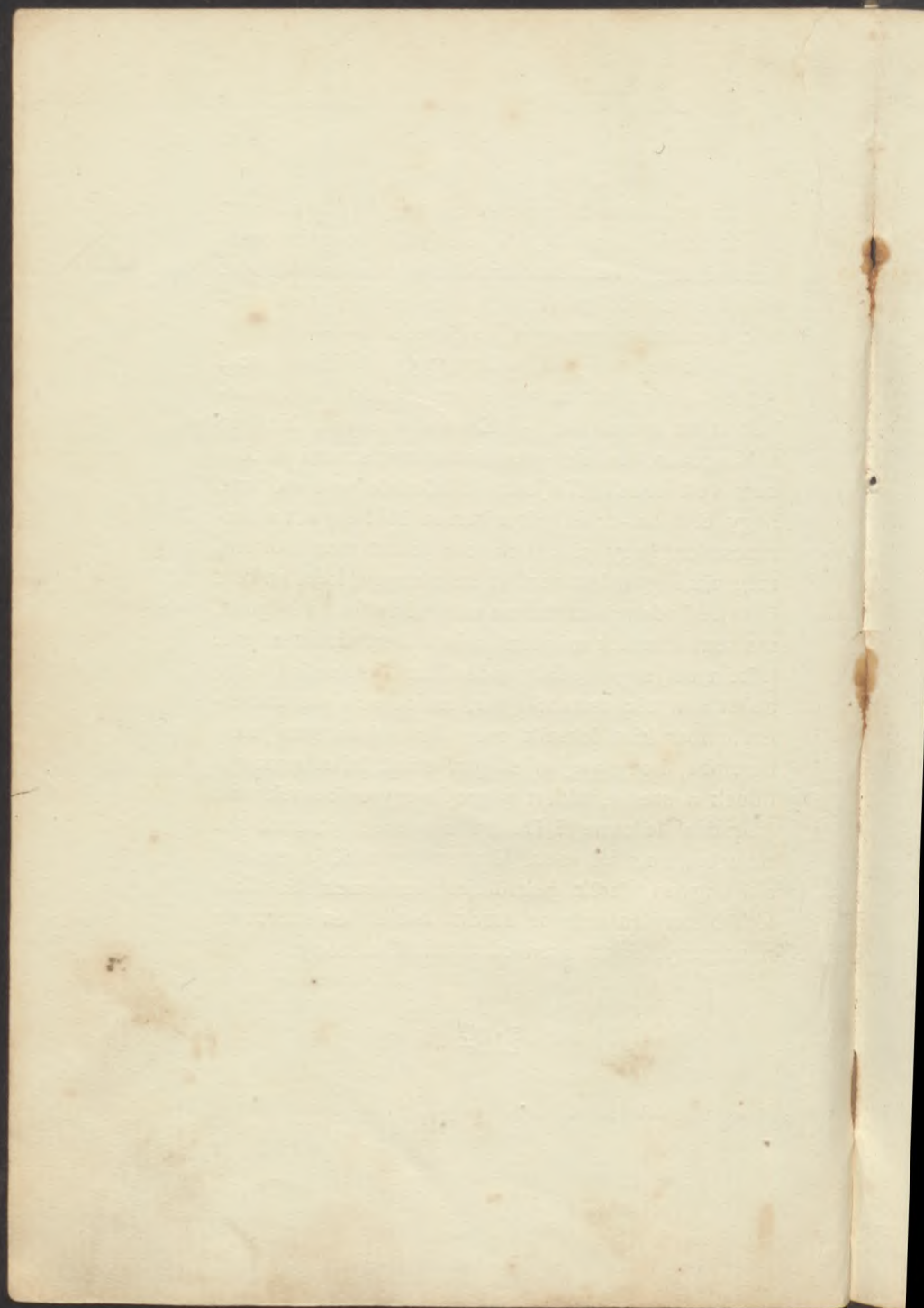
Éreztem, hogy forró vérhullám tódul föl a fejembe és letettem a szivaromat. Ha most elhallgat, talán még erőt vehetek magamon, nem, tovább beszélt.

— Igen, boldogan, ész nélkül, őrzöngve omlott volna belé. Kértem most már ti tőletek, nem

ostoba önámítás és nevetséges nagyképüsködés az a sok frázis, amit a női erényről hoznak forgalomba? A nő becsülete mindig attól a férfitől függ, akivel éppen dolga van s ha én például nem volnék korrekt, tisztességes, uri ember — —

A következő pillanatban úgy ütöttem arcul ezt a korrekt, tisztességes uri embert, hogy lebukott az asztal alá. — Én azt a leányt, kiről ez a himpellér beszélt, nem ismertem, semmi közöm nem volt hozzá. Teljesen közömbös volt előttem, hogy él-e, hal-e; és mikor keresztüllőttem azt a szerencsétlent, egy pillanatra sem jelent meg előttem, még vízió gyanánt sem az az asszony, kiért embert öltem. Mindamellett, ha ma adódnék elő az a helyzet, ma sem tehetnék másként, mint ahogy akkor tettem, lelkem mélységes felháborodásában. Esküszöm, hogy azóta a nyolc esztendő óta, mióta az a szerencsétlen ember kint fekszik, még álmomban sem jutott eszembe, hogy vajjon milyen színű lehet annak a nőnek a szeme, akiért végre is egy embernek vére szárad a lelkemen? De ha ma megmutattad, hát nem bánom, jól esett látnom így a férje mellett, aki nagyon derék, becsületes embernek látszik s akit bizonyára érdeme szerint becsül és szeret az a szegény, sokat szenvedett fiatal asszony.

Az új élet.

Tasnády Bálint ott ült dolgozószobájában és levelet irt. Néha-néha megállt az írásban és elgondolkozott. Még mindig nehezen ment a dolog, pedig már több mint öt éve folytatta ezt a különös mesterséget, melyet, tekintettel Tasnády Bálint úr nevére és előkelő társadalmi állására, nem nevezhetünk koldulásnak. Mikor öt évvel ezelőtt birtokát el kellett adnia és az első kérőlevelet megírta nagynénjének, a vén Borbála kisasszonynak, a hideg veriték öntötte el a homlokát s szíve viharosan dobogott, pedig akkor még biztosra vette, hogy kérését teljesítik. Most már koránt sem volt olyan izgatott, a szégyen helyett inkább az a probléma gyötörte, hogy vajjon mit kell kitalálnia, hogy a vén kisasszony szívét még egyszer meg tudja indítani?

Mert bár már végig ment az egész tehetős rokoni skálán, mégis leginkább Borbála nénit kereste föl. Tasnády úr itt erkölcsi alapra fektette kérését. Borbála néni ugyanis mindenét Erzsire, a Tasnády

úr egyetlen leányára akarta hagyni, így hát csak a magukét fogyasztják, mikor kérnek tőle.

Tasnády Bálint koránt sem volt tigrisszívű apa. Aki olyan barátságos volt az egész asszonyi nemhez, az nem lehetett durva, vagy udvariatlan egy nő iránt, azért, mert véletlenül a saját leánya. A szép Erzsi, bár korán elvesztette anyját, nem nélkülözött soha semmit. Toalettje, kalapja mindig a legmodernebb volt. Az öreg úr igen jól értett az asszonyi öltözködés raffinériájához s semmiképen sem birta volna elviselni, hogy leánya tavalyi divatban kompromittálja magát a váci-utcai korzón.

Szerette leányát a maga módja szerint és igazán nem tehetett róla, hogy ez a mód semmiképen sem volt alkalmas arra, hogy egy fiatal leány jövőjét biztosítsa. Az egyik év a másik után mult el és Erzsi barátnőiből piros arcú, nevetős szemű asszonyok, boldog anyák lettek. Tasnády Bálint mindebből semmit sem vett észre, épen azért lepte meg oly nagyon az, ami ezen a szép őszi reggelen történt.

Mikor körülbelül már megtalálta a legbiztosabb utat, melyen át Borbála nénihez férhet, abba kellett hagynia az írást, mert leánya lépett be a szobába. Egy széket húzott az íróasztal mellé, leült és nyugodtan, komolyan nézett apjára.

— Bocsáss meg, ha háborgatlak, papa, csak egy pár percre veszem igénybe az idődet.

— Oh, kérlek, — felelt Tasnády úr udvariasan — rendelkezésedre állok.

— Köszönöm, de nem akarlak sokáig zavarni, látom dolgod van. Mindenekelőtt engedd meg, hogy megköszönjem neked a születésnapomra küldött fehér rózsabokrétát.

— Kedves gyermekem, hiszen tudod...

— Tudom, papa... Épen azért hiszem, hogy minden nagyobb baj nélkül megérthetjük egymást.

— Köztünk még soha sem volt félreértés.

— Remélem, most sem lesz. De mondjad csak papa, tudod-e te, hogy hányadik születésnapomra küldted azt a fehér rózsabokrétát?

— De gyermekem...

— A huszonkilencedik születésnapomra, papa.

— Biztosítlak róla...

— Hogy senki sem tart többnek husz évesnél. Én igazán nagyon hálás vagyok udvariasságodért, papa. De hidd el, ez mind nem ér semmit. Tudom, hogy csinos vagyok, sőt vannak napjaim, mikor szépségszámba mehetek. De hát huszonkilenc év, mégis huszonkilenc év... Én vén leány vagyok, papa.

— Édes gyermekem, te rosszul aludtál és most mindenféle bolondsággal gyötröd magadat. Eredj, nézd meg magadat a tükörben és kacagjál a csacsiságon, amit az imént mondtál.

— Édes papa, én nagyon jól tudom, hogy csinos vagyok, ezért nem szükséges a tükörig fáradnom. Azt is tudom, hogy ha asszony volnék, törnék magukat utánam a férfiak. De hát csak leány

vagyok! Leány, aki felett eljárt az idő, akitől most már kezdenek visszahuzódni, mert ebben a korban már minden lehetetlen eszköz meg van engedve a leánynak, hogy férjhez jusson. Rossz néven sem veszik, ha kétségbeesett, uri voltára homályt vető mesterkedésekbe fog, — de óvakodnak tőle. És ebben is igazuk van. Látod, papa, én nem tudom ezt a komédiát végignézni. Nem tehetek róla, még mindig büszke vagyok s félek, hogy az is maradok életem fogytáig.

— De Erzsi, én igazán nem értelek...

— Te nagyon jól értesz engem, papa és engedd meg, hogy elmondjam, ami mondanivalóm még van. Nem akarok tovább itt maradni a társaságban. Pár év alatt kikopok a ruhaszinekből és az udvarlókból. Egy új generáció nőtt föl a hátam mögött s én mint leány eljátszottam a szerepemet.

— De hiszen te rettenetes dolgokat beszélsz!

— Ne ijedjél meg, papa. Csak mint leány játszottam el a szerepemet, mint ember még élhetek soká. Persze, nem úgy, ahogy eddig éltem. Ezt a lehetetlen, ferde helyzetet nem bírom tovább. Hogy engem egész életemben kísérjenek, gardirozzanak, védjenek. Hogy továbbra is az maradjak, aki voltam, egy cifra és szomorú rabja az úri társadalomnak.

— De hát mit akarsz tenni?

— Azt is megmondom, papa. Ember akarok lenni! Küzdő, dolgozó ember, ki munkája árán megszerzi szabadságát, függetlenségét és önállósá-

gát. Ne ráncold össze a homlokodat. Ha valaki olyan értelemben akarja magának a szabadságot, amilyenre te gondolsz most, az nem vár a huszonkilencedik születésnapjáig. Nem papa, én csak azt akarom, hogy ezentúl magam keressem meg a kenyeremet, hogy a jó Istenen kívül senkinek ne tartozzam e világon semmivel, — még egy barátságos köszönőszóval sem.

— De Erzsi, az apádnak mondtad ezt?

— Igen, papa, neked mondtam. Ha gazdag, független ember volnál, akkor sem beszélhetnék másként. Mert eljön az az idő, mikor az emberi lélekben őserővel tör fel a szabadság és függetlenség vágya. Asszonynak ott van a férje, a gyermeke s élheti a természettől neki rendelt életet. De mit csináljon az, aki leány marad? Mit csináljak én? Kinozzam-e szeszélyemmel környezetemet? Mert ez a lehetetlen helyzet egy angyalt is gonosszá tenne. Én pedig nem vagyok angyal. Azonkívül meg, te nagyon jól tudod, papa, hogy mi szegény emberek vagyunk. Ne haragudjál meg, de kell, hogy ebben a pillanatban teljes őszinteséggel beszéljünk egymáshoz. Kegyelemkenyéren élő szegény emberek vagyunk. Meddig folytassuk még ezt a dolgot? Huszonkilenc év csak leánykornak sok, de mint ember még fiatal és életerős vagyok, telve munkakedvvel, szabadság- és életvágygal. Miért temetném el mindezt magamban, mikor előttem áll a másik út?

— Milyen utra gondolsz?

— Ne ijedjél meg, papa, nem lesz semmi baj a dologból. A Tasnády ősök kissé forogni fognak a sirjukban, de úgy sincs egyéb dolguk. A nénik és bácsik mind kitagadnak; de nem is lesz szükségem többé a barátságukra. Kalapüzletet fogok nyitni, édes apám. Ebben a drága és rosszul öltözködő városban, vagyont lehet gyűjteni pár év alatt, ha valakinek izlése és intelligenciája van. No, ne nézz rám ilyen különösen, nem örültem meg. Ha gondolkozol rajta, be fogod látni, hogy tervem okos, helyes, biztos és igazán a legjobb, mit a jelen helyzetben tehetek. Ha nem látod be, nagyon fájlalom, de elhatározásomon ez sem változtat. Tudom, hogy mindenre gondoltál, csak erre nem. Látom arcodon, hogy talán beletörődtél volna abba is, hogy szinpadra lépjek, de egy divatüzlet! Ez alul esik minden kombináción... Nem tehetek róla, papa, ez már így van, ezen nem lehet változtatni. De azért engedd meg, hogy homlokodat megcsókoljam.

Lehajolt és megcsókolta apja homlokát. A következő pillanatban már el is hagyta a szobát. Tasnády Bálint sápadtan, mereven nézett leánya után. Egy szó nem jött ki a torkán, csak nézett az ajtóra, melyen át leánya eltűnt. Egyszer csak fölvette a tollat, hogy tovább írja a levelét, de a betűk összefolytak előtte, a szemébe tóduló sulyos nagy könnycseppektől nem látott semmit, semmit.

Egy boldog asszony.

Az Etédy Mici házasságáról beszéltünk. Mindenki tudott valamit mondani a dologról, mivel csupa asszony volt együtt, természetesen több rossz, mint jó. Abban azonban mindnyájan megegyeztünk, hogy Etédy Mici ugynevezett nagy szerencsét csinált. Vőlegénye egy kicsit süket, egy kicsit bicegős, de annyira többszörös milliomos, hogy szinte legendás alaknak lehetne tartani ebben a mi fölötté pénztelen világunkban. Asztalos Kálmán azonban itt élt, itt járt, itt mozgott köztünk, szomorú, vértelen, ideges alakjával, míg egyszer a megye legszebb és legelméesebb leánya kezét a kis keszeg alak karjába füzte és büszkén mutatott rá: a vőlegényem.

— Meg fogja csalni a házasságuk harmadik hónapjában, — mondta az egyik asszony és mosolygott a jövődőlés mellé.

— Én csak arra vagyok kíváncsi, — mondta a másik, — vajjon mit gondol az a vézna kis figura, mikor azon a királynői alakon végignéz?

Helén asszony gyorsan közbevágott.

— Valószínűleg azt, hogy ez a leány boldognak érzi magát, ha derekára teszem a kezem és remeg a vágytól, hogy karjaim közé borulhasson.

Valaki elkacagta magát s immár humoros szempontból tárgyalták le az Asztalos Kálmán alakját. Miciről azonban a föltétlen elismerés hangján szóltak.

— Ez a leány, — mondta újra az első asszony, — huszonnégy éves korában már rájött arra az igazságra, amit az asszonyok rendesen csak a negyvenedik évükben fedeznek föl, hogy élni csak úgy érdemes, ha az élet káprázatosan fényes, előkelően színes és esztétikusan nemes formájú, ha elgondolom — —

— Hogy vannak asszonyok, kiknek szebb a ruhájuk és elegánsabb a lakásuk, — vágott közbe megint Helén. — Irtózatos!

Kacagtak és megfenyegették Helént, de lelkük mélyén egy kicsit mindnyájan komolyan vették a csufolódó hölgy beszédét. Édes Istenem, a legjobb asszony életében is vannak pillanatok, mikor nem érti, hogy miért vannak még kivüle más nők is a földön, de az meg éppen véres igazságtalanságnak tűnik föl előtte, hogy ezek közt a többi, fölösleges asszonyok között olyan sok van, aki méltóbb kerettel veheti körül szépségét, mint ő.

A nevetés csak addig tartott, míg Zajtyné közbe nem szólt, nyugodt, szelid hangon:

— Én azt hiszem, nincsen igazatok.

Mindnyájan ránéztek, aztán összemosolyogtak. Zajtné beszél. No persze, könnyű neki, az egyetlen asszony, ki mindnyájuk biztos tudomása szerint boldognak nevezheti magát. Akinék a házasság mindent beváltott a szerelem ígéreteiből. Férje a legnemesebb, legjobb, leglovagiasabb emberek egyike. Házasságukról, boldogságukról legendák keringtek a városban.

Van abban valami boszantó, ha egy ilyen tökéletes boldogságu asszony prédikál, többé-kevésbé csalódott asszonytársainak. Körülbelül olyanforma érzése lehet a közönséges katonának, ha egy varázsfolyóba mártott harcos beszédet mond neki a vitézségről. Könnyű annak bátornak lenni, akit nem fog a golyó.

Zajtné elpirult a szemrehányó tekintetek sulya alatt, úgy látszik, megbánta, hogy beszélt, mert hirtelen karonfogott és azt mondta :

— Menjünk le sétálni a kertbe.

A kertben aztán én kezdtem meg a támadást.

— Tudod-e, hogy a te kijelentésed valóságos provokálás volt ?

— Tudom, már meg is bántam, de boszantott.

— Mi boszantott ?

— Hogy hogyan lehet így beszélni a szerelemről, a házasságról s egyáltalában ezekről a dolgokról. Engem mindig lelkelem legmélyében fölháborít, ha ilyesmit hallok. Az a szerencsétlen leány pedig...

— Etédy Miciről beszélsz ?

— Róla. Igen szálamra méltó és ha jó barát-

néja volnék, megfognám a kezét, hogy ne rohanjon az örvénybe.

Elkacagtam magamat.

— Édesem, olyan naivságot beszélsz, mint egy tizenhét éves kis leány, Etédy Mici az örvénybe rohan? Soha kalmár nyugodtabb s megfontoltabb és számítóbb lélekkel nem vitte vásárra portékáját, mint ahogy ez a leány odaadja magát annak a nyomorék embernek.

— Mit tudod te azt?

— Én ismerem Etédy Micit. Hidd el, ő nagyon jól tudja, hogy mit csinál és lesz gondja rá, hogy úgy alakítsa életét, amint az neki legjobban esik.

Zajtyné türelmetlenül vont vállat.

— Én mégis sajnálom. Mert leány létére sejtelve sem lehet arról, hogy mit áldoz föl ezért a szerencsétlen házasságért. S mert úgy látszik, nem gondolta meg, hogy csak egyszer élünk s aztán jön az örökös sötétség, az örökös semmiség és soha az idők végtelenségéig sem kaphatunk meg többé semmit sem abból, amit egyszer egy gyöngé pillanatban elvesztettünk.

— Kedvesem, neked a szerelem megadta a földi élet legnagyobb javát: a boldogságot, nem csodálkozom hát, ha túlbecsüled jelentőségét. Vannak azonban más, kevésbé szerencsés halandók, akiknek ez az érzelm egészen más meglepetésekkel szolgált.

Zajtyné elgondolkozva nézett maga elé, aztán hirtelen fölemelte a fejét:

— Amit most neked el fogok mondani, azt a jó Istenen kívül senki sem tudja, de hát nem akarom, hogy azt hidd, hogy belőlem is a jóllakott, az egészséges, a megelégedett emberek önzése beszél. Ha olyan lett volna életem, mint amilyennek te képzeled, semmiesetre sem beszélnék így. Tudnod kell, hogy csakis az elveszett örömöknek, a meg nem talált boldogságnak tulajdonítunk olyan emberfölötti fontosságot. Ha enyém lett volna az, ami után vágytam, talán én is úgy beszélnék, mint a többi asszony, de így...

Bámulva néztem rá, ő pedig szomorú mosolylyal folytatta:

— Olyan egyszerű, naiv dolog az egész és én... végre rám nézve sem bir már jelentőséggel a dolog, bizvást beszélhetek róla. Te tudod, hogy szegény uri leány voltam és még három kisebb leány volt rajtam kívül a háznál. Nem lehettem több tizenhat évesnél, mikor beleszerettem egy husz éves fiatal emberbe. Titokban jegyet is váltottunk. Ez időben még pályája kezdetén állt, hát abban egyeztünk meg, hogy négy esztendeig várunk egymásra. A négy esztendőből kettő már letelt, mikor édes apám tüdőbajt kapott és betegeskedni kezdett.

Mindnyájan tudtuk már, hogy az ágyat többé nem fogja elhagyni, ő maga tudta legjobban. A betegségnél is jobban gyötrötte a gondolat, hogy amint behunyja szemét, nem lesz többé kenyér a háznál. Én voltam a legidősebb gyermeke, én a tizennyolc éves gyermekleány.

Halála előtt két héttel behívott magához és elmondta, hogy Zajty Kálmán megkérte a kezemet. Természetesen sirva fakadtam és megvallottam, hogy titkos jegyese vagyok egy fiatal embernek, kit lelkemből, szivemből szeretek, s kire még két esztendeig kell várnom.

— Két esztendő, — mondta szegény apám, kezét homlokán végighuzva, — de hiszen nekem talán már két napom sincs hátra, mi lesz belőletek?

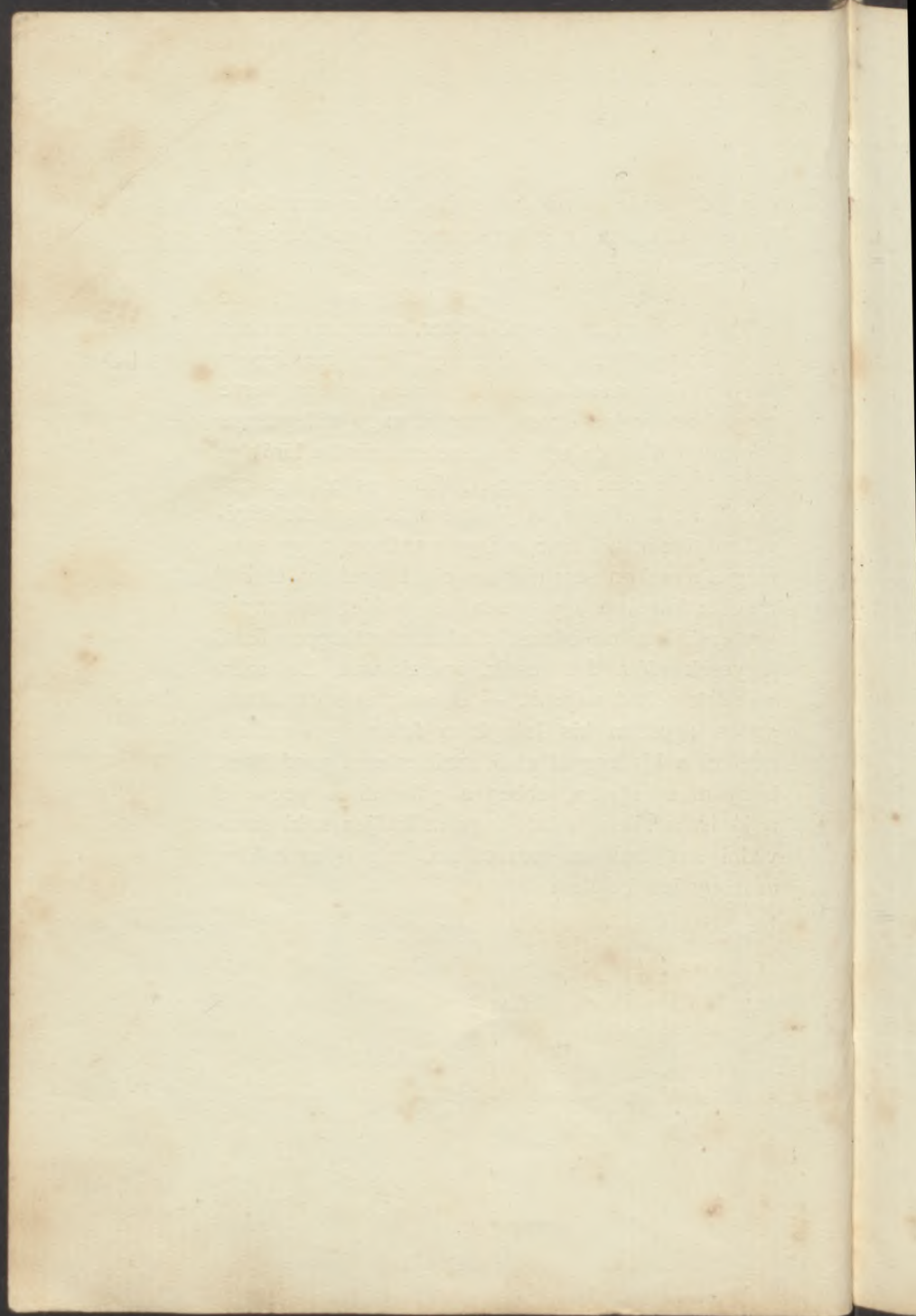
Ott sirtam az ágya előtt, ő pedig szeliden simogatta a hajamat. Nem beszélt, nem kényszerített semmire, csak elmondta, hogy Zajty Kálmán férfiui szavát adta neki, hogy ha felesége leszek, házába veszi édesanyámat és fölneveli kis hugaimat.

— És most, édes leányom, — mondta szegény haldokló apám, — határozzál te. Én rám nézve pár nap múlva vége lesz mindennek. Ha erőd van rá, menj a magad útján, jogod van hozzá, mert fiatal vagy és szeretsz. Ha azonban megszánod édesanyádat és szegény árva testvéredet, akkor legyen veled az én haldokló lelkem áldása, mert minden bizonnyal a te áldozatod szerzi meg nekem a sirban való csöndes és békés nyugodalmat.

Lehajtottam fejem és apám megáldott, ez az én házasságom története. Az uram még csak nem is sejtette a dolgot. Szerető, hűséges, jó felesége voltam, de hiszen te ismered az uramat, nem is lehettem másforma a legnemesebb férfiúnak az oldalán. Azóta tiz esztendő mult el és én bizonyára boldog asszony vagyok, de ha a menyország min-

den üdvössége volna az enyém, akkor sem felejt-
hetném el azokat a gyötrelmeket, mikén keresztül
mentem. Mikor álomtalan éjszakákon a forró ván-
kosba rejtettem fejem, hogy zokogásom meg ne
hallja a mellettem lélegző ember, mikor magamban
azon könyörögtem az Istenhez, hogy ne legyen
ilyen jó hozzám az uram, bár sértene, szidna, verne
meg, hogy volna okom haraggal vagy hidegséggel
elfordulni tőle, de úgy bánt velem, mintha királyné
volnék, aki csak szerencsét, fényt és boldogságot
hozott az ő házába. A jóságával, a nagylelkűségé-
vel, a türelmével láncolt úgy magához, hogy soha
még álmomban sem mertem olyat gondolni, amivel
megbánthatnám. Így lettem én boldog asszony s
így említik a mi házaseletünket mintaképpen fiatal
jegyesek előtt. Jól teszik, igazuk van. De azért
mondok neked valamit. — A mult este ott álltam
az én egyetlen kis leánykám fehér ágya mellett,
néztem a kis angyal alvó arcát és arra gondoltam,
hogy most rögtön, ebben a pillanatban vegye el
a jó Isten tőlem, mint hogy át kelljen neki szen-
vedni azt, amit én szenvedtem, míg ilyen boldog
asszony lett belőlem.

Az illuzió.

— Ha az én véleményemet akarod hallani,
— mondta Olga asszony a hugának, — hát
elmondhatom, bár nagyon jól tudom, hogy egyelőre
semmi hatást sem érek el vele. Vannak dolgok,
melyeken magunknak kell keresztülesni, máskü-
lönben jelentőségükkel semmiképpen sem jöhetünk
tisztába. Becsületes, derék, uri, téged szerető ember
kéri a kezedet, aki, mint beszédedből látom, neked
sem antipatikus, de hol van itt a *Szerelem*, így
nagy betűvel kimondva? A *Szerelem*, melyről annyit
olvastál, hallottál, mely nélkül szinte immoralisnak
tartod életedet egy férfiéhez kötni.

Tudom, hogy egy pár jószívű néni megpró-
bálta neked magyarázgatni, hogy a szerelemmel
nem kell sokat törődni, az ugyanis megjön a házas-
ságban. Én pedig azt mondom, hogy a szerelemnek,
— lehet, hogy nem nagy betűvel és felkiáltójellel,
— de a szerelemnek meg kell jönnie még a házasság
előtt, föltéve, hogy két fiatal, becsületes lélek áll

egymással szemben és egyiknek szive sincs másfelé angazsálva.

Ha ez a szerelem nem jön meg a jegyesség ideje alatt, akkor tanácsos az esküvőt bizonytalan időre elhalasztani, de ezt majdnem kizártnak tartom.

Ismétlem, nem szabad a nagybetűs érzelmre gondolnod. A *Szerelemről*, mint világrengető hatalomról megvan a magam nézete, de nem mondhatom el egészen világosan neked. Most csak annyit, hogy én soha sem találkoztam azzal az egetvívó, földet felforgató szerelemmel, de, — bár gondolkozásomat, világnézetemet mindig közvetlen tapasztalatokra építettem, — most az egyszer eltérek eddigi módszeremtől és azt mondom: én nem ismerem, de lehet, hogy megvan. De mivel nem tudok róla semmit, hát hagyjuk abba ezt a tárgyalást, inkább elmondom neked az én házasságom történetét.

Huszonkét éves voltam, mikor az urammal megismerkedtem. A gondolkozásom, a világnézetem nem sokat különbözött a tiedtől. Nem voltam modern leány, ugynevezett *Egyéniség*, mint ahogy te sem vagy az. Máskülönben dehogy is törnéd azon a fejed, hogy elfogadhatod-e egy férfi kezét, kit csak becsülsz, tisztelsz, de ki nem keltett benned szerelmet? Te valahogy elkéstél a korodtól, a régi leánygárdához tartozol még, a mienkhez. A mi gondolkozásunk pedig nagyon is egyforma, szinte uniformisba volt a lelkünk bujtatva, igaz, ez az uniformis fehér és tiszta volt.

Hogy szerelmes voltam-e? Oh, igen, nagyon sokszor. Még pedig fölváltva, hol Kárpáthy Zoltánba, hol Adorján Manasséba, hol Berend Ivánba. Mondom, már huszonnégy éves voltam és még mindig vártam valamit. Te nagyon jól tudod, hogy én mit akarok mondani; mert talán még benne vagy abban a betegségben, mikor az ember lelkének minden erejével, szívének minden csöpp vérével vár valamit... valakit, aki őt a földi dolgok és bajok minden kicsinyességétől megmentse, megváltsa és akiért ő habozás nélkül dobna el magától az életet, ha a nagy Ő úgy kívánná.

Ebben az időben kezdett hozzánk járni Dobos Pál. Most persze már bajos visszaemlékezni minden apró részletre; de azt biztosan tudom, hogy Dobos egy álló esztendeig járt a házunkhoz anélkül, hogy iránta szimpatianál és becsülésnél egyebet éreztem volna.

Mikor a kezemet megkérte, megijedtem. Nem voltam gonoszlelkű és fájt, hogy szenvedést kell okoznom egy derék, jó embernek. De mégis megtettem, nyíltan, becsületesen megmondva neki:

— Én csak szerelemből megyek férjhez.

Ma is csodálkozom rajta, hogy nyugodt maradt. Talán már akkor világosabban tudott olvasni szívében, mint saját magam?

— Csak egy kérdést engedjen meg, Olga. Aztán, ha akarja, távozom és nem kerülök többé a szeme elé.

— Kérdezzen és felelni fogok.

— Még pedig nyíltan és őszintén, ugy-e? Szerelmes valakibe?

— Nem, — mondtam határozottan és nyugodtan, — de meg fogom várni, míg elébem kerül az igazi.

— Úgy, — mondta majdnem derülten, — és nem gondolt még soha egy percig sem arra, hogy talán én lehetnék az a bizonyos igazi?

Vérvörös lett az arcom és megráztam a fejemet. Ő fölállt és meghajtotta magát.

— Akarja, hogy örökre bucsut vegyek, vagy megengedi, hogy mint jóbarátja, néha-néha meglátogassam?

Mindkét kezemet egyszerre nyújtottam neki. Egy kicsit szégyenkeztem. Valahogy megéreztem, hogy Dobos nem veszi túlságosan komolyan az én előbbi szavaimat. Mindamellet nem haragudtam rá, sőt nagyon fájt volna, ha többé nem látom viszont.

Ritkán, de azért el-eljött hozzánk. Arról a dologról említést sem tett többé s én zavartalanul szőhettem tovább ábrándjaimat az igaziról, az okvetetlenül eljövőről, míg egyszer egy borus szeptemberi délután... Bolondság az egész, de még most is megremeg belé a szívem, akkor szenvedtem át életem legnagyobb fájdalmát; ezen a délután hullt le szememről a gyermekhályog.

Ott ültem kis szobámban és olvastam. Egyszerre csak szülőim halk beszélgetése riasztott föl:

— Itthon van Olga? — kérdezte édesapám.

— Nincs, átment a nagymamához.

Valóban elkéreztem édesanyámtól, de aztán valami különös, bágyasztó kedvetlenség fogott el és otthon maradtam. Aztán akarva, nem akarva, végighallgattam szülőim beszélgetését.

— Dobos még mindig nem nyilatkozott? — kérdezte édes apám.

Tisztán és világosan hallottam édes anyám sóhajtasát.

— Fájdalom, még nem. Olga sokkal őszintébb és naivabb, mintsem titkolózni tudna. Én magam sem tudom, hogy mit gondoljak. Eddig a világ legbecsületesebb emberének tartottam Dobost... Egyidőben már biztosra vettem, hogy szólni fog, aztán hirtelen mintha megretírált volna. Ez a legrettenetesebb idő, az ember az egyik nap remél, a másik nap kétségbeesik... Tulajdonképpen mit akar? Másfél éve jár a házhoz és...

— És tisztességes férfiember nem köt oktalan reményeket sem egy fiatal leány, sem az aggódó szülők szívében, — hallottam édes apám komor hangját. — Ha nem akar házasodni, akkor itt az ideje, hogy...

A könyv kiesett kezemből. Szülőim nagyon el lehettek foglalva tervükkel, mert nem hallották a zajt.

— Én már biztosra vettem, — szólalt meg újra édesanyám. — S milyen nagy szerencse lett volna, egy ilyen derék, becsületes, jó jövedelmű ember kezébe tenni le Olga sorsát. Ha azt a

rettenetes hajszát és tülekedést látom, melyet a mai leányoknak a férjért kell folytatni, megborzongat a hideg. Az én leányom túlságosan merev és büszke. De hogyan tanácsoljam én neki, hogy másforma legyen, én, az anyja?! Csak félek, remegek, az évek mulnak-telnek, az ilyen szegény urileánynak szépsége és ifjúsága a hozománya. Az ember örül a gyermeknek, pedig talán bünt követ el ellene, ha fölnevelve, nem bírja sorsát biztosítani.

— Túlságosan sötéten látod a dolgot, — vigasztalta apám.

— Nem, ne hidd azt. Sokat gondolkoztam én már ezen a dolgon álomtalan éjszakákon át. A fiuval szemben könnyen teljesítheti az ember kötelességét. Már abban a faktumban, hogy férfi, biztosítva van élete. De mit csináljon a mai világban egy szegény urileány? Kenyérkereseti pályára nevelni? Hogy szerencsétlen, felemás teremtés legyen belőle? Azonkívül a nőt sem a munka, sem az önállóság, sem semmi más nem kárpótolja a családi életért. Aztán meg akarnád-e, hogy egyetlen gyermeked vénleány maradjon; szerencsétlen, önmagával meghasonlott nő; szájalom tárgya a jobbszívűek és gúny tárgya a gonoszok előtt?

— Föl kell szólitani Dobost, hogy mondja meg, mit akar?

— Igen-igen s ha vele nem lehet boldogulni, más után kell nézni. Utoljára egy pár ezer forintot össze tudsz szedni, ugy-e?

Nem tudom, mit felelt édes apám, kábult

fejvel hanyatlottam hátra a diványra. Mikor magamhoz tértem, első öntudatos érzésem a szégyenkezés volt. Halálosan szégyeltem magamat. Igazságtalan haragomban vádoltam szegény szülőimet, hogy úgy beszélnek rólam, mint egy fölösleges teherről, kit gyorsan le szeretnének a nyakukról rázni. Nyomban e gondolat után föltámadt lelkemben a düh és a gyűlölség. Ugy éreztem, hogy megcsaltak, kifosztottak, hogy hazudott nekem minden és mindenki... A szememről egyszerre lehullt a gyermekhályog és e pillanatban ismertem föl legnagyobb, leggazabb, leglelkiismeretlenebb ámitómat, a fekete betűt. Eldobtam magamtól ama vaskos és csinos kötésű könyvet, melyben a három Baradlay testvér nemes karaktere volt csábító szinekkel ecsetelve.

Egy hétig feküdtem valami különös, ideges lázban. Az orvos kinint és nyugalmat rendelt. Én a lefüggönyözött fehér szobámban folyton megváltozott helyzetemről elmélkedtem. Éreztem, hogy mássá lettem, következésképpen másképpen is kell cselekednem. Hogy a halál gondolata is többször fölmerült agyamban, az természetes, de fiatal voltam és alapjában igen egészséges lelkű s így e gondolat gyorsan el is tűnt. Aztán megint csak szégyelni kezdtem magamat. Gyötrött a világ legrettenetesebb érzése, a *fölöslegességé*. Én rajtam esett meg ez a szörnyű megaláztatás! Én rajtam, aki azt vártam, hogy értem jön Ő, ki szebb lesz, mint Kárpáthy Zoltán, szerelmesebb, mint Adorján Manassé és hűségesebb, mint Berend Iván! Engem, engem

kinálnak idegen férfiaknak, sőt még rám is fizetnek, csakhogy elvegyen valaki! Én, aki azt hittem, hogy mosolyom boldogít és csókom üdvöt ad, én alku tárgya vagyok és leszek. És szülőim nagy szerencsének tartanák, ha kikoszarozott kérőm feleségül venne.

Egész testem borzongott a láztól, de újra meg újra eszembe jutott kikoszarozott kérőm: Dobos Pál. Világosan előttem állt az arca, mikor azt kérdezte, hogy szeretek-e más valakit, aztán meg azt, hogy nem lehetne-e ő az az *igazi*? Ő nagyon jól tudta, hogy a házasságban az ő részén van az áldozat és a nagylelkűség, milyen szép volt tőle, hogy ezt a kegyetlen igazságot nem érezte velem.

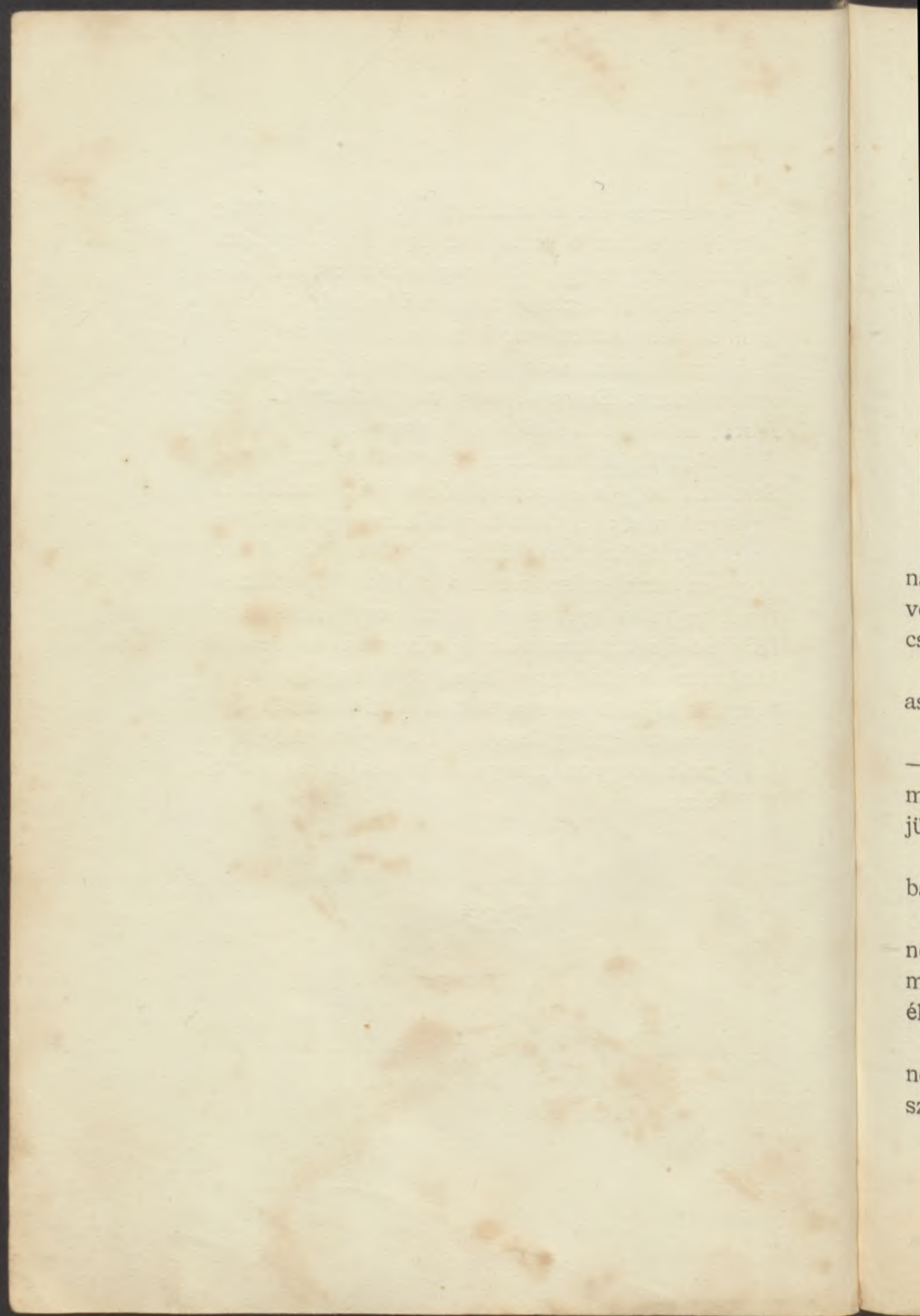
Sem akkor, sem később. Feljárt tovább is házunkba, még egy gúnyos mosolyt sem engedett meg magának. Pedig hogy mulathatott rajtam, mikor látta, hogy felülök a romantika képzeletbeli trónusára és várok valakit. Kit? Kacagni akartam, de könyekbe fult a hangom.

Nem vagyok analitikus elme és nem tudom hiven és pontosan elmondani lelkem változását. Hogy nagyon fájdalmas volt a kiábrándulás, tudom. Fájt a szívem a józan tiszta látás első percében, mint ahogy fáj az ember szeme, ha a sötét szobában hirtelen kigyul az éles, intenzív villamos fény. De ez is elmúlt. Mikor két hét múlva találkoztam Dobossal, sápadtan, lesütött szemmel, óriási szivdobogással hallgattam szavát. Szégyeltem magamat előtte, mintha valaki cserben hagyott volna, mintha

Ő is ismerné ezt a kudarcot. Persze bolondság volt. Nem tudott ő semmit, csak valami jó szellem sughatta neki, hogy két hónap múlva megint fölajánlja szívét és kezét. A többit már tudod. A szerelemmel nem kellett várni az esküvőig; nem telt belé egy hónap, már megint nyakig usztam a romantikában. Éreztem, hogy megtaláltam *Őt*, az *Igazit*, az összes Jókai-hősök inkarnációját.

Nem fűzök beszédemhez semmiféle tanulságot. Sem azt, hogy a szerelmes hősre várni kár, mert ugysem jön el; sem azt, hogy a leány ugysis ráfogja majd egy férfira, ki véletlenségből utjába akadt, hogy ez ama szivszakadva várt hős. Pedig ez a tanulság talán igaz volna. Az, hogy mégis kár haragudni a betűkre. A női szív soha és semmi körülmények közt nem lehet el hazugság, vagy fejezzük ki szebben magunkat, illuzió nélkül. Ez persze nevetséges gyöngeség. De e gyöngeség nélkül igazán nagyon csunya volna ez a mi sáros földtekénk.

A régi emlék.

— A szív jogai, melyek leküzdhetetlenek, a nagy *Én* világa, melynek okvetlenül hódolni kell, voltaképen mennyi ocsmányság rejlik ezek alatt a csinosan hangzó frázisok alatt.

— Az ember csak egyszer él, — felelt Katinka asszony sápadtan, égő szemmel.

— Lehet, — mondta Szegőné, vállat vonva — annyira gyermekek már nem s annyira vének még nem vagyunk, hogy most a másvilágról kezdjünk érdekes polémiát.

Katinka asszony elszántan nézett szembe barátjánőjével.

— Ha valami elviselhetővé teszi ezt a mi életnek nevezett földi kinlódásunkat, csak az, hogy mindenki úgy rendezheti be és úgy éli le benne életét, amint épen neki tetszik.

— Itt van a tévedésed, kedvesem. Az ember nem élhet másféle életet, mint amilyen a természetének megfelel. És hidd el nekem, egy tisztos-

séges, becsületes asszony hiába próbál másforma lenni, nem sikerül neki, még ha szeretné is.

Katinka asszony vállat vont.

— Ha tudnád, milyen kevésbé törődöm ezekkel az üres frázisokkal. Becsület! Tisztesség! Hogy a férfiak kitalálták ezeket a nagy szavakat, melyek az ő érdekeiket védik, azt értem. De hogy miért kell nekünk, asszonyoknak, szajkó módjára utánuk mondani ezeket a hazugságokat, igazán nem bírom felfogni? Tisztesség? Becsület? Minden ember, akár férfi, akár nő: tisztességes, becsületes addig, míg nem lop, nem hazudik s embertársait meg nem károsítja. A többi magánügy.

— Tökéletesen osztozom a véleményedben.

— Nos?

— Semmi nos. Azt hiszem, sohasem hallottad tőlem, hogy a rendes, tisztességes asszonyok szokása szerint óbégattam volna a mások erköcs-telensége miatt. Sőt én még sokkal liberálisabb vagyok, mint te. Azt is elismerem, hogy itt nem is erkölcsi, hanem izlésbeli különbségről van szó. Vannak asszonyok — s talán magam is közéjük tartozom, — kik nem is rossznak tartják a bűnt, hanem utálatosnak. Nem félnek, hanem undorodnak tőle. El tudok képzelni embert, ki retteg és borzong, hogy kint a pusztán a sivatag oroszlánja támad majd rá, de azért mégis kimegy szembe nézni a fenséges fenevaddal; de hogy valaki azért bocsátkozzék kalandokba, hogy csúf férgeket lásson testén mászkálni, nem, ehhez nincs elég erős

szerелеm. Ha csak egyszer láttam volna fenségesnek, nagynak, félelmetesnek a bünt, ki tudja?... De életem nagy pillanatában csak undorítónak, förtelmesnek és megalázónak láttam. Szerencse volt, vagy szerencsétlenség, én nem tudom. De így van vele egy egész csoport asszony, kit én már típusba osztottam, úgy híva őket: a becsületeseknek születt asszonyok serege.

— Ez mind hiábavaló beszéd. Ha csalódtál volna házasságodban, ha szerettél volna házasságod után...

Szegőné elgondolkozott egy percig s ez alatt a perc alatt nagyon komoly volt az arca.

— Kedves fiam, nincs veszedelmesebb dolog, mint meghalt érzéseket galvanizálni s begyógyult sebeket újra föltépni. Én különben is amolyan nyárspolgári temperamentum vagyok. Szeretem a békét, a nyugodalmat. Szeretek jóbarátságban élni mindenkivel, főleg a saját lelkemmel. A viharokat, a nagy lelki megrázkódtatásokat sohasem kívántam, sohasem kerestem, de rátalál néha az ilyesmi magától is az emberre. Tudnak szenvedni néha az olyan asszonyok is, kik nem ostromolják állandóan mázsás kövekkel a menny, vagy a pokol kapuját. A fejedet rázod. Nem hiszel nekem?

— Túlságosan okos vagy a szenvedéshez.

— Elfogadom a bókot, vagy a gorombaságot s egész szerényen azt felelem, hogy ezt a nagy okosságot nem adják ingyen, legalább nekem nem adták.

— Te, te, lettél volna képes valami bolondságra?

— Igen, én.

— Nem hiszem, nem bírom elképzelni.

— Ma már én is nehezen. Tíz esztendő nagy idő! Mennyi emlék, vágy, érzés elhalványodik tíz hosszú esztendő alatt. Sokszor, álmatlan éjszakákon át eszembe jut, vajjon hová lett az a sok forró érzés, lobogó láng, emésztő vágy? De aztán eszembe jut, hogy minek keresem, mikor már azt a fiatal, tüzes fantáziájú asszonyt sem lelem, ki valaha egy hitet vallott veled: egyszer élünk és ezt az életet nem szabad lemondásban elvesztegetnünk.

Fiatal asszony voltam. Nagyon érzékeny, nagyon akaratos és nagyon büszke. Öt éve voltam férjnél és kezdtem rájönni a keserű igazságra, hogy a házaselet igen keveset vált be a leánykor álmából. Talán az asszonyok hajdani rabszolgaságából magyarázható meg a gyöngé gyávaság, hogy a nő ilyenkor mindenkiben keresi a hibát, csak önmagában nem. Vádolja férjét, környezetét, az életet, csak az nem jut eszébe, hogy kegyetlen és kutató pillantását egyszer a saját lelkébe vesse. Szilárd meggyőződése, hogy csak helota-természetű emberek szokása, jó, vagy balsorsukért mindig másokra hárítani a felelősséget. Ez a helota-természet a legtöbb nőben megvan. Nincs bennük sem elég erkölcsi erő, sem elég bátorság, hogy elbirják viselni a felelősséget azért, ami velük történik. Mindig keresnek valakit, akit, ha meg vannak elégedve: imádjának, ha rosszul áll dolguk, vádoljanak. Ha

csalódnak, — ámbár erről a csalódásról megint sokat lehetne beszélni, — nem jut eszükbe, hogy senki sem tartozik olyannak lenni, amilyennek ők elképzelték, ellenben nekik lett volna kötelességük a dolgokat és az embereket a maguk reális valóságában látni.

Volt-e jogom nekem csalódásról beszélni, vagy nem, arról ma már igazán fölösleges volna mindenféle szószaporítás. Én akkor azt hittem, hogy szerencsétlen asszony vagyok és kegyetlenül lázongtam a sorsom ellen. Annyi bizonyos, hogy az uram keveset törődött velem ebben az időben. Sokat voltam egyedül. A társaságot üresnek, a könyveket hazugoknak találtam. Magányomban nem tehettem egyebet, mint téptem, rágtam, emésztettem magamat. Végre érkezett ama kritikus pillanat, melyben mindig történni szokott valami. Valami, aminek emlékét egy egész könyzápor, egy egész élet vezeklése sem törölheti el. S ha meggondolom, hogy milyen csekélység, milyen semmiség állta el akkor utamat... Hidd el, ebből az emlékből ered az én ugynevezett jóságom és megbocsátásra való hajlandóságom.

Természetesen én is megtaláltam azt a férfit, ki szomorú és kétségbeesett lelkiállapotomban vigasztalni próbált. Ma már józan, érett elmével ítélve a dologról, úgy látom, hogy becsületesebb ember volt, mint általában ezek a kalózok szoktak lenni. Hitt az én szenvedéseimben és a saját szerelme komolyságában.

A legegyszerűsebb úton haladtam a mélység felé. Megcsináltam magamnak ama külön kis filozófiát, melyet a legtöbb asszony elkészít magának, házi használatra a bukás előtt. Ez a kis filozófia különben egészen úgy hangzott, mint az, amelyet te voltál szíves közölni velem az imént. „Az ember csak egyszer él...” „Az életet úgy kell leélnünk, ahogy az nekünk legkellemesebb...” „A női becsület csak frázis, csupán emberi becsület van...” stb. Nos, mikor már teljesen elő volt készítve a talaj, nem mentett meg semmi más, csak az, hogy tisztességes asszonynak születtem és nem birtam más lenni; még ha akartam is.

Erről pedig egy csikorgó februáriusi délután győződtem meg. Társaságban voltam együtt azzal a férfival, kiről azt hittem, hogy szeret s hogy szeretem. A közönséges zsurpletykák után, hirtelen áttért a szó egy kinos, botrányos ügyre. Valaki felhozta a vidék egyik szenzációját, azt az uri asszonyt, ki elszökött az urától. S miután a szeretőjével egy félesztendeig utazgatott, bűnbánóan visszatért a férjéhez. A férj meg is bocsátott a feleségének, de az uri társaság semmiképen sem akarta újra körébe fogadni az asszonyt. — Valaki felszólalt a kegyetlenség ellen, bizonyítgatván, hogy az ilyen ügy mindig csak a házastársak dolga s ha ők ki tudtak egymással békülni, az ügy rendben van s idegen embereknek nincs és nem lehet közük a dologhoz. Az én lovagom, ki eddig hallgatott, most hirtelen beleavatkozott a vitába.

— Bocsánatot kérek, nem egészen így áll a dolog. Ha érett, megállapodott gondolkozású nőkről van szó, akkor azt mondanám, nem bánom, ne ítélj, hogy ne ítéltesd. De kegyeskedjenek arra gondolni, hogy fiatal, ártatlan lelkű leányok is vannak a társaságban. Milyen hatása lehet egy serdülő, fejletlen lélekre az ilyen dolognak? Hónapokon át hallja, hogy az egész város megbotránkozva és elszörnyűködve tárgyalja az esetet s aztán egy félesztendő mulva viszontlátja ő nagyságát, amint ismét vigan teázik és vacsorál az ő asztaluknál. Mi történik egy ilyen leány lelki világában? Nem gondol-e arra, hogy a bűn nem lehet oly nagy, vagy talán nem is volt bűn, hiszen, ime, aki vétkezett, akinek esetén édesanyja, rokonsága hónapokon át szörnyűködött, megint itt van az ő szalonjukban és vigan barátkozik azokkal, kik hónapokon át rajta köszörülték a nyelvüket? Vagy az anyja, rokonai, a környezet sem volnának tisztában azzal, mi a jó, mi a rossz? Vagy aljas képmutatók, kiknek szavára, véleményére mit sem lehet adni? Ime, kérem, itt van a nagy erkölcsi felindulás, melyet én nem tartok szükségesnek egy fiatal, fejletlen lélekre nézve. Ami engem illet, megátalkodott, vén bűnöst, én szívesen megbocsátok mindenkinek, mert a viszontszolgálatra, Isten ugyse, alaposan rászorultam, de ha édesanyám elfogadná házánál azt a szerencsétlen asszonyt, teljes erőmmel tiltakoznám ellene, mert leányhugom van, akinek semmiesetre sem válik hasznára, ha ő

nagyságát újra házunknál látja, mint tisztelt és szeretett vendéget.

Sokan helyeselték, sokan kárhoztatták a föl-szólalót. A vita megindult s így szerencsére senki sem vette észre, hogy milyen sápadtan, milyen remegve ülök a pamlagon. S szívem úgy vert, féltem, hogy a körülöttem állók meg találják hal-lani... Még tiszta volt a lelkiismeretem és mégis úgy éreztem, mintha homlokomra kiáltó nagy betűkkel volna felírva a bűn jele. Igen, igen, a *bűné*, így, nyárspolgári értelemben. Mert egyszerre elvesz-tettem az én külön kis filozófiámat és józan filisz-ter lettem. Az érzés, mit szívemben hordtam, árulás, a tett, mit el akartam követni, alávalóság. Még csak a nagy szenvedélyek sokat megtisztító tüze is hiányzik lelkemből. Mert ime, jéghideg borzongás fut végig tagjaimon a gondolatra, hogy esetleg én is olyan nő lehetnék, akinek a férfiak ugyan, kivált ha kellő rekompenzációt is kapnak, a maguk részé-ről szívesen megbocsátanak, de akit nem tartanak arra méltónak, hogy a leánytestvérük mellett üljön egy asztalnál. Ki mondja ezt? Az a férfi, kinek kedvéért már-már kész voltam mindenre. De hát nem gondolta meg, hogy mit tesz, mikor így beszél?!

Nem bizony, mert a férfiaknak, — mint az már régen ismeretes, — kétféle moráljuk van. Az egyiket idegen nőkkel szemben használják s ez végtelenül liberális, elnéző. A másikat saját családjukkal szemben; ez könyörtelenül szigorú,

kemény és konzervatív. Én pedig itt állok megriadva, gyáván a féluton s nincs hatalom, mely arra rábirhatna, hogy az utolsó lépést is megtegyem és megszegjem kötelességemet. Kötelesség, hűség, erkölcs! Tegnap még kacagtam ezeken az ósdi fogalmakon, ma reszketve hajtok előttük térdetfejet. Mert uraim ők s bennem még annyi erő sincs, hogy fejem fölemeljem, ha ők azt mennydörgik fülembé: vissza!

És egyszerre föltámadt lelkemben az a mély, erős undor, mely ott él a tisztességes nő lelkében, mindenféle aljasság, mindenféle árulás iránt. Ugy éreztem, mintha lázas állapotban lettem volna eddig. A bűnt egy félelmetes, királyi fenevadnak néztem, melyet vagy legyőzők, vagy összetép! De most, hogy kijózanodtam, érzem, hogy a hideg, csuszó-mászó hüllőknek érintése elviselhetetlen undort okoz minden idegszálamnak. Mig félünk a bűntől, addig vétkezhethetünk, mikor undorodni kezdünk tőle — meg vagyunk mentve.

Lehet, hogy nem is ment ilyen gyorsan a dolog. Lehet, hogy hetek vivódása volt, mi most előttem egy óra munkájának tetszik. Elég az, hogy kigyógyultam teljes életemre. Rájöttem, hogy milyen igaza volt a mi drága Petőfinknek, mikor azt mondta: „Önkéntelen az ember mindenre születik.“ Aki tisztességes asszonynak született, az ne is próbáljon másforma lenni, mert úgy sem sikerül neki. Ha így rosszul érzi magát, úgy meg teljesen boldogtalanná lesz. A másformáknak a bűn ad leg-

alább gyönyört, vagy szórakozást, neki csak fájdalmat, undort és szégyent teremt. . . Aztán mulnak az évek. . . Az ember minden esztendőben alku-
szik, enged a követelésekből, míg azok egyszer csak teljesen összhangba jönnek az élettel. Ne rázd ilyen kérkedve a fejedet. Nézz rám ! Én harmincöt éves koromban már annyira okos vagyok, hogy te hinni sem akarsz nekem. Nem akarod elhinni, hogy volt idő, mikor én is elgondoltam és átéreztem a bolondságokat, melyek most összeszorítják lelkedet és könnyeket sajtolnak ki szivedből.

Egy önálló asszony.

A szobára már az őszi délutánok hűvös homálya borult. Fertőyné belátta, hogy hiába, már nem lehet olvasni, ha csak szeme épségét kockáztatni nem akarja. A másik, a fiatalabbik asszony, azonban oda huzta a széket az ablak mellé és buzgón tovább himezett valami különös virágot, valami lehetetlen színű selyemre.

Fertőyné egy darabig csak nézte a fiatal nőt, aztán mérgesen rászólt:

— Ugyan ne kinozd magad azzal a szamársággal?

— De Blanka...

— Szamárság, ha mondom. Azt is tudom, hogy miért rontod a szemedet és görbited a hátadat, mert menekülni akarsz a gondolataidtól.

A fiatal asszony letette a himzést és Fertőyné felé fordította keskeny, halvány arcocskáját. A nagy kék szempár mosolyogni próbált, de ez a kísérlet igen rosszul sikerült.

— Nos hát hadd halljam tovább, hiszen ugyanis veszekedni akarsz velem.

Fertőyné vállat vont. Hideg, energikus arca mintha ellágyult volna. A hangja sem volt már olyan kemény, mint az imént.

— Gyere ide Mariska... Ide ni, mellém... Mondd csak, hány éves vagy te tulajdonképpen?

— Harminc éves.

— A szemed az tíz éves maradt. Most, hogy így nézel rám, percről-percre világosabbá válik előttem, hogy még gyermek vagy. Mondd csak, kicsikém, akarod, hogy nyíltan és őszintén beszéljünk egymással.

A fiatal asszony megint mosolyogni próbált, de kísérlete most sem sikerült jobban, mint az imént.

— Valahányszor ugynevezett őszinteséggel beszéltek hozzám, mindig egy törsturás érte a lelkemet.

— Ennek nem az őszinte szó, hanem a te elked volt az oka. Azt hiszem, az én szavam is bántani fog, de nem tehetek róla, nem hallgathatok el semmit. Az imént világos lett előttem, hogy kötelességem teljes nyíltsággal föltárni előtted helyzetedet.

— Az én helyzetemet?

— Igen, kis baba. Miután te semmiképpen sem vagy tisztában vele. Sőt nem is mersz vele komolyan foglalkozni. Hagyod egyik napot futni a másik után... Mikor megrohannak a komoly,

keserű gondolatok és kényszeríteni akarnak, hogy szembe nézzél velük, akkor előveszed lehetetlen színű selymeidet és himezni kezdel. A gondolatok, úgy, ahogy egy kis narkózt kapnak, csak néha hull alá egy kis könyecsepp a szemedből a lehetetlen színű selyemre... Az imént is sirtál...

— Nem sirtam, — hazudott a fiatal asszony vérvörös arccal.

— Sirtál, — ismételte Fertőyné határozottan.

— De hiszen ez nem is volna baj. A szerencsétlenség az, hogy a könnyek is segítenek álomba ringatni azokat a kérdéseket, melyekkel le kell számolnod.

— Én már leszámoltam magammal.

— Ez alatt persze azt érted, hogy már megindítottam a válópört az uram ellen. Boldog Isten, hiszen ha csak ennyiből állna a dolog, de aztán...

— Ha terhedre vagyok, — mondta Mariska siró hangon, — elmegyek valamerre társalkodónőnek, valahogy csak megkeresem a kenyeremet.

— Kedvesem, — és Fertőyné homloka egy pillanatra éles ráncokba huzódott — ne beszélj csacsóságokat. Tudnod kell, hogy jótétemény rám nézve ittléted. S ha a magam brutális önzésére hallgatnék, dehogy is hoznám elő ezeket a dolgokat. De most nem azért vagyunk itt, hogy szentimentális jeleneteket rögtönözzünk egymásnak. Mondd csak, kicsikém, gondolkoztál te már azon, hogy mit akarsz kezdeni az életeddel?

— Az én életem?...

— Látod ez a hang, ez a mozdulat megmagyaráz nekem mindent. Te, harmincéves korodban, az emberi élet legszebb idejében, elveszettnek tartod magadat azért, mert a neved nem lesz egy barna bajuszu ur nevéhez kötve.

— Blanka!... Ez...

— Ez az igazság. Látod, kedvesem, már hetek óta törtem a fejemet ezen a dolgon. Mikor sirva, megalázva, szenvedve hozzám jöttél, kitértam előtted a karomat és azt mondtam: az én otthonom a tied is és szó se legyen többé a dologról. Ezzel rám nézve be is volt fejezve a dolog. De rád, kicsikém? Te nem tudtál elszakadni attól az embertől. Vele foglalkozik minden sóhajtságod, érte szól minden szívdobogásod, hiába menekültél hozzám, a lelked, az ott maradt nála.

— Blanka, te kegyetlen vagy.

— Lehet, de az a kérdés, vajjon igazságatlan-vagyok-e? Ha azt mondod, igen, abbahagyom a dolgot és becsületszavamat adom, hogy soha többé ez az ügy köztünk szóba nem kerül. Pedig az én becsületszavam többet ér, mint a nyírott vagy kipödrött bajuszu gentlemaneké, mert én nem hazudtam soha senkinek, sem férfinak, sem asszonynak. A dolog tehát úgy áll, hogy még mindig szereted az uradat.

— Nem, nem!

Fertőyné nyugodtan folytatta:

— Hozzá vagy kötve és nem is fogsz többé

megszabadulni tőle, ha a törvény százszor kimondja is, hogy idegenek vagytok egymásra nézve. Aztán mi lesz veled? Szabad asszony leszel és sirni fogsz a rabságod után, önálló ember, akinek minden porcikája remeg a kalitka után.

— Biztosítlak, hogyha így is volna, lesz elég erőm ahhoz...

— Ah, hát most már kezdjük megérteni egymást! Te most már nem is tagadod a dolgot, hanem az erődről beszélsz. Édes kicsikém, ha én egy csinos kis szőke martirt akarnék látni itt, magam mellett, azt mondanám neked: igen, legyen is erőd! Ezt követeli tőled az asszonyi méltóság és az emberi önérzet. Ámde én nem egy lassan hervadó mártírt akarok benned látni, hanem egy nevetőszemű, piros arcú asszonyt, amilyen voltál egy évvel ezelőtt. És azért azt mondom, békülj ki az uraddal! Mert ez ellenkezik ugyan mindenféle méltósággal és önérzettel, de mégis csak leghelyesebb és legokosabb dolog, amit tehetsz, miután másként nem tudsz élni. Az emberi élet többet ér mindenféle frázisnál. Ezer év előtt másként gondolkoztak az asszonyi méltóságról, ezer év múlva megint másként fognak gondolkozni, ellenben az élet, az élet volt akkor is és az lesz a jövőben is.

— Blanka, de hiszen az lehetetlen azok után...

— Ej, hagyjuk ezt! Azt hiszed, nem tartottam volna én is helyesebbnek, okosabbnak, ha kiállok ezt a lelki operációt. De mikor nem bírod!... Nem tudsz rendet csinálni a lelkedben. Hervado-

zol, siránkozol s előszeded ezeket a gyűlöletes, lehetetlen színű selyemrongyokat. Azt hiszed, egy életen át lehet így egyik öltést a másik után szurni, egyik könyvet a másik után hullatni?... És ne bántson a szégyen a kibékülésért, gyöngeséged nem a te hibád, hanem az egész asszonyi nemé, melynek a modern élet megrontotta a lelkét. Talán sokkal jobb volt rátok nézve, mikor vásárra vittek benneteket. Megtanultatok énekelni, táncolni, csókolni s akár deli ifju, akár összetört agg fizette ki értetek az aranyakat, táncoltatok, énekeltek, csókoltatok, mert ez volt a kötelességetek. Azután emberré lettetek. De csak amolyan türt, emancipált emberré. Kiművelték a lelketeket, hogy érezzétek helyzeteteknek lealázó voltát. Érzékennyé tették szíveteket, hogy annál jobban szenvedjen a megalázás alatt. Ezzel a kiművelt lélekkel és túlfinomult szívvel az asszony vergődik, kiabál, őrtült terveket kovácsol, feministává lesz. Holott voltaképpen nem tud az új egyéniségével mit csinálni, mert a sok ezer éves rabság szellemét nem hányjuk le magunkról pár évtized alatt. Az urad megsértett, megbántott; s benned most két lélek viaskodik. A modern lélek azt mondja, hogy meg vagy alázva emberi méltóságodban s nem szabad többé amellett az ember mellett élned. A másik, a régi lélek vágyódik az után a rossz ember után, aki méltatlanul bánt veled, de az urad volt. És én azt mondom, hogy mindig a régi lélek beszél igazat, az a másik, az új, az csak zománc rajtatok, egy kis rázkódás, s ime vége!

A fiatal asszony fölállt és Fertőyné vállára tette kezét:

— Nincs igazad, mert te is asszony vagy s erős tudtál maradni.

Fertőyné arca egy pillanatra vérvörös lett, azután meg mindjárt fakóra vált. Egy percig hallgatott, azután komor, száraz hangon mondotta:

— Jobb szerettem volna, ha nem hozod elő ezt a dolgot. De hogy lásd, mennyire szeretlek, mondok neked valamit, amit még senki sem tudott. Mikor eljöttem az uramtól, meg volt mérgezve a lelkem. Az én bánatom nem ilyen lágy, szentimentális sóhajtozás volt, mint a tied. És mégis, ha az az ember csak egy lépéssel közeledik felém, én boldogan rohantam volna vissza a végtelen szenvedésbe. De én erős tudtam maradni, mert annak az embernek nem kellett sem a bocsánatom, sem a szerelmem. Most már gondolkozzál a dolgon. Egyetlen egy asszonyt ismertél, ki erős és határozott tudott maradni a szeretett férfiával szemben — mert az a férfi nem akart tudni róla.

az

dol
tud
hog
egé
min
ked
gát
haj
gyö

—
tudn
ellen
köz
Ugy

Az öreg ur.

I.

Mikor a fiatal Darvas Jenő megházasodott, az öreg ur így szólt idősebb fiához, Bélához:

— Hallgass rám és figyeld meg jól, amit mondok. Eddig elnéztem komiszságaidat, mert nem tudtam rajta változtatni, mert meggyőződése, hogy aki hitványnak született, az hitvány is marad egész életében. Te pedig, mióta a világon vagy, mindig jellemtelen, haszontalan fickó módjára viselkedel. Belétörődtem, hogy az Isten így meglátogatót s az én becsületes törzsemnek ilyen hitvány hajtása van, mert volt egy másik fiam is, kiben gyönyörűségem telt.

— Szép gyönyörűséget szerzett most neked — dobta oda Béla kajánul.

— Hallgass! Nálad nélkül is tudom, amit tudnom kell. Ahhoz a fiuhoz, ki nyíltan akaratom ellen merte szegezni a maga akaratát, többé semmi közöm. Mától fogva te vagy egyetlen gyermekem. Ugy viseld magadat, hogy neked kell majd a

vagyonomat átvenni és tisztességben, becsületben megőrizni. Nem sok hajlandóságod volt eddig ilyenmire, de talán mégis megjön az eszed s az erkölcsi érzéked. A magad érdekében is tanácsolom, hogy így legyen, mert ha nem, hát minden vagyonomat közcélokra hagyom.

A fiu vállat vont és elment. Apja hosszas beszéde inkább untatta, mintsem boszantotta. A durva, kiméretlen hanghoz hozzá volt szokva siheder korától kezdve, mikor első vásott csinyjeit elkövette. Azóta volt rá gondja, hogy minden évben új meg új meglepetések érik az öreg urat.

Lassankint valami különös, szinte természetellenes érzelem fejlődött ki köztük. Az öreg ur lelke mélyéből lenézte és megvetette ezt a léha, gyöngé és hazug frátert, a fiu pedig gyűlölte a hajthatatlan, erős, őszfejú öreget.

S most mégis közeledniök kellett egymáshoz. Az öreg Darvasnak nem volt más senkije a két fián kívül. Mikor a fiatalabbik, Jenő elkövette azt a mérényletet, hogy akarata, tilalma, határozott parancsa ellen nősült, az apa úgy érezte, hogy lelkében megszakadt valami és most már mindennek vége.

Büszkesége, öröme, gyönyörűsége volt ez a fia. Szép, deli, tüzes lelkű, nemes szivű ifju. Az apa fajának föntartóját, deli szépségének, kemény karakterének örökösét imádta benne. A fiu pedig valami hódoló bámulattal nézte édes apját. Különbememcsak szerették, de föltétlenül becsülték is egymást s oly lelki közösség fejlődött ki köztük,

hogy néha beszélniök sem kellett, szó nélkül is kitalálták egymás gondolatát.

Mentül erősebb és szorosabb volt a kapocs, annál szörnyűbb lett a szakadás. Az öreg úr anyyira megbizott fiában, hogy teljes szabadságot adott neki mindig és mindenben és soha oka bizalmát megbánni nem volt.

Csak egyszer, azon a szörnyű napon, mikor hírül hozták neki, hogy fia a Zajthyék házába jár. Annak a Zajthynak, ki megátalkodott és engesztelhetetlen ellensége volt az öreg úrnak, mikor az még mint alispán dirigált a megyében. A politikai és elvi ellentéteket nem vette volna Darvas oly zokon, de Zajthy gyalázatos és nemtelen fegyverekkel harcolt ellene. Megrágalmazta becsületében és aljas fondorlatokkal majdnem a kétségbeesésbe, az öngyilkosság szélére hajtotta az alispánt. A kinos hajsza egy évig tartott. Az év végén kisült, hogy Zajthy közönséges rágalmazó volt, de ezalatt az év alatt Darvas Gábor szénfekete haja deres lett és homlokát tele-szántotta a sok keserűség mély barázdákkal.

Az az ember, ki olyan galádul és hitvány módra gázolt becsületében, megkapta büntetését. Végképpen elzüllött és mikor meghalt, családja a legnagyobb nyomorúságban maradt utána. Zajthyné leányával együtt a nőegyesület könyöradományából tengődött s a kis Erzsi hajdani barátnőinek levetett ócska ruháit és kalapjait hordta.

A levetett ruhákban és ócska kalapokban Zajthy Erzsi viruló szép leánnyá fejlődött, nem

csoda, hogy egy szép napon megakadt rajta a fiatal Darvas Jenő szeme.

A dologról természetesen mindenki előbb tudott, mint az öreg úr. Mikor megmondták neki, krétafehér lett az arca, sarkon fordult és nem válaszolt semmit.

A fia csak késő este jött haza a városból. A kabátján egy piros szegfű viritott. Az öreg Darvas sokáig, mereven nézte ezt a virágot, de még mindig hallgatott.

Csak mikor vége volt a vacsorának, hívta be fiát a dolgozószobájába, ott csendes, nyugodt hangon kezdett beszélni hozzá:

— Édes fiam, rossz emberek gonosz hírekkel akarták keseríteni a szívemet, de én nem hittem nekik. Mert nem hihetem, hogy te csak egy barátságos szót is szóljál annak az embernek a gyermekéhez, ki engem majd a halálba üldözött. De lehet, hogy tévedtem, a fiatalság meggondolatlan s a fiatal vér hamar tűzbe borul. Te rajtad is urrá lehetett valami könnyelmű föllobbanás s most bizonyára szánod-bánod a dolgot. Az Isten őrizzen meg tőle engem, hogy szigorú, rossz szóval megbántsalak. Te tudod, hogy milyen drága voltál a szívemnek mindig és csak tőled függ, hogy az maradj, míg az Uristen mellőled el nem szólít.

A fiu arca halálsápadt volt, de a hangja nem remegett, mikor mondta:

— Apám, én szeretem azt a leányt és megígértem neki, hogy feleségül fogom venni.

Az öreg ur megtántorodott. Egy pillanatig mintha kínos zokogás akart volna feltörni lelkéből, de aztán csak ennyit mondott:

— Akkor a mi utaink elválnak egymástól.

— Apám!...

— Hallgass. Nincs több beszélni valónk. Ha egyik béresem leányát hozod elémbé, mint menyasszonyodat, szeretettel ölelem szívemre. De így... A te kezédbe van letéve jövőd sorsunk, életünk. Választhatsz a Zajthy György leánya közt és én köztem, de azt tudnod kell, hogy mi ketten egymás mellett a te szívedben meg nem maradhatunk.

— Apám... édes jó apám...

— Az vagyok. És ha akarod, az is maradok örökké. De ha elválsz tőlem, tudnod kell, hogy a válás örökre szól, még a koporsómnál sem akarlak újra látni.

Megfordult és egyedül hagyta a fiát. Többet erről a dolgról nem beszélt. Akkor sem szólt egy szót sem, mikor a fiu feleségül vette a Zajthy György leányát. Szó nélkül bocsátotta el magától gyermekét s mikor az egyszer levélben próbált bocsánataért esdekelní, fölbontatlanul küldte neki vissza a levelet.

II.

Aztán hazahívta másik fiát, a léhát, a haszontalant, aki mindig csak szomorúságot szerzett lelkének és megmondta neki, hogy mától fogva ő az egyetlen örököse, hát aszerint viselje magát.

A fiu vállat vont és folytatta az előbbi életét. Egyszer belékötött valami ártatlan emberbe, kinek kezében fegyver soha nem volt. Ez az ártatlan ember úgy lőtte keresztül a szívét, hogy jajszó nélkül esett össze.

Az öreg Darvas eltemette, aztán még mogorvább, még zárkózottabb lett, mint azelőtt.

Tavaszi felé a doktorok erősen unszolták, hogy menjen el valami fürdőbe. Májusban kezdtek az unszolást és júliusban az öreg ur csakugyan el is indult. Nem ugyan az egészsége kedvéért, hanem mert megunta a sok szóbeszédet.

Itt az erdélyi fenyvesek közt történt aztán vele valami, amire mindig bizonyos röstelkedéssel gondolt később, de amit nagyon sajnált volna, ha kimarad életéből.

Ott sétált az egyik keskeny úton, mikor hirtelen szembe találta magát egy őszhaju öreg urnővel. Mig kitért, levette a kalapját és azt mondta: pardon!

— Jó estét!

Az öreg asszony hangja csodálatos friss, tiszta és csengő volt. Darvas Gábor hirtelen ránézett, ez a hang valahogy megütötte a szívét.

Az öreg asszony azonban nem mozdult. Különös, szomorú mosollyal nézte a férfi arcát. Egy kicsit piros lett, mikor megkérdezte:

— Ugy-e nem ismer meg?

— Bocsánatot kérek...

— Gyárfás Katalin vagyok.

Most a férfi arca borult lángba. A forróság végigfutott egész testén. Ej, ha valaki neki harmincöt évvel ezelőtt azt mondja, hogy lesz egy perc életében, mikor ő Gyárfás Katalint nem ismeri meg, akkor ő ezt a valakit... De minek most erre gondolni... Kereste az elhervadt arcon a régi szép, ifju vonásokat és a keresés alatt könybe lábadt a szeme.

— Nem ismert meg? — mondta az asszony lágy, szomorú hangon, — de hiszen ez természetes, hiszen olyan régen volt.

Mi volt régen? Az, hogy imádta ezt az asszonyt és esküdözött, hogy nála nélkül nem tud élni. A jó Isten, ki a szívekbe lát, tudja, hogy esküje komoly, szent és igaz volt... Hogy semmiféle nő olyan közel az ő szívéhez nem állt soha, mint Gyárfás Katalin. Hogy aztán mégis tovább tudott élni?... Ki tehet róla? Az ember szíve sokkal erősebb, mint a szerelem és mint a szenvedés órájában hiszi... Átok ez, vagy áldás? Minek kutatni, elég az, hogy így van...

— De ő megismert engem, — gondolja magában — pedig én is nagyon megváltoztam. A nők szívének jobb a memoriája, mint a miénknek.

És egyszer csak azon veszi magát észre, hogy ott sétál a Gyárfás Katalin oldala mellett és hallgatja az asszony szép, üde, csengő hangját. A hangja, — Istenem, a hangja — az husz éves maradt. És olyan bizalmasan beszélgettek a múlt-ról, mintha csak tegnap váltak volna el egymás-

tól. Harmincöt év telt el azóta, hogy utoljára néztek egymás szemébe. Azóta elválasztotta egymástól őket az élet. A leány idegen embernek lett a felesége, a férfi idegen leányt vett feleségül, de lelkük a találkozás első percében mindjárt összeforrt s beszélgettek bizalmasan, meghittén, mint igaz, jó, szerető barátok szoktak.

— Az én életem, — folytatta az öreg asszony — az én életem nem volt boldogtalan. Nem engedtem meg, hogy az legyen. Mikor el kellett válnunk és én a másé lettem, igyekeztem életemet úgy berendezni, hogyha már nekem nincs sok örömöm, legalább másnak szerezzek néha-néha egy jó percet. Aztán a napok multak, a jók is, a rosszak is, a közömbösek is... Most már van egy szép kis unokám, a leányom gyermeke... Itt van nálam, majd meglátja, milyen édes, aranyos baba...

Most a férfi beszélt:

— Az én életem nem lehetett olyan, mint a magáé. Én rossz vagyok és nem tudok másokért élni. Volt részem örömben, dicsőségben, de boldog nem voltam egy óráig sem, egy percig sem.

— A gyermekei? — kérdezte halkan az asszony.

— Az egyik fiamat eltemettem.

— S a másik?

— A másik... a másik...

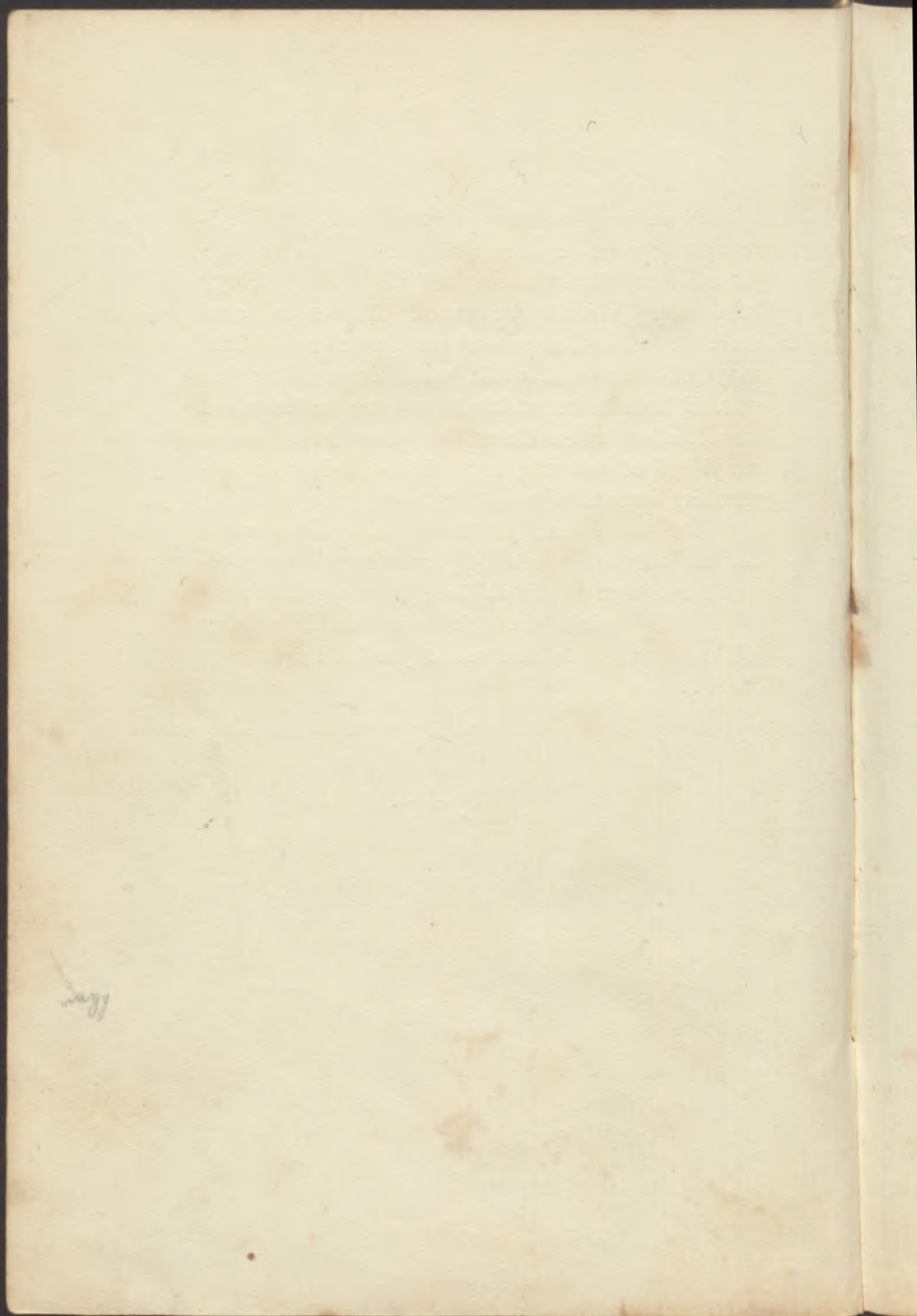
Hirtelen elakadt a szava. Nem bírta befejezni mondatát. Olyan izgatott lett, hogy szinte hallani lehetett szívének viharos dobogását.

S az öreg asszony mély szomorúsággal nézett az öreg ember szeme közé. Bizonyára nagyon jól tudta, mi történik most a férfi lelkében. Hogy küzd, hogy vívódik megsértett büszkesége, apai szeretete, az első szerelem szent emlékével. Mikor maga előtt látja azt a nőt, ki lelkének jobbik fele volt, ki hozzátartozott, kinek mellette kellett volna maradnia az egész életen, ha benne is lett volna annyi erő és bátorság, mint fiában, mikor az szerelméért harcolt.

Messze nézett a fákon túl, mintha azt a kedves, büszke, dacos ifju arcot látná, aztán lehajolt és megcsókolta az öreg asszony kezét:

— A másik fiamnak még ma írok, hogy jöjjön el ide a feleségével együtt, látni akarom őket...

A bucsuzás.

(*Színhely:* egy fenyveserdővel mindenfelől körülövezett, divatos fürdőhely. Éva kisasszony egyedül ül egy erdei padon. Éva kisasszony igen szép természetű, huszonhat éves leány. Az arca finom és nemes szabásu, a szeme szép és elmés kifejezésű szokott lenni; most azonban nincs egyéb kifejezés benne, mint halálos unalom és utálat. Olyan tekintettel nézi a hatalmas fenyvest, mintha valami undorító hulló állna vele szemben. A fenyveserdő szemmel láthatólag szégyenli, hogy nincs módjában e tekintet elől a föld alá süllyedni. Pár pillanatnyi csönd, aztán az egyik utról egy fiatal ur lép elő, közelebb jön Évához és meghajtja magát.)

Hajdu: Kezét csókolom! Ha megengedi...

Éva: És ha nem engedem meg?

Hajdu: Bocsánat, nem tudtam, hogy zavarom.

Éva: Ej, dehogy nem tudta.

Hajdu: De kisasszony...

Éva: Hagyja el, ha magának a hazudozással kellene a kenyerét keresni, biztosan éhen halna. De különben ostobaság tőlem, hogy így beszélek magával, mikor... Legalább szorítsunk kezét, mielőtt elválunk.

Hajdu: Elválunk?

Éva: Igen, ma este utazom.

Hajdu: De hiszen úgy volt, hogy még két hétig...

Éva: Ugy volt. De ugyan üljön le, kérem.

Hajdu (leül): Talán csak futó rosszkedv? Tegnap este már észrevettem...

Éva: Mit vett észre?

Hajdu: Hogy hirtelen fölállt a zongora mellől és otthagya a társaságot. Nagyon ideges volt.

Éva: Nem tudom, hogy ideges voltam-e? Csak azt tudom, hogy kimondhatatlan megkönnyebbülésemre szolgál, ha öklömmel valakinek az arcába csaphattam volna.

Hajdu: Például Gergely Andornak.

Éva: Miért éppen neki?

Hajdu: Akkor ugrott föl a helyéről, mikor Gergely a zongorához közelebb ment.

Éva: Nem, kedves barátom, nekem semmi okom sem volt Gergely Andort jobban utálni, mint a többi majmot. Ő csak az a bizonyos csöpp volt, mely után kicsordul a pohár.

Hajdu: Tehát mégis?

Éva: Semmi mégis. És nehogy azt higgye,

hogy rejtelkedni akarok, inkább elmondom az egész dolgot. Azt ugyebár elismeri, hogy magával soha sem kacérkodtam. Maga mindig jóbarátom volt és én nem felejtettem ezt el soha, pedig egy huszonhatodik évét betöltött leány mindenre képes, mikor a férjhezmenésről van szó.

Hajdu (kedvetlenül): Gergely Andorról akart beszélni.

Éva: És ahelyett a vénleányság, meg a férjhezmenés került szóba. S ez magát idegessé teszi, ugy-e? Nyugtassa meg a szivét, én jól tudom, hogy maga gyakran sajnálkozott az én elvesztegetett életemen, ezentúl nem kell sajnálkoznia rajtam, az életem immár biztosítva van.

Hajdu: Igazán... Engedje meg...

Éva: Ne gratuláljon. Nem úgy van biztosítva, mint maga remélte. De azért nem szükséges nyugtalankodnia. El kell ismernie, hogy mindig lojális barát voltam, önhöz soha sem akartam feleségül menni.

Hajdu: Ha így folytatja, jobb lesz, ha elkerget.

Éva: Nem kergetem el. Mégis csak maga az egyetlen becsületes férfi a világon.

Hajdu: Köszönöm. De még mindig nem tudom, miért haragszik Gergely Andorra?

Éva: Komolyan érdeklí?

Hajdu: A lehető legkomolyabban.

Éva: Voltaképpen igazságtalan vagyok a szegény fiuval szemben. Nincs rá több okom haragudni, mint az első ősz hajszálra, vagy az első

ráncra. De az ember csak addig objektív és igazságos, míg idegen emberek ügyéről-bajáról van szó. Tehát ott voltam a kis szalonban, míg Gergely a nagyteremben csevegett Sárkányékkal. Elmés akart lenni a két Sárkány-kisasszony előtt és igazán nem lehet neki rossz néven venni...

Hajdu: De hát mit mondott?

Éva: Ne legyen olyan türelmetlen. Nem magáról beszélt, hanem rólam. Az egyik Sárkány-leány dicsérni kezdett engem, tudja, ugy asszony-módra, hogy provokálja az ellentmondást s Gergely úr eleget tett a provokációnak.

Hajdu: A gazember! Egész nyáron ott lógott maga mellett.

Éva: Ne bántsza szegényt. Nem a maga akaratából tette.

Hajdu: Nem?

Éva: Hát van annak a boldogtalannak akarata? Én akartam, hogy mellettem ténferegjen, hát ott ténfergett.

Hajdu (nagyot nyelve): No hát akkor...

Éva: Nos, mit akar mondani?

Hajdu: Semmit.

Éva: Akarom, hogy megmondja.

Hajdu: Csak azt akartam mondani, hogy maga is jobban megválogathatná a társaságát.

Éva (vállat von): Miért? Gergely ur a társasághoz tartozó fiatal uri ember.

Hajdu: Aki rágalmazza a hölgyeket, akiket kísérgetni szokott.

Éva: Rágalmazni? Hiszen nem mondott egyebet, csak azt, hogy ügyes leány vagyok, hogy már majdnem sikerült őt a házasságba beugratnom, de az utolsó pillanatban visszanyerte a lélekjelenlétét és megmenekült.

Hajdu (fehér lesz a dühtől): No, ezt a hitvány, hazug frátert...

Éva: Csillapodjék, édes jó barátom. Amint vége lett az első fölindulásnak és leszámoltam magammal, be kellett látnom, hogy nincs jogom erre az emberre haragudnom — mert igazat mondtott. (Pár pillanatnyi csönd.)

Hajdu (halkan): Akkor is gázság volt. — És ön ma este utazik.

Éva: Igen. Az este még uralkodtam magamon. Közkívánatra odaültem a zongorához, de mikor Gergely Andor nyájasan, mosolyogva közeledett felém, őrrítő düh fogott el. Ma már tudom, hogy igazságtalan volt a haragom, talán tegnap is tudtam, de nem birtam magamon uralkodni. Fölugrottam a helyemről és fölrohantam a szobámba. Nagyon megszólaltak a távozásom után?

Hajdu: Ön elfelejti, hogy én ott maradtam.

Éva: Igaz, maga mindig jó volt hozzám. De én is hálás voltam; magához soha sem akartam feleségül menni.

Hajdu: Már egyszer kértem, hogy ne beszéljen erről.

Éva: Utoljára történik.

Hajdu: Mit akar tenni?

Éva: No, ne ijedjen meg. Nem vagyok én szerelmes szakácsné, vagy elhagyott szobaleány. Az öngyilkosságot ma már csak ők kultiválják.

Hajdu: Természetesen. Nagy gyávaság kell hozzá!

Éva: Milyen naiv maga, édes barátom! Gyávaság, bátorság? Törődöm is én vele? Azt hiszi, hogy a frázisok ölnek vagy gyógyítanak. Ha nem akarnék élni, nem élnék, bármit tartsanak is aztán felőlem, de akarok és ezzel vége.

Hajdu: Nagyon helyes. Csak azt nem értem, miért utazik el ilyen gyorsan?

Éva: Hogy még elég időm legyen a minisztériumban alkalmatlankodni.

Hajdu: A minisztériumban?

Éva: Igen. Ezelőtt nyolc évvel letettem a tanítónői vizsgálatot és most befolyásos rokonaim segítségével kineveztettem magamat valahová falusi tanítónőnek.

Hajdu: Maga, Éva? Tréfál, ugy-e?

Éva: Soha sem beszéltem komolyabban, mint ebben a pillanatban és soha sem voltam komolyabb, mint ma éjjel, amikor elhatároztam, amit tenni fogok.

Hajdu: És hová akar menni?

Éva: Egy szegény tanítónőnek nincs akarata. Megyek oda, ahová a nagyméltóságu minisztérium küld. De legjobban szeretném, ha messze, egy kis faluba küldene.

Hajdu: Maga most utálja az embereket, de ez csak futó rossz kedv és aztán...

Éva: Édes barátom, én nem az embereket utálom, hanem saját magamat. Nem tőlük menekülök, hanem önmagamtól. Most, mikor leszámolok mindennel és mindenkivel, igazságos akarok lenni. Nem haragszom senkire, magamon kívül s amelyik percben önmagamnak meg tudok bocsátani, megint rendben lesz a lelkemben minden. Lehet, hogy ez soká-soká fog megtörténni, de bízom az Isten irgalmában, hogy egyszer mégis meglesz.

Hajdu: Maga hisz az Istenben, Éva?

Éva: Az éjjel nagyon sokat szenvedtem, azóta hiszek.

Hajdu: És nem lát maga előtt semmi más megoldást?

Éva: Nem. Gergely Andor ur nyilatkozata figyelmeztetett valamire, amit magamtól is tudtam, de amire soha sem akartam gondolni. Ezért még hálával is tartozom neki. Az eddigi életem nem volt egyéb, mint egy kalózhadjárat, férjhez akartam menni, hogy életem biztosítva legyen. Ugy törekedtem a férj után, mint egy ambiciózus szegény fiatal ember a diploma után. Nem sikerült. Tehetéstelen vagyok vagy ügyetlen, nem tudom. És huszonhatodik születésnapomat is meg kellett érnem, hogy eszembe jusson, hogy talán meg tudok élni a magam erejéből, a magam munkája után is és...

Hajdu: Miért nem folytatja?

Éva: Mert amit most mondani akarok, azt úgy sem fogja elhinni.

Hajdu: Én föltétlenül hiszek kegyednek mindig és mindent.

Éva: Nos, hát én örülök, hogy így fordult az életem sorja. Örülök, hogy elmehetek innét és megpróbálom megmenteni emberi önérzetemet, emberi tisztességemet és becsületemet. Nem sajnállok a régi világból semmit — semmit. S nem akarom, hogy az új életbe kövessen valami abból, amit itt hagytam — egy dolgon kívül.

Hajdu: És mi az az egy dolog?

Éva: Akarja, hogy megmondjam?

Hajdu: Akarom.

Éva: Nos, hát szeretném, ha az új életbe elkísérne az ön becsülése és tisztelete. Nem óhajtom önt viszontlátni, épp oly kevésbé, mint a többiekét, de szeretném, ha néha-néha — ha eszébe jutnék — úgy gondolna rám, mint egy derék, tisztességes, becsületes férfira szokás.

Hajdu: Éva, én...

Éva: Hagyja el. Nem kell az ígérete. Vagy meglesz, vagy nem lesz meg. Szeretném, ha meglenne, de ha nem lesz meg, akkor is megélek valahogy.

Hajdu: És ha azt mondanám...

Éva: Semmit se mondjon, úgy se hallgatom végig.

Hajdu: Haragszik rám?

Éva: Képes volna az öngyilkosságba kergetni,

ha maga most arra gondolna, hogy én valami beugratásért rögtönöztem ezt a jelenetet.

Hajdu: Éva, ne beszéljen így. Nem tudom, micsoda gyönyörűsége telik abban, hogy kínozz engem és megalázza magát? Végre is meg akarom mondani...

Éva (föláll): Ha még egy szót szól erről, itt hagyom.

Hajdu: Hát jól van, nem szólok, de annyit csak szabad mondanom, hogy: „a viszontlátásra.” (Pár pillanatnyi szünet után.) És maga mit mond nekem?

Éva (szomorúan, lehajtott fővel): Semmit.

Hajdu: Jól van, semmit. (Megfogja a leány kezét.) És azt sem engedi meg, hogy én beszéljek?

Éva (csöndesen megrázza fejét): Nem lehet, most nem lehet...

Hajdu: Hát mikor?

Éva (nagyon halkán): Majd, ha érdemes lesz rá a lelkem, hogy a maga szavait hallgassa. (Hirtelen kirántja kezét a férfi kezéből és gyorsan távozik s csak pár lépésről szól vissza.) Isten önnel!

g

11/18/80
J

A kérő.

A szép, öreg, őszhaju ember egy pillanatra elmosolyodott, de csak egy pillanatra, aztán megint nagyon komoly lett az arca.

— Ismétlem, kedves barátom, én végtelenül sajnálom a dolgot. Ne tekintse ezt udvariassági frázisnak. Azt hiszem, semmi oka sincs arra, hogy őszinteségemben kételkedjék. Nyíltan beszélek önnel, mint férfiember szokott a másikkal, kit tisztel és megbecsül és szívesen látnám, ha ön lenne a leányom férje. Végre is apa vagyok s nem tagadom, kissé konzervatív izlésű apa, szeretném, ha minél előbb unokák csimpaszkodnának a nyakamba. Vagyonomnál fogva abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy vőm megválasztásánál csak a személyre, az egyéniségre kell tekintenem. Ön pedig az első perctől fogva megnyerte rokonszenveimet.

A fiatalember halvány arcán keserű mosoly futott át. Talán valami keserű mondás is lebegett ajkán, de ezt egy pillanatnyi habozás után magába

fojtotta. Szemmel láthatólag nagyon szenvedett, de minden erejével azon volt, hogy szenvedése urrá ne legyen rajta. Mikor már minden elveszett, még vigyázott arra, hogy bucsuzása uri, finom és előkelő legyen. Aztán meg egy kis lecke sem árt ennek a hajdani vaskereskedőből lett milliomosnak.

— Végtelenül sajnálom, uram, hogy Vera kisasszony nézete nem egyezik meg az önével.

— Kosarat adott önnek?

A fiatalember vállat vont.

— Az ilyen ajándékot nem igen lehet félreismerni, még ha tele is van rakva néhány édeskeserű frázissal.

— És nem tart indiszkrétnek, ha tovább tudakozodom az édes-keserű frázisokról. Higgye el, a Vera többi kérőinek dolga igazán nem érdekelt. A leányom huszonöt éves, ebben a korban férfi, nő, már bátran határozhat egyedül életének sorsáról.

— Vera kisasszony tudtomra adta, hogy sokat nem kíván ugyan attól a férfitől, akinek nevét viseli, de azt követeli, hogy az a bizonyos boldog halandó szellemben, karakterben szédítő magasságban álljon fölötte, mert ő csak ilyen alapon képzelheti el a boldog házasséletet. Mivel én nem vagyok annyira önhitt, hogy viceistennek képzeljem magamat, meghajoltam és sok szerencsét kívántam a kisasszonynak az eljövendő Budhabálványhoz.

— Rosszul tette.

— Remélem, nem tart sem ostobának, sem izléstelennek?

— Oh, nem. Ön mindenképen perfekt és tökéletes gentleman. Csak egy fogyatkozása van, hogy nem ismeri a nőket.

A fiatalember ajkán könnyű, gúnyos mosoly futott át. Bár igazán szerette a leányt s bár szive és hiúsága egyaránt vérzett a visszautasítás miatt, mégis önkéntelen derű futott át lelkén a gondolatra, hogy egy hajdani vaskereskedő akarja őt az asszonyismeret tudományába bevezetni.

Az öreg ur észrevette a mosolyt és rögtön reagált is rá.

— Nagyon jól tudom, kedves barátom, hogy komikus figura vagyok az ön szemében. Pedig látja, nincs igaza, becsületemre nincs igaza. Ön az imént arra gondolt, hogy ennek az embernek ifjúsága, férfikora, tehát az az idő, mikor az ember még valaki az asszonyok szemében, a vaskereskedés pultja mellett telt el. Az emberismerete abból állt, hogy amint belépett valaki a boltjába, megmondta róla, hogy hitelképes egyén-e az illető vagy nem? Talán nem is ismert más asszonyt a feleségén kívül s ezzel is inkább a közös gond, a közös bánat füzte össze. Most öregségére elég vakmerő nekem az asszonyhódítás mesterségéből leckét adni. Nekem, ki ugyyszólván serdülő ifjukorom óta szalonokban s asszonyok közt éltem. A vigjátékok agyoncsépték az ilyen alakokat s ime, az életben még mindig hatnak. Nincs nevetségesebb figura a meggazdagodott parvenünél.

— Biztosítom, hogy téved és...

— Köszönöm. De mi nem azért állunk itt egymással szemben, hogy udvariaskodjunk egymással. Lássa, én tovább is udvariatlan parvenü leszek és állítom, hogy én, a hajdani vaskereskedő jobban ismerem az asszonyi természetet, mint ön, a különböző előkelő salonok hőse. Már mint az olyan asszonyét, ki minden modern és bolondos áramlattal szemben az igazi nő tudott maradni, megőrizve nemének minden erényét és minden imádandó gyarlóságát. A maga asszonyai nem nők, hanem valami szomorú középlények, megromlott idegből és a sok hazug frázistól megmérgezett lélekből összekombinálva. Vera pedig ép, erős és egészséges, amilyen volt a nagyanyja, aki még sarlóval kezében kint dolgozott a mezőn az urával együtt. Vera már akkor született, mikor mi vagyonosak voltunk, de ép, erős fizikumu, nagyon büszke, erősen konzervatív lelkű teremtés lett, mint szoktak lenni azok a régi asszonyok, kik nem tértek el a természetes életrendtől. Ezek a nők még nem civilizálták ki magukból az asszonyi nem eredendő tulajdonságát: a romantika iránt való rajongást. Ne nézzon rám ilyen csodálkozva, barátom, higgye meg nekem, minden igazi nő romantikus. Az önéi nem azok, mert azok hipermodernségben szenvednek, nem is asszonyok, hanem, mint már mondtam, valami szomorú középlények. Ám az igazi, a valódi asszony lelkében mindig ott szunnyad a romantika. Egyik tagadja, a másik csu-folódik rajta, de ez nem határoz semmit. Ennek a

romantikának első és legfőbb megnyilatkozása a szeretett férfinak bálványozása, a férfinak fensőbb-sége, ereje, karaktere, erkölce előtt való benső imádat. Mert higgye el, a férfi vagy első ember az asszonyának szemében vagy utolsó, középut nincs s objektivitás nincs! Az igazi asszony érzi, tudja, hogy a természet urrá tette a férfit és követele tőle, hogy ura is tudjon lenni.

— Én azt hiszem, hogy ön egy kicsit ostobának tartja az asszonyokat. Nem veszi észre, hogy a modern áramlat...

Az öreg ur türelmetlenül intett kezével.

— Hagyjon nekem békét a modern áramlattal. Azt hiszik ezek a modern urak és hölgyek, hogy frázisokkal bele lehet kontárkodni a teremtés művébe. Az őseMBERI természetet akarják ők megváltoztatni. Fölszabadítani az asszonyokat, mikor azoknak lelke eped a rabság után! Tudja, ha már itt vagyok, még azt is megmondom, hogy kevés oly kártékony ostobaságot láttam életemben, mint a maguk feminizmus. Mig azért küzdenek, hogy a nőnek joga legyen tisztességesen megkeresni a kenyerét, vagy tudással megtölteni a lelkét, addig rendben van a dolog, de mikor azt látom, hogy érzéseket, természetes ösztönöket akarnak a lélekből kioperálni, akkor elkeseredem és úgy érzem magam, mintha tömeges gyilkolást látnék. Az asszony boldog; ha elajándékozhatja szívét és meghajthatja lelkét egy férfi előtt. Innét van, hogy mindent meg tud a férfinak bocsátani, csak a gyön-

geséget és saját magának megalázását nem. Ha ön ezt ostobaságnak tartja, lehet, hogy igaza van, de akkor legyen szives a mi Urunkkal és Teremtőnkkel pörbe állni, mert ő követett el valami végzetes hibát ama bizonyos hetedik napon. Én öreg ember vagyok s közel látván magam ama kikerülhetetlen végső leszámolóshoz, nem perlekedem a világ alkotójával, hanem úgy veszem a dolgokat, amint vannak, az asszonyt pedig annak, aminek teremtdőtt. Lehet, hogy nekem nincs igazam, de mégis gondolkodjék egy kicsit azon, amit mondtam. És ne feledje el, hogy a nagyanyja még sarlóval járt ki a mezőre, hogy az anyja engedelmes, hűséges, szerető feleségem volt, ki szentírásnak vette az ura minden szavát. Az ilyen leányt, ki épen hozta magával származásának minden rossz szokását, nem úgy szokás meghódítani, mint az ideges, modern hölgyeket. Vera rögtön megszeretné önt, ha látna öntől valamit, mi igazán urává tudja majd tenni.

Elhallgatott, mintha válaszra várt volna. De mivel a fiatalember mozdulatlanul állt helyén, barátságosan vállára tette kezét.

— Önnek van egy kis birtoka. Nagyon kicsiny, tudom, de az nem tesz semmit. A multkor arról beszélt, hogy eladja és állandóan a fővárosba költözik. Kérem, ne tegye azt. Az olyan leányt, mint az enyém, a férfinak kell a házába vinni, még ha az a ház olyan kicsiny és szűk is. Az igazi asszony jobban érzi magát benne, mintha az ura

költözik be az ő fényes palotájába. Ne gondolja, hogy fukarságból beszélek. Öreg ember vagyok s Vera az egyetlen gyermekem, ami az enyém, az az önöké lesz.

A fiatalember fölemelte fejét, hangja remegett a belső izgalomtól.

— De kérem, Vera nem akar hozzám jönni.

Az öreg ur mosolyogva szorította meg a fiatalember kezét.

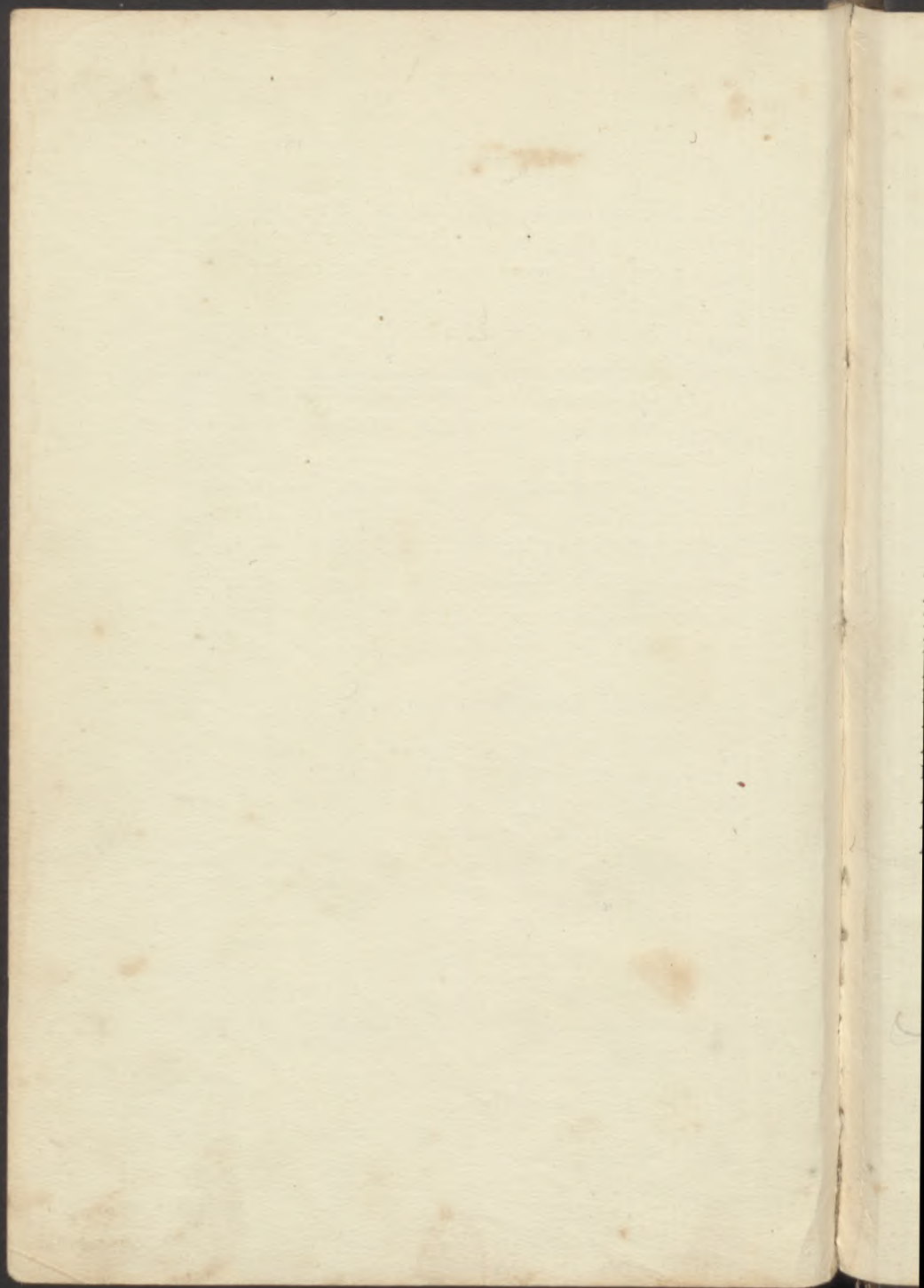
— Ma még nem akar. Lehet, hogy két hónap múlva már akarni fog. A dolog tisztán öntől függ. Amelyik pillanatban Vera belátja, hogy ön ura tud lenni, hűséges, engedelmes, szerető, jó felesége lesz önnek, mint amilyen hűséges, jó társam volt nekem az édesanyja.

Vége

nem magyaráz.

olvasat a.

CP. M.

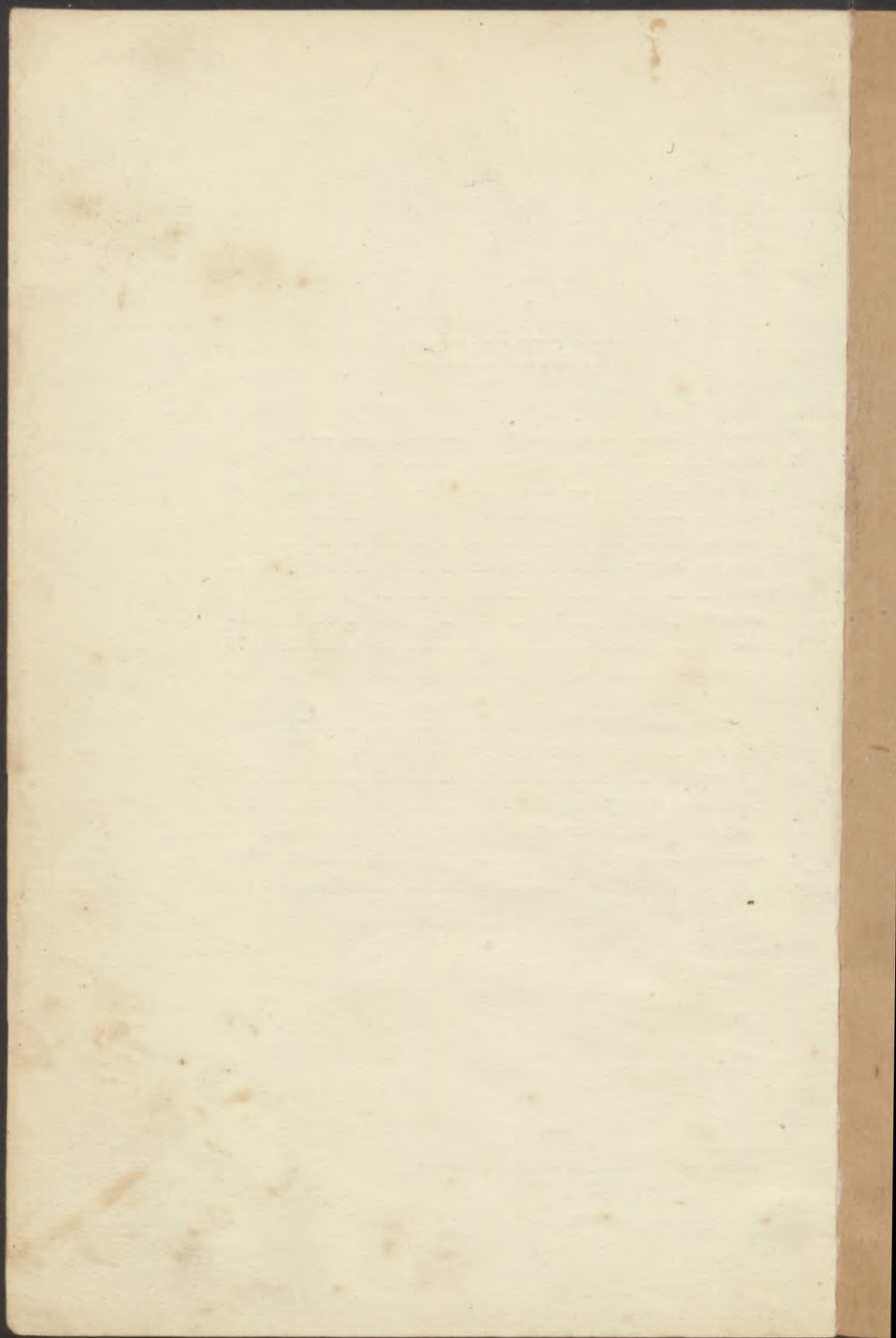

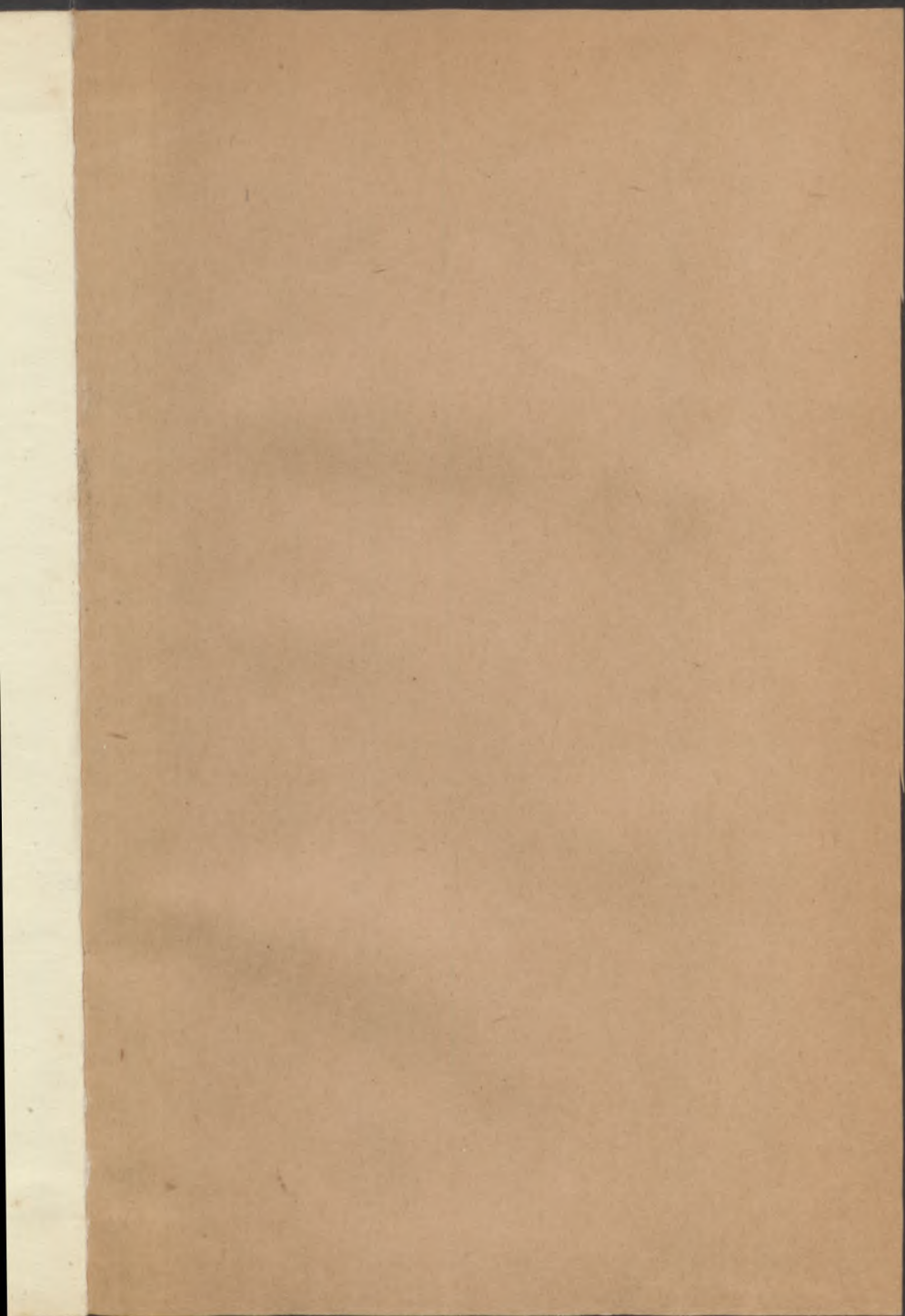
TARTALOM.

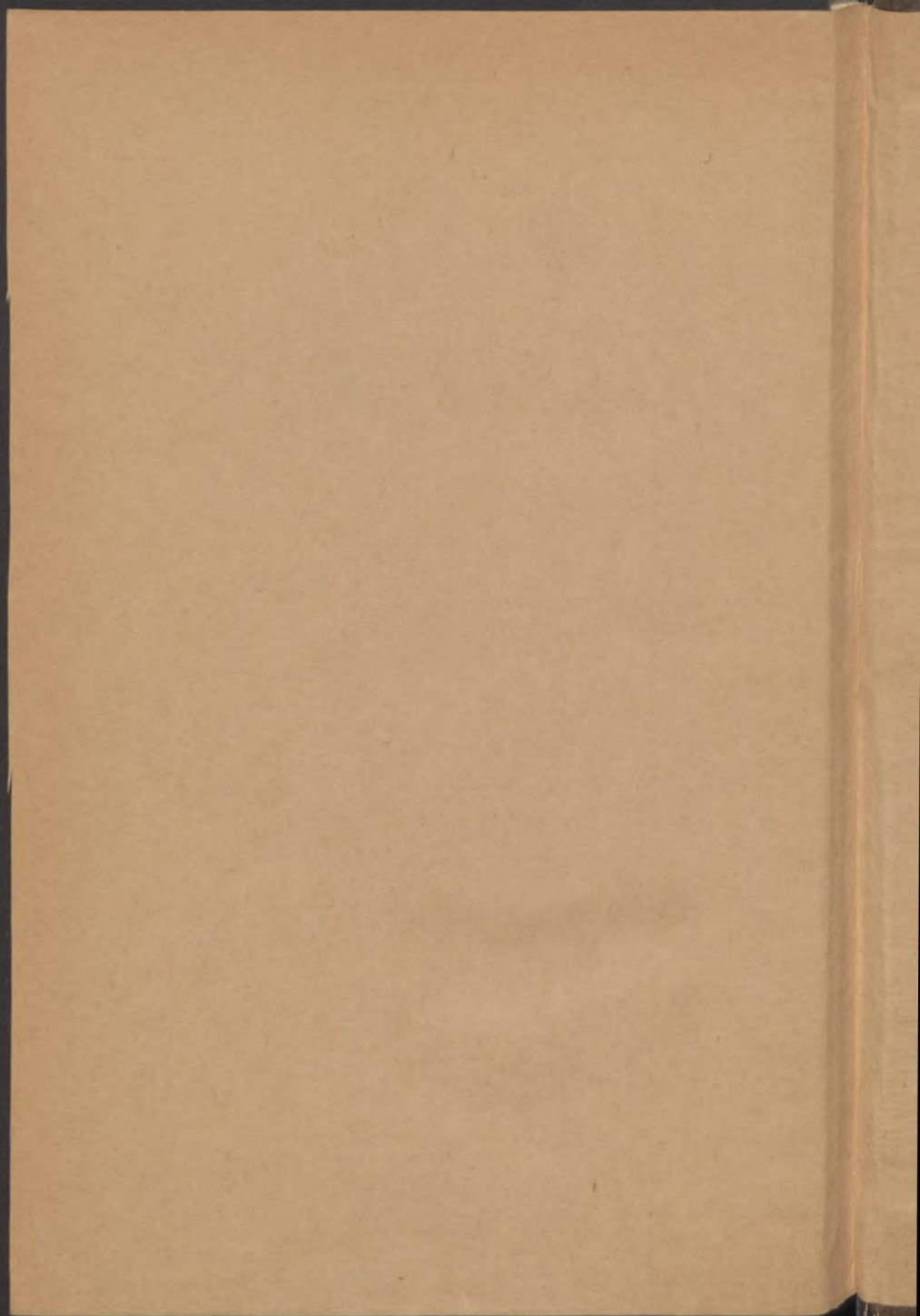
	Oldal
Egy leány	5
Téli este	15
A régi kép	23
Ifjuság	20
Az igazság	37
Az idegen leány	45
A költő	53
A lemondás	65
Két ember	75
Nyolc év után	81
Az új élet	89
Egy boldog asszony	95
Az illuzió	103
A régi emlék	113
Egy önálló asszony	123
Az öreg ur	131
A bucsuzás	141
A kérő	151

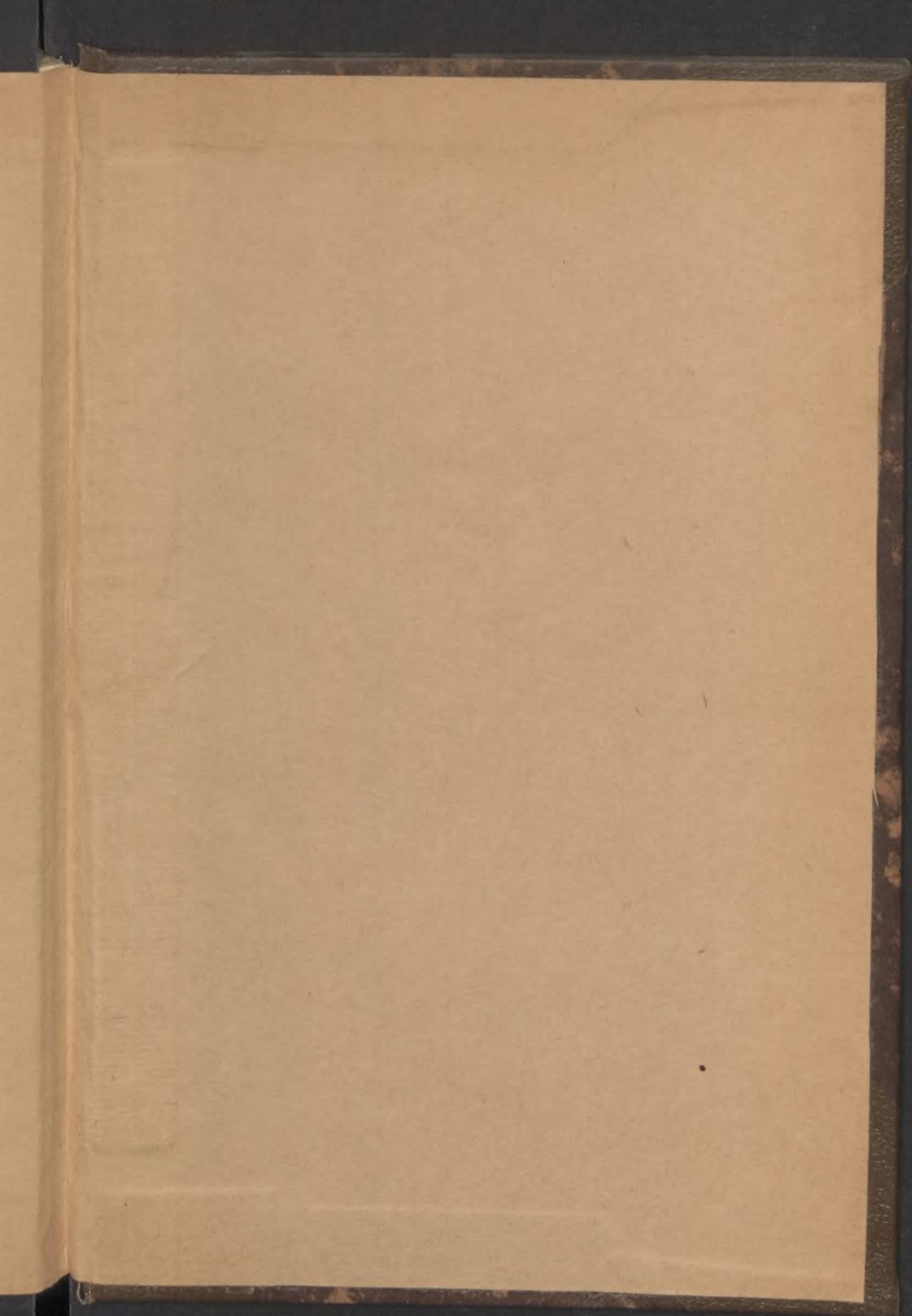
2. költő és kép

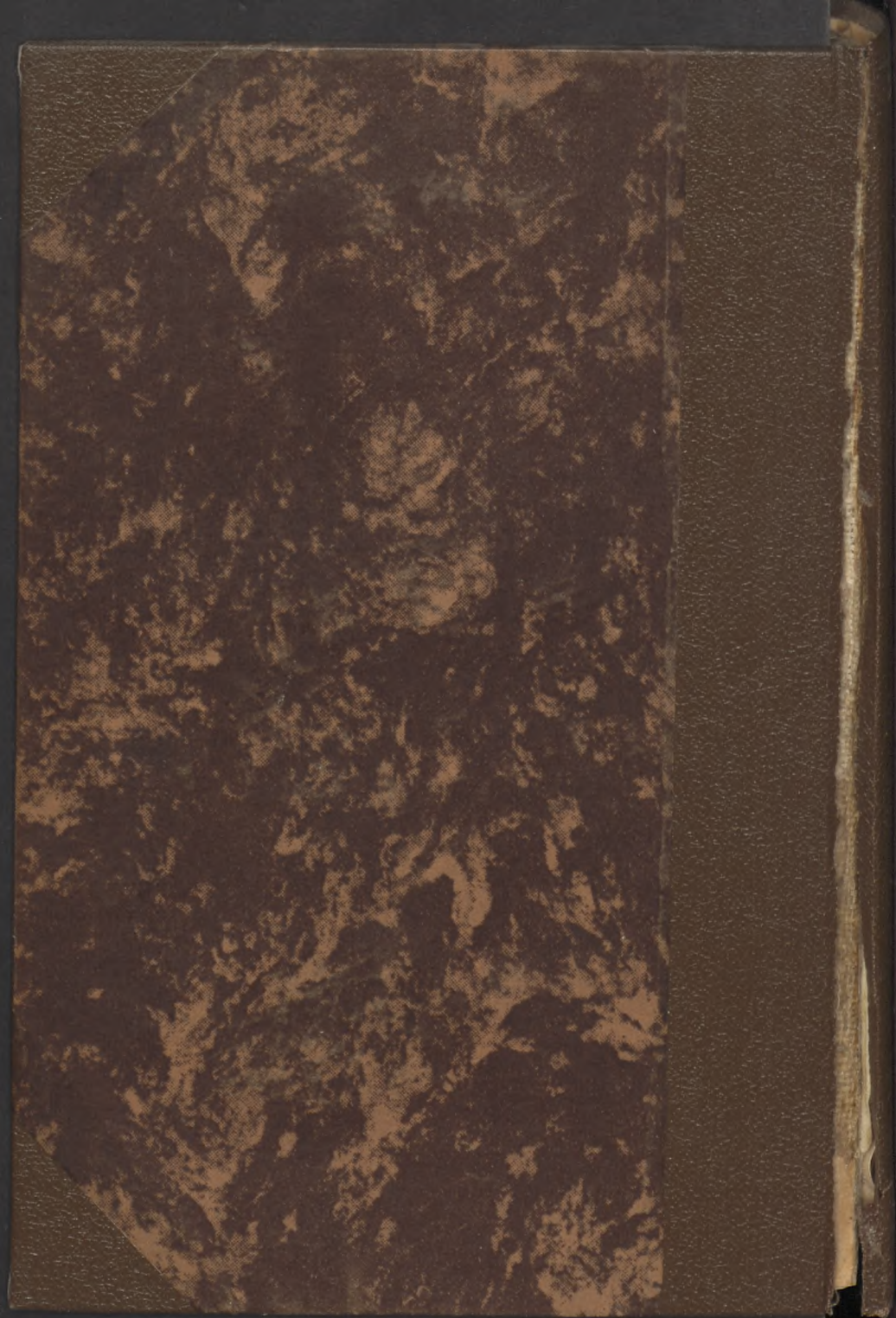

309.720

LEOPOLD

EGY
LEÁNY